

**T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**YÜKSEK
LİSANS
TEZİ**

**ÇAĞDAŞ TARİHTE TARİHİ LİDERLERİN KÜLTLERİ:
SIMON BOLIVAR İLE MUSTAFA KEMAL ATATÜRK'ÜN
ÖRNEKLERİ ARASINDA BİR KARŞILAŞTIRMA**

İVAN LEONARDO GARZON HERNANDEZ

**TARİH ANABİLİM DALI
YAKINÇAĞ TARİHİ BİLİM DALI**

EYLÜL 2019

**CAĞDAŞ TARİHTE TARİHİ LİDERLERİN KÜLTLERİ: SİMON
BOLIVAR İLE MUSTAFA KEMAL ATATÜRK'UN ÖRNEKLERİ
ARASINDA BİR KARŞILAŞTIRMA**

İvan Leonardo GARZON HERNANDEZ

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
TARİH ANABİLİM DALI
YAKINÇAĞ TARİHİ BİLİM DALI**

**GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

EYLÜL 2019

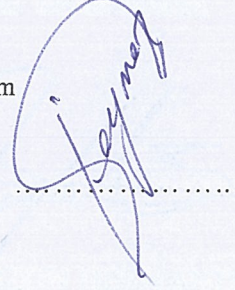
JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

Ivan Leonardo GARZON HERNANDEZ tarafından hazırlanan “CAĞDAŞ TARİHTE TARİHİ LİDERLERİN KÜLTÜLERİ: SİMON BOLİVAR İLE MUSTAFA KEMAL ATATÜRK’UN ÖRNEKLERİ ARASINDA BİR KARŞILAŞTIRMA” adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından Oy birliği ile Gazi Üniversitesi Tarih Anabilim Dalı Yakın Çağ Tarihi Dalında Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Danışma: Prof. Dr. İhsan ŞERİF KAYMAZ

Tarih Anabilim Dalı, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi

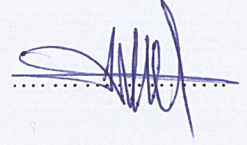
Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum

Üye: Prof. Dr. Cenk REYHAN

Tarih Anabilim Dalı, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi

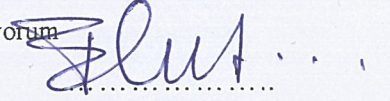
Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum

Başkan: Prof. Dr. Temuçin Faik ERTAN

Tarih Anabilim Dalı, Ankara Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum

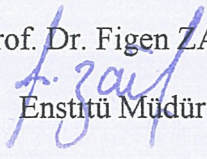

Tez Savunma Tarihi: 26.09.2019

Bu tezin Tarih Anabilim Dalında Yüksek Lisans tezi olması için şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

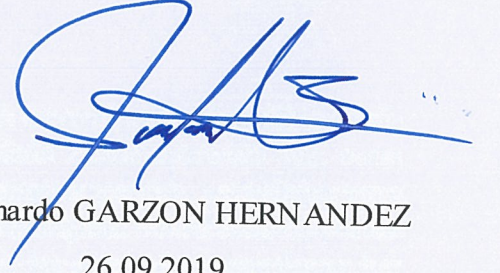
Prof. Dr. Figen ZALF

Enstitü Müdür

ETİK BEYAN

Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada; tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi, kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı, bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu, bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

İvan Leonardo GARZON HERNANDEZ

26.09.2019

CAĞDAŞ TARİHTE TARİHİ LİDERLERİN KÜLTLERİ: SİMON BOLİVAR İLE
MUSTAFA KEMAL ATATÜRK'UN ÖRNEKLERİ ARASINDA BİR
KARŞILAŞTIRMA
(Yüksek Lisans Tezi)

İvan Leonardo GARZON HERNANDEZ

GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
Eylül 2019

ÖZET

Tarihin gücü var. Bir tartışmaya meşruiyet verebilir, en farklı bayrakları kaldırabilir ve milyonlarca insanı harekete geçirebilir. Her ülkede kendi tarihinin kutsallaştırması var, onun için bir kült var ve sonuç olarak anıtlar yapıldı, büyük kutlamalar yapıldı, savaşların veya liderlerin imajları övüldü. Bu makalede bu kültlerin nasıl kurulduğunu belirlemek istiyorum ve bunu en görünür karakterlerinden başlayarak yapmalıyım, bu durumda araştırılacak her cumhuriyetin kurucusu, Türkiye'de Mustafa Kemal Atatürk ve Kolombiya'da Simon Bolívar. Araştırma tarihsel perspektifte yapıldı, yani tarihin hangi noktasında kültlerin kurulduğunu, onları kim teşvik ettiğini, neden yaptıklarını ve elbette bu kültlerin zaman içinde nasıl değiştiğini belirleyeceğim. Bütün bunlar nihayet her iki durumda da bir karşılaştırma yapmak için. Başka bir deyişle, biyografik bir karşılaştırma veya her iki liderin politik fikirlerinin bir karşılaştırması olmadığını açıklamaya değer; toplumların cumhuriyetlerinin kurucularını nasıl yüceltip kutladıklarının karşılaştırmalı bir tarihidir.

Bilim Kodu : 113101
Anahtar Kelimeler : Atatürk, Bolivar, Kült.
Sayfa Adedi : 99
Tez Danışmanı : Prof. Dr. İhsan ŞERİF KAYMAZ

THE CULT TO HISTORICAL LEADERS IN CONTEMPORARY HISTORY: A COM-
PARISON BETWEEN THE CASES OF BOLIVAR AND ATATÜRK

(M.S. Thesis)

İvan Leonardo GARZON HERNANDEZ

GAZİ UNIVERSITY
GRADUATE SCHOOL OF SOCIAL SCIENCES

Eylül 2019

ABSTRACT

History has power. It can give legitimacy to an argument, raise the most dissimilar flags and mobilize millions of people. In each country, there seems to be a sacralization of its own history, a cult to it and as a result, monuments are built huge celebrations are held and images of battles or leaders are praised, etc. In this article I want to determine how these cults are established and I shall do so starting with their most visible characters, in this case the founders of each of the republics studied, namely, Mustafa Kemal Atatürk in Turkey and Simon Bolívar in Colombia. The research was conducted in historical perspective, that is, I shall determine at what point in history the cults are established, who promotes them, why they do it and of course how these cults change over time, all this to finally make a comparison of both cases. It is worth clarifying that it is not a biographical comparison or a comparison of the political ideas of both leaders, in other words; it is a comparative history of how societies exalt and celebrate the founders of their republics.

Science Code : 113101
Key Words : Atatürk, Bolivar, Cult.
Page Number : 99
Supervisor : Prof. Dr. İhsan ŞERİF KAYMAZ

TEŞEKKÜR

Annem beni Türkiye'ye giderken gördü ama maalesef beni geri dönerken görmeyecek. Bu, yaşamın getirdiği tüm engellere rağmen, onun var olma mücadelesi ve onun kim olduğu için ona teşekkür etme fırsatı olsun. Kız kardeşime ve babama, ellerinden geldiğince her konuda beni destekledikleri için teşekkür ediyorum. Her gün onları özleyorum.

Zamanımı, hayatımı ve bizi bir araya getiren bu gökyüzü altındaki aşta varlığımı paylaştığım ortağım Jessica'ya teşekkür ediyorum. Ona sadece bir ortak olarak sahip olmanın mutluluğunu değil, benim için ve bu tezle olan sabrını ve işbirliğini de borçluyum.

Hem Kolombiya'da bıraktıklarına hem de Türkiye'de yaptıklarına sevgili arkadaşlarıma teşekkür ediyorum.

Beni tereddüt etmeden kabul etmekte ve her zaman sabrıyla şüphelerime ve sorunuma özenli davranan öğretmenim İhsan Şerif Kaymaz'a teşekkür ederim.

Devlet, YTB ancak özellikle bizi alan Türk halkı bizi karşıladı. Türkiye halkı bize sadece eğitim vermekle kalmadı aynı zamanda bir ev, yeni bir dil ve kendimiz gibi hissedebileceğimiz bir hikâye verdi.

Mi madre me vio partir a Turquía, pero lamentablemente no me va a ver volver. Sea esta una oportunidad para agradecerle su lucha por existir y por ser la que era pese a todos los obstáculos que para ello le puso la vida. Le agradezco a mi hermana y a mi padre, por apoyarme desde la distancia con todo lo que pueden y con lo que no, a quienes extraño diario.

Le agradezco a mi compañera Jessica, con quien he compartido mi tiempo, mi vida y mí ser bajo este cielo que nos juntó en el amor. A ella le debo no solo la felicidad de tenerla como compañera sino su paciencia y colaboración para conmigo y con esta tesis.

Les agradezco a mis queridos amigos y amigas, tanto a los que deje en Colombia como a los que hice aquí en Turquía.

Le agradezco a mi tutor, İhsan Şerif Kaymaz, quien no dudó en aceptarme y ha estado siempre atento a mis dudas y problemas siempre con paciencia.

Al estado pero sobre todo al pueblo turco, que nos recibió, nos acogió y no solo nos dio educación sino un hogar, una nueva lengua y una historia que podemos sentir como propia.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
TEŞEKKÜR.....	vi
İÇİNDEKİLER	vii
RESİMLERİN LİSTESİ	ix
KISALTMALAR.....	xi
GİRİŞ	1
1. KOLOMBİYA'DAKİ BOLİVAR KÜLTÜ VE İMAJI.....	13
1.1. Bölüme Giriş	13
1.2. Bolivar'ın Biyografik Özeti	14
1.3. Kolombiya'da 19. Yüzyılda Bolivar İmajı (Görüntüsü).....	18
1.3.1. Yeni Granada'da Bolivar ve Bolivarizm Karşıtlığı (1826 – 1842) -Bolivarizm Karşıtlığının Kökenleri	18
1.3.2. Bolivarcı İkonografinin Kökenleri.....	20
1.3.3. Bolivar ve On-Dokuzuncu Yüzyılın Ortalarında Liberal Rejim.....	25
1.3.4. Hispanizt Muhafazakâr Bolivar.....	26
1.3.5. Aydınlanma Gazetesi'nde Bolivar	27
1.4. Yirminci Yüzyılın İlk Yarısında Bolivar	31
1.5. Bolivar ve Faşizm.....	33
1.6. Bolivar ve Diktatörlük.....	34
1.7. Halkçı Bolivar ya da Bolivar ve Solcular.....	36
1.8. Gerillacı Bolivar	37
1.9. Çağdaş Bolivar	38
1.9.1 .Milliyetsiz Bolivar	41
1.9.2. Kurtarıcının Giysileri	43

Sayfa

1.10. Bölümün Sonuçları - Bolívar imajının yüceltme ve tahsis mekanizmaları.....	47
2. TÜRKİYE'DEKİ ATATÜRK KÜLTÜ VE İMAJI.....	51
2.1. Bölüme Giriş	51
2.2. Mustafa Kemal Atatürk'ün Biyografik Özeti	52
2.3. Mustafa Kemal'den Atatürk'e	55
2.4. Atatürksüz Türkiye.....	58
2.4.1. İnönü	58
2.5. Demokrat Parti Dönemi - Atatürk ve Osmanlı Geçmişinin Dönüşü.....	59
2.6. Ordu, Atatürk ve 1980 Diktatörlüğü	64
2.7. Çağdaş Atatürk	69
2.7.1. 90'lı Yıllar.....	69
2.7.2. Yirm-Birinci Yüzyılda Atatürk.....	72
2.8. Bölümün Sonuçları - Mustafa Kemal Atatürk İmgesinin Oluşturulma ve Yüceltme Mekanizmaları	74
3. KARŞILAŞTIRMA.....	79
3.1. Atatürk Kültü ile Bolívar Kültü arasındaki Farklar	79
3.2. Ortak Unsurlar ve Tarihin İnşasında Kullanılan Kalıplar	81
3.3. Kurucuların Bakışı	84
SONUÇ.....	89
KAYNAKLAR	93
ÖZGEÇMİŞ	99

RESİMLERİN LİSTESİ

Resim	Sayfa
Resim 1.1. François Desire Roulin tarafından yapılan <i>Simon Bolívar</i> çizimi.	22
Resim 1. 2. Pietro Tenerani tarafından yapılan Plaza de Bolivar'daki(Bogota) Bolivar Heykeli	23
Resim 1.3. Papel Periodico Ilustrado'nin Kapağı, 1881.	29
Resim 1.4. Ibagüe'daki General Rojas Pinilla Poster, 1953.	34
Resim 1.5. 1953– 1957 'de arada Boyaca'da Genel Rojas Pinilla'nın "Adalet, Barış ve Özgürlük" sloganı ile afişi.	35
Resim 1.6. Bolivarcı Hareketi'nin açılış konuşması, 2000.	39
Resim 1.7. Marcha Patriótica'nın Logosu	40
Resim 1.8. "El Siguiente Programa" serisinin bir parçası.	42
Resim 1.9. 1 Mayıs'ta Bolivar'ın heykeli ,2013	44
Resim 1.10. Bir köylü ulusal grevde Bolivar'ın heykeli ,2013	45
Resim 1.11. Bir öğrenci protestosunda Bolivar heykeli ,2012	45
Resim 1.12. Berlin'deki Bolivar heykeli ,2017	46
Resim 2.1. Atatürk portresi ile birlikte 1000 Türk Lirası -Seri B16.....	59
Resim 2.2. İnönü portresi ile birlikte 1000 Türk Lirası - Seri C21.....	59
Resim 2.3. 1955 tarihinde Cumhuriyet Gazetesi'nde yer alan bir ilan.....	61
Resim 2.4. Anıtkabir'in açılış gününün Cumhuriyet gazetede Atatürk fotoğrafını	64
Resim 2.5. Kenan Güven'ın Tunceli valiliği döneminde Tunceli'nin ilçelerine dağıtılmak üzere getirilen Necati İnci'ye ait değişik Atatürk anıtları, Hozat-Tunceli	66
Resim 2.6. Gazi Üniversitesi'nden bir grup milliyetçi öğrenci tarafından dekore edilmiş bekleme odası.....	68
Resim 2.7. Kemal Atatürk İmzası Araba Oto Sticker.....	71
Resim 2.8. Atatürk imzasıyla bir dövmesi.....	72
Resim 2.9. Bir lira normal para birimi ve 15 Temmuz 2016 tarihli hatıra para birimi.....	74

Resim	Sayfa
Resim 3.1. Pietro Canonica tarafından farklı denemeler için yapılan binicilik heykelleri: Irak Kralı Faysal I (a), Mustafa Kemal Atatürk (b) ve Simon Bolivar (c).	84
Resim 3.2. MB propaganda görüntüsü.	85
Resim 3.3. Havana 'daki barış görüşmeleri sırasında Alfonso Cano 'nın imgesiyle birlikte MB poster.	86
Resim 3.4. Sözcü Gazetesinin logosu	86
Resim 3.5. “Atatürk’ün gözleri Maltepe Sahili’nden İstanbul’a baktı”	87

KISALTMALAR

Bu çalışmada kullanılmış kısaltmalar, açıklamaları ile birlikte aşağıda sunulmuştur.

Kısaltmalar

Açıklamalar

ANAPO

Alianza Nacional Popular (1961). Kolombiya milliyetçi/solcu bir partisi

CHP

Cumhuriyet Halk Partisi

DP

Demokratik Parti (1946 – 1960)

FARC

Fuerzas Armadas Revolucionarias de Colombia

HDP

Halkların Demokratik Partisi

Libertador

Simon Bolivar'ın unvanı

MHP

Milliyetçi Hareket Partisi

GİRİŞ

Bugünün ulusal devletlerinin çoğunun resmi bir tarihi anlatımı var. Bu tarih normalde kahramanlar, kahramanca savaşlar, yaratıcılar, kurucular ve kutsal yerlerle dolu epik bir anlatıdır. Bu araştırmada analiz etmek istediğimiz bu anlatıdır; ancak sadece onları tekrarlamak ya da sorgulamak için değil. Türkiye ve Kolombiya tarihi boyunca bu anlatıların kökenlerini ve etkilerini analiz etmek istiyoruz. Oldukça geniş bir konu olduğu için bunu, cumhuriyetlerin "kurucu babalarının" anlatıları üzerinden gerçekleştirmek istiyoruz.

Bazı ülkelerin tarihleri "kurucu babalar" diyebileceğimiz şeyden çok etkilenir. Bu cumhuriyetlerde, kurucu babaların figürleri merkezidir, sözleri hatırlanır, görüntüleri yüceltilir ve anıları kamusal ve özel etkinliklerde kutlanır. Toplum içinde ve elbette politika etiği içinde güçlü ve çağrıştırmacı imgeler haline gelirler. Böylece, bazı toplumlar -analiz etmeyi düşündüğümüz gibi- tarihsel liderlerinin hatırasıyla ve onlarla kendi tarihleri arasında güçlü ilişkiler kurarlar.

Tabii ki, bu bir genellemedir. Toplum hafızasında yaratılan kültlerden, her zaman politik bir araç olarak yararlanılmıştır. Bu kültürler, toplumu bir bütün olarak etkilemelerine rağmen, sadece topluluk içindeki belirli bazı grupları tarafından kullanılırlar. Tarihsel kültürün herkes tarafından kabul edilip uygulandığı düşüncesi yerine tarihin, kültürlerin araçsallaştırıldığı bir mücadele alanı olduğunu düşünüyoruz.

Bu araştırmada, iki kurucunun kültürleri tarihsel perspektifinden incelenmektedir: Kolombiya'daki Simon Bolivar ve Türkiye'deki Mustafa Kemal Atatürk kültürleri. Kült denince, halkların ve hükümetlerin ulusal devletlere özgü belli mitleri ve sembolleri kullanarak kutladıkları ve yücelttikleri değerleri kastedilmektedir. İki örnek üzerinden, insanların tarihi liderlerini nasıl yücelttiklerini ve kutladıklarını ve bunun nedenlerini açıklamaya çalışacağım.

Çalışma, iki liderin hayatları arasındaki değil, onların kültürleri arasındaki bir karşılaştırmadır. Yani burada, diğer unsurların yanı sıra heykeller, anıtlar, yasalar, görüntüler ve hatıralar yoluyla halkların kendi kurucularıyla ilişkilerinin bir karşılaştırması yapılacaktır. Bu

nedenle, araştırma belirli bir döneme değil, her iki ülkenin cumhuriyet tarihleri boyunca tekrarlanan belirli bir olguya (hatıra kültü) odaklanmaktadır.

Öncelikle, her kültün tarihini ayrı ayrı ele alarak, zaman içindeki değişimlerine ve bu değişimlerin içinde gerçekleştiği toplumsal – siyasal bağlamlara bakacağız. Bunu yaparken de bazı sorulara yanıt arayacağız. Örneğin, Atatürk kültü ne zaman doğdu? 12 Eylül askeri rejimi bu kültü nasıl değiştirdi? Neden hem muhafazakârların, hem de sosyalistlerin birer Bolivar kültü var? Belli sonuçlara vardıktan sonra, iki kült arasında bir karşılaştırma yapılacaktır.

Çalışmamızın bir "kişilik kültü" ile ilgili olmadığını söylemeliyiz. Yani, ulus-devletin siyasal amaçlarla toplum hafızasına yerleştirmeye çalıştığı kurucu kültünü, kurucunun kişiliğine indirgenmiş bir kişilik kültüründen ayırt etmeliyiz. Kişi kültü, tek bir bireyle ve onun yakın çevresiyle sınırlı olarak uygulanır ve totaliter bir devlet anlayışını gerektirir. Stalin ya da Hitler kültü gibi. Diğer taraftan, özel olarak kurucu lidere ya da genel olarak ulusa ait bir kült oluşturulmasının, değişik ulus-devletlerde farklı yöntemleri ve dereceleri vardır.

Biliyoruz ki, kurucularla ve devletin temelleriyle ilişkisi olan her şey sorunlu bir konudur. İnsanlar, genelde tarihinin kendilerine yakın gelen versiyonlarını kabul ederler. Bunun da ötesinde, kendi ulusal tarihlerini büyük ölçüde kutsal olarak görürler. Bu nedenle de onu sorgulamaktan kaçınırlar. Bununla birlikte ben, kutsal olana, sevdiklerimize ve sevmediklerimize bakmadan, onları sorgulamadan tarihe bakamayacağımıza inanıyorum. Yani eğer soruşturulması ve sorgulanması yasak olan şeyler varsa, geçmiş boş bir söylem haline gelebilir. Bunu söylediğimde vurgulamak istediğim üç ana nokta bulunmaktadır.

Birincisi, toplumların (sivil toplum, siyasi partiler, devlet kurumları vb.) kurucuları veya tarihsel liderleriyle kurdukları ilişkiler derinden düşünülmelidir; çünkü bunların etkileri akademik tarihin çok ötesine geçmektedir. Bununla, sosyal olarak yapılan tarihi (politik söylemler, filmler, TV dizileri, heykeller vb.) incelememiz gerektiğini anlatmak istiyorum. Bu anlamda, bu tezin “kurucu babalarımızla” kurduğumuz ilişkiler hakkında düşünmemize yardımcı olacak araçlar sağlayacağına inanıyorum. Ayrıca bunun, çoğu ülkenin eğitim sisteminde yapıldığı gibi tarihimizi sadece hatırlamamıza veya yüceltmemize değil, onu düşünmemize ve bazı sorular sormamıza imkân vereceğini düşünüyorum. Örneğin, bu olayı veya bu kişiyi neden hatırlıyoruz? Kimi hatırlıyoruz, kimi hatırlamıyoruz? Tarihimizdeki

karakterler kimlerdir? Bizim onlarla ilişkimiz nedir? Tarihimiz hakkında nasıl düşünüyoruz ve neden?

İkincisi, çeşitli aktörlerin cumhuriyetlerin kurucu liderleriyle ve kendi tarihleriyle kurdukları ilişkiler nadiren masumdur. Yani bir toplumun liderleriyle veya onların anılarıyla kurdukları ilişki toplumun dinamikleri (politika, ekonomi, kültürel vb.) tarafından yönlendirilir. Bu, cumhuriyetin kurucuları ile olan ilişki biçimimizin sosyo-politik bir geçmişe sahip olduğu ve bunu bilmenin ve analiz etmenin önemli olduğu anlamına gelir.

Üçüncüsü, bu tezin, tarihe geleneksel olandan farklı bir yaklaşımla katkıda bulunabileceğini düşünüyorum. Akademik tarihte genellikle tarihsel anlatı ile gerçeğin aynı şey olduğunu kabul edilmektedir. Oysa Nietzsche'nin dediği gibi, "gerçek yoktur, sadece yorum vardır". Yani demek istiyorum ki, bu perspektiften bakıldığında tarih ve geçmiş aynı değildir, tarih geçmişin bir yorumudur. Tabii ki, her yorumun her zaman geçerli veya doğru olduğunu söyleyemeyiz. Tarihin yorumlarının çok değişken olduğunun ve bir zamandan diğerine veya bir yerden diğerine çok değiştiğinin bilincinde olmak zorundayız. Bu yüzden, geçmişle ilgili yorumlara özellikle dikkat etmeliyiz.

Bu tez bir karşılaştırma olduğu için dikkat edilmesi gereken birkaç sınırı vardır. Öncelikle, farklı coğrafyalardaki iki örnek üzerinde çalışacağız: Kolombiya ve Türkiye. Her iki durumda da tarihsel ve coğrafi alan farklıdır. Buna rağmen her iki örnekte de, bir bağımsızlık savaşından sonra cumhuriyetle yönetilen bir ulusal devletin kurulması söz konusudur.

Bununla birlikte, her ulus devletin bir tür "ulusal kahramanlar" panteonuna ve bunların bir şekilde ilişkili oldukları bir dizi temel tarihsel gerçeğe sahip olduğu bilinmektedir. Dolayısıyla alıştırmalarımız bu iki coğrafya ve bu ulusların tarihi liderleriyle sınırlı olsa da, bu, diğer coğrafyalardaki tarihlerle olan ilişkilerimizi anlamamıza yardımcı olabilir.

Son olarak, bölgesel kapsam dikkate almamız gereken önemli bir sınırlamadır. Türkiye ve Kolombiya'da yaşayan insanların hepsi tarihlerini aynı şekilde görmezler ve bu anlamda da, cumhuriyetlerinin kurucularıyla ve kuruluş hafızalarıyla ilişkileri aynı şekilde değildir. Bu çalışma, konunun genel bir resmini vermeyi ancak bölgesel özellikleri araştırmamayı amaçlamaktadır.

Bu tezi hazırlamaktaki ilk amacım, farklı aktörlerin (sivil toplum, siyasi partiler, devlet, hükümet) kurucuları ile ilişki kurma yollarını incelemektir. Başka bir ifadeyle, Türk toplumunu oluşturan farklı grupların cumhuriyetinin kurucusu Atatürk ile ve aynı şekilde Kolombiya'daki farklı grupların Bolivar ile aralarında ne tür bir ilişki kurduklarını araştıracağız.

İkinci amacım, kültürleri karşılaştırmak, farklılıkları ve benzerlikleri belirlemek ve bunların anlamını yorumlamaya çalışmaktır. Başka bir deyişle, Türk toplumunun Atatürk ile olan ilişkisini ve Kolombiya toplumunun Simon Bolivar ile olan ilişkisini karşılaştıracam. İki kültür arasındaki temel benzerlikleri ve farklılıkları tanımlayacağım. Bu arada, Kolombiya'da Bolivar kültürünün oluşumunu - gelişimini açıklarken, özellikle çok derin bir Bolivar kültürü bulunan Venezüella'dan bazı referanslar alacağım.

Son amacım, bu karşılaştırmamızın bize toplumların tarihsel liderleriyle nasıl ilişki kurduğunu, tarihsel hafızanın nasıl yaratıldığını ve yeniden yaratıldığını, bunun nasıl bir ideolojik savaş alanı yarattığını göstermek ve aynı zamanda tarihin her zaman canlı ve değişken bir süreç olduğunu anlamak için temel bir çerçeve sağlamaktır.

Kaynak Taraması

Bu bölümde, araştırmada kullanılan ana eserlerden bahsedeceğim. Çalışmaları şu şekilde gruplandırabiliriz: ilk olarak, Türkiye ve Kolombiya dışındaki ülkelerde tarihi liderlerin kültürü ile ilgilenen; ikinci olarak, Atatürk ve Bolivar'ın kendine özgü kültürleri hakkında yapılan çalışmalar ele alınacaktır. En son olarak da, bu araştırmayı yönlendiren bazı teorik ve metodolojik araçların altını çizilecektir.

Diğer Ülkelerde Tarihi Lider Kültü üzerine Çalışmalar

Araştırmanın konusu, akademik düzeyde fazla çalışılmamasına rağmen tamamen yeni değildir. Aslında, bu metindeki referanslardan bazıları altmışların ve yetmişlerin sonlarına aittir. Bu, farklı ülkelerdeki tarihi liderlerin imgeleri ve kültürü üzerine ilk çalışmaların yapıldığı bir zamandır. O nedenle bu araştırma için gerekli referanslardır.

1962'de yayınlanan Merrill D. Peterson tarafından *The Jefferson Image in the American Mind* (Amerikan Düşüncesinde Jefferson İmgesi); tarihsel bir lider imajının tarihini ele alan

ilk kitaplardan biridir. Yazar, Kuzey Amerika kurucu babasının adının, sözlerinin ve eylemlerinin Amerikan halkı ve bazı Amerikan siyasal projelerinde sahip olduğu derin etki hakkında kapsamlı bir çalışma yapmıştır. Kitap, sonraki yıllarda başka ülkelerde yapılan benzeri araştırmalarının birçoğuna öncülük ettiği gibi, bu araştırmayı da bir ölçüde etkilediği belirtilmelidir. Aynı dönemde Küba ve Arjantin liderleri ile ilgili benzer örnekler bulabiliriz. Küba için, 1962'de yayınlanan Richard Gray'in *Jose Marti, Cuban Patriot* (Jose Marti, Küba Yurtseveri) ve Arjantin için 1964'te yayınlanan James Levy'nin *The Development and Use of Heroic Image of Jose de San Martin* (Jose de San Martin'in Kahramanlık İmajını Gelişmesi ve Kullanılması) adlı eserleri vardır.

Bu bölümde, tarihi liderin kültü üzerine yapılan çalışmaları ve kişiliğin kültü konulu çalışmaları ayırmak gerekir. **Tarihi lider kültü**, cumhuriyetçi ulus-devletlerin anlatımında bazı kurucuların ve onların içinde yaşadıkları tarihsel dönemin ve olayların sembolik / epik bir bakışla övülmesi anlamına gelmektedir. **Kişi kültü** normalde totaliter rejimlerde kullanılan bir yöntemdir. Buna örnek olarak hem Mussolini ve Hitler gibi faşist diktatörlükleri, hem de Rusya'da Stalin, Eski Yugoslavya'da Tito ve Kuzey Kore'de Kim ailesi gibi komünist liderleri verebiliriz. Bu çalışmalar, hem siyasi hem de ekonomik değişmeyen bir iktidarın ve gücün neredeyse tamamen bir kişi ve onun en yakın ortakları tarafından merkezileştirildiği ve kontrol edildiği totaliter iktidar yapılarını meşrulaştırmak için yapılır (Popan, 2015).

Bolivar'ın Kültü ve İmgeleri üzerine Çalışmalar

Bu tez kapsamında Bolivar'dan söz eden ilk metin, 1969'da yayınlanan German Carreras Damas'ın *El Culto a Bolivar: Esbozo para un estudio de la historia de las ideas en Venezuela* (Bolivar Kültü: Venezuela'da Fikirlerin Tarihi Üzerine Çalışma İçin Bir Anahtar) eseridir. Bu, sadece Bolivar kültüyle değil, aynı zamanda Latin Amerika ülkelerinde lider kültüyle ilgili olarak İspanyolca dilinde yazılmış ilk kitaptır.

Carreras Damas, Bolivar kültürünün kökenini ve özelliklerini izleyip nedenlerini açıklamaya çalışmakta, ayrıca bu kültü tanıtan ana ajanların (onlara “*kült rahipleri*” adını verir) bir haritasını çıkarmaktadır. Carreras Damas'ın kitabının muazzam bir belgesel *corpus*'u (külliyatı) olması dikkat çekicidir. Onun, araştırmasına kaynak olarak kullandığı metinler, diğer bazı araçların yanı sıra, açıklama ve analiz şekilleri ile ilgili olarak bazı önemli

parametreler vermektedir. Bununla birlikte, metnin oldukça politik olmasının yanı sıra, ağır bir dil kullanılması gibi birçok önemli kusuru vardır. Kaynakları, neredeyse tamamen metinseldir. Oysa Bolivar imajında sözlü ve yazılı kaynaklar kadar, heykeller, resimler, basılı görüntüler, televizyon ve filmler de önemli rol oynar. Her şeye rağmen Damas'ın eseri, Bolivar kültürle doğrudan ilgilenen ilk kitaptır. Bize, Bolivar'ın kişisel kültürünün Venezüella'nın siyasal tarihi içinde nasıl her yerde birden bulunduğunu göstermektedir.

Carreras Damas'ın kitabının yayınlanmasından bu yana, Venezuela'daki Bolivar kültürüne hitap eden birkaç çalışma daha yapılmıştır. Bunlar, sorunu, hem akademik olarak, hem de kültürün devlet ideolojisi olarak politik eleştirisini yapmak amacıyla ele almaktadırlar. Luis Castro Leiva'nın *De la Patria Boba a la Teología Bolivariana* (Aptal Atadan¹ Bolivarıcı İlahiyata) adlı eseri akademik çalışmalara bir örnektir. Öte yandan siyasi eleştiri yönünden Manuel Caballero'nun *Por qué No Soy Bolivariano: una reflexión antipatriótica* (Bolivarıcı Değilim: Vatanseverlik Karşısı Bir Yansıma) adlı eserini bulabiliriz.

Venezuela'da Bolivar kültürle ilgili en önemli kitap Carreras Damas'ın eseriyle, Kolombiya'da Bolivar'la ilgili en önemli eser Miguel Americo Bretos'un 1976'da yazdığı *From Banishment to SaintHood: A Study of the Image of Bolivar in Colombia 1826 - 1883* (Sürgünden Azizliğe: Kolombiya'da Bolivar'ın İmajını İncelemesi 1826 – 1889) adlı kitabıdır. Kitap, Bolivar imajının yarım yüzyıldan fazla bir süre içindeki evrimi ile ilgili detaylı bilgiler vermekte ve birçok örnek göstermektedir. Bretos, Carreras Damas'tan farklı olarak, bize çalışmamızda yardımcı olan birçok önemli unsuru içermektedir: Açık ve hatta basit bir akademik dili, belirli bir geçici sınırlaması ve okurken kronolojik olarak konumlandırmayı kolaylaştıran bir anlatımı vardır. Maalesef Bretos'un kitabı, çalışma konumuzla doğrudan ilgilenen tek kitaptır. Son yıllarda Bolivar kültürle ilgili başka bir kitap yoktur. Ancak, konuyu ele alan ve çok değerli bilgileri paylaşan çok sayıda makale vardır.

Araştırmamızda bize, özellikle Bolivar'ın belirli tarihi dönemlerdeki ve belirli gruplar nezdindeki imajını görmemizi sağlayan birçok makale ve kitap bölümü yardımcı olmuştur.

¹ "Patria Boba" (Aptal Anavatan), hem Kolombiya'da, hem de Venezuela'da ilk bağımsızlık ilanını izleyen dönemi ifade etmek için kullanılan bir terimdir. Bu terim, ilk bağımsızlıktan sonra çıkan iç savaşları ifade eder. "Aptal" denmesinin nedeni, İspanyol emperyalizmiyle savaşmak yerine, genç cumhuriyetlerin enerjilerini iç savaşlarda tüketmesidir. Tarihsel olarak terim popülerliği yitirmiştir, çünkü zamanın koşullarını, tartışmalarını ve bağlamalarını kapsamamaktadır.

Paolo Vigñolo tarafından düzenlenen *Ciudadanías en escena, Performance y Derechos Culturales en Colombia* (Kolombiya'da Sahnelenen Vatandaşlık, Performans ve Kültürel Haklar) adlı 2008 tarihli kitapta '*Bolivar vuelve a la lucha*' (Bolivar Savaşa Geri Döner) adlı bir bölüm vardır. Bu, yirminci yüzyılın sonlarındaki devrimci Bolivar hakkında değerli bilgiler içermektedir. Aynı şekilde, Oscar Murillo ve Paolo Vigñolo tarafından yayınlanan *La Vaina de la Espada de Bolivar* (Bolivar'ın Kılıcının Kılıfı) adlı 2012 tarihli kitaptaki bölümlere dikkat çekmeliyiz. Bu çalışma bize sadece sözlerin veya kurtarıcının imgesinin bir ruha ve bir özelliğe sahip olmadığını, Bolivar'ın kullandığı nesnelerin, özellikle de kılıçlarının çok ilginç bir siyasi gücü yansıttığını anlatmaktadır.

Carolina Vargas Carrasco tarafından Bolivar kültürünü metinsel olmayan boyutunda anlamamıza yardımcı olan bir dizi makale vardır. Makaleler, Bolivar'ın heykelleri etrafındaki fenomenleri, örneğin Plaza de Bolívar'daki Tenerani'ni (Vanegas Carrasco, 2010) veya bağımsızlık yüzyılıının farklı anmalarını (Vanegas Carrasco, 2012) anlamamıza yardımcı olmaktadır.

Son olarak, *Bolivar in Colombia: conservative and revolutionary* (Kolombiya'da Bolivar: Muhafazakâr ve Devrimci) (Melo, 2008) başlıklı makalemiz vardır. Bu, Bolivar'ın Kolombiya'daki görüntüsü ve kültürü hakkında bilgi vermektedir. Metin, tüm Kolombiya tarihini taramasına rağmen, en faydalı bilgiler, ülkenin faşizme yaklaştığı 1930'lu ve 1940'lı yıllar arası döneme ve liberal popülerliğin etkili olduğu 1930-50 dönemine ilişkin olarak verilmektedir.

Atatürk'ün Kültü ve İmgeleri üzerine Çalışmalar

Bildiğim kadarıyla, yalnızca Atatürk'ün kültüne tahsis edilmiş bir kitap yok. Ancak, bu kültürün bazı yönlerine adanmış birkaç kitap var. Örneğin, Aylin Tekiner'in kitabı, *Atatürk'ün Heykelleri: Kült, Estetik, Siyaset* (2010), Atatürk'ün sosyo-politik alandaki imajının kullanılmasına bir örnektir ve Atatürk heykellerinin onun kültürü içindeki rolünü anlamamıza yardımcı olmaktadır. Yazar, heykellerin çevrelerinde (köyler, şehirler ve meydanlar) oynadıkları rolü, heykel estetiğinin zaman içindeki değişimini ve Türk siyasi yaşamıyla ilişkisini vurgulamaktadır. Kitabın yazarının bakış açısını özellikle ilginç kılan, güzel sanatlar mezunu olmasıdır. Unutmayalım ki, Türkiye gibi Müslüman nüfusun çoğunlukta olduğu bir ülkede, siyasi liderlerin heykellerinin yapımı çok dikkate değer bir olgudur.

Gavin D. Brocket'in *How Happy to Call Oneself a Turk* (Ne Mutlu Türküm Diyene) adlı 2011 tarihli kitabında Mustafa Kemal Atatürk'ün Türkiye'nin her yerinde, her zaman hazır bir figür olduğu anlatılmaktadır. Bu kitapta, Türk kimliğini oluşturan çatışma alanlarındaki farklı unsurlar üzerine bir araştırma bulabiliriz. Doğrudan Atatürk kültü hakkında bir kitap olmamasına rağmen, bu araştırma bizim için özellikle önemlidir; çünkü Türk milleti fikrinin doğuşunu, bu fikrin Mustafa Kemal'in sözleriyle kutsallaştırmasını ve basının bundaki rolünü anlatmaktadır. Son bölümünde, yazar Türkiye'de geçmişin düşünce şekilleri üzerine ilginç bir tez ortaya atmaktadır. Türkiye'nin yakın tarihinin, özellikle Osmanlı geçmişinin nasıl algılandığına odaklanmaktadır.

Atatürk kültü ile ilgili çalışmaların en ilginç örneklerinden biri, *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce, Kemalizm* (2009) ansiklopedisinin 2. cildinde bulunabilir. Cilt, Atatürk figürü etrafında oluşturulan ideolojinin ve çevresindeki siyasi hareketi, Kemalizm'in çeşitli yönleriyle değerlendirmektedir. Kemalizm'in farklılıkları, kökenleri, sağ veya sol kanatları, diğer ideolojilerle karşılaştırılması vb. hakkında makaleler vardır. Ancak kitabın içinde Hasan Ünder'in yazdığı *Atatürk İmgesinin Siyasal Yaşamdaki Rolü* adlı çok önemli bir bölüm vardır. Makale, Atatürk henüz hayattayken Atatürk kültürünün oluşumunun ilk aşaması veya dönemi hakkında önemli bilgiler vermektedir. Tezleri ve sonuçları bu araştırmada özellikle faydalı olmuştur.

Bahsetmemiz gereken bir diğer makale ise Melmet Türköz'ün *Fathering The Nation: From Mustafa Kemal To Atatürk* (Ulusun Babası Olmak: Mustafa Kemal'den Atatürk'e) adlı 2014 tarihli araştırmadır. Makalede, Atatürk kültürünün başından günümüze bir dönemselleştirmesi bulunmaktadır; ayrıca kültürün sebepleri ve anlamı üzerine yaptığı tezler özellikle ilginçtir. Esas olarak ikincil kaynaklara dayalı bir makale olmasına rağmen, çok geniş bir kaynakçaya sahiptir.

Aylin Tekiner'in kitabının yanı sıra Faik Gür, Atatürk heykellerinin siyasi rolüyle ilgili iki yazı yazmıştır. İlki 2001'de yayınlanan *Atatürk Heykelleri ve Türkiye'de Resmi Tarihinin Görselleşmesi*, ikincisi ise 2013'te yayınlanan *Sculpting the Nation in Early Republican Turkey* (Erken Cumhuriyet Türkiye'sinde Ulusun Heykelleştirilmesi) adlı çalışmalardır.

Atatürk'le yakından ilgisi olan başka bir konu laikliktir. Merkezi ekseni laiklik olan ve yine de bu araştırma için önemli bilgiler sunan iki makale vardır. Bunlardan ilki, Meyda

Yeğenoğlu'nun 2011'de yazdığı *Clash of Secularity and Religiosity: The Staging of Secularism and Islam Through the Icons of Atatürk and the Veil in Turkey* (Sekülerlik ve Dindarlığın Çatışması: Türkiye'de Sekülerlik ve İslam'ın Atatürk İkonları ve Başörtüsü Üzerinden Dönemlendirilmesi) kitabıdır. İçinde kabul etmediğimiz kavramlar veya tezler olsa da, makale çok ilginç bilgiler içermektedir. Sembolik savaşları ve bunların Türkiye'ye etkilerini, özellikle de bu savaşlarda Atatürk imajının kullanmasını incelemektedir.

İkinci olarak, yine 2011 tarihli *Sacralization of the State and Secular Nationalism: Foundations of Civil Religion in Turkey* (Devletin Kutsallaştırılması ve Seküler Milliyetçilik: Türkiye'de Sivil Dinin Temelleri) adlı çalışmayı bulmaktayız. Talip Küçükcan'ın makalesi, devletin ilk kutsanma biçimlerini ve bu süreçte Atatürk figürünün yerini görmeye odaklanırsak özellikle yararlıdır. Yine, bu makalede de, yararlandığım fakat paylaşmadığım bilgiler vardır.

Kuramsal ve Yöntemsel Araçlar

Teorik olarak, ihtiyacımız olan araçlar, ulusal-destansı anlatıyı, özellikle ulusların oluşumu ve kahramanlarının kültü gibi konuları anlamamıza yardımcı olan araçlardır. Teorik araçlar, her bir bölümün sonuçlarında ve kültürlerin yapacağı karşılaştırmada özellikle önemli olacaktır; çünkü kültürlerin hangi faktörlere cevap verdiklerini ve hangi yapılar içinde doğup var olduklarını cevaplamamıza yardımcı olacaktır.

“Anavatan”, “Ulus” veya “Kurucular”dan bahsettiğimizde genellikle sosyal olarak kabul gören anlatıyı, normalde sorgulanmayan, bazen de akademide bile olmayan anlatılara atıfta bulunduğumuzu unutmazdır. Bir şey sorgulanmadığında kutsallaşır ve bu sırayla bu konularla uğraşmak zorlaşır. Bu nedenle, o tür kavramlarla başa çıkmamıza yardımcı olacak araçlara (terime) ihtiyacımız vardır.

Kavramsal Tanımlar ve Araçlar

Amacım doğrultusunda, “*linguistic turn*” (*dilsel dönüşümü*)² gibi bazı kavramları kullanacağım. Bu terimi kullanan yazarlar için dil gerçekliği oluşturur, yani algılarımız ve

² Gerçeğin modelleyicileri olarak kabul edilen dilsel yapılara odaklanan felsefi eğilimi ifade eden Richard Rorty'nin popülerleştirdiği terim. Bu düşüncenin uygulamaları, Nietzsche, Wittgenstein ve dilbilimci Saussure'nin metinlerinde bulunabilir.

gerçekliğimiz kullandığımız dille tanımlanır, gerçekliğimizi dilimiz aracılığıyla kendimiz oluştururuz. Gerçeği, dil aracılığıyla kavrar ve öğreniriz. Bu, “ulus”, “kurucu” ya da “anavatan” gibi ebedi ya da değişmez olarak tanımlanan kavramları anlamamızda özellikle yararlı olacaktır. Bu akıl yürütme, kavramların sosyal ve tarihsel olarak yapılandırılmış olduğunu ve bunun dışına çıkılarak analiz edilip yapısızlaştırılamayacağını (deconstructed) kabul eder. Biraz daha ayrıntıya girmem gerekirse, çalışmamda bana yol göstermeleri için kullandığım bu felsefi eğilimin yazarları ve kavramları şunlardır:

İlk olarak, Jaques Derrida'nın yapısızlaştırma kavramından yararlandım (Derrida, 1997). Son derece basit bir şekilde, *yapısızlaştırma*'nın, gerekli ve ebedi olarak algılanan öğelerin tarihini ve özgülüğünü ortaya çıkarmak olduğunu söyleyebiliriz. Bu, dilin yapısının ve tarihinin araştırılmasıyla yapılır. Bu yaklaşım, eşsiz ve ebedi bir gerçeklik yerine, şarta bağlı bir gerçeklik yaratmaktadır. Yani, kendimizi kaynakları karşılaştırmakla ve birinin ya da diğerinin doğruyu ya da yalanı ifade ettiğini araştırmakla sınırlamayacağız, tam tersi tarihsel bir söylem niteliği taşıyan ve ifade edildiği zaman için doğru olarak kabul edileni anlama konusunda yoğunlaşacağız. Bu tez, büyük ölçüde iki ülkenin -Kolombiya ve Türkiye- kurucuları hakkındaki fikirlerin bir yapısızlaştırmasıdır.

İkincisi, Friderich Nietzsche, özellikle “*Untimely Meditations*” kitabında yer alan “*Ahlakın Soy kütüğü Üstüne*” ve “*Tarihin Yaşam İçin Yararı ve Yararsızlığı Üzerine*” başlıklı metinleridir. Tarih anlayışına yol gösteren bu metinlerden yararlanarak resmi tarihsel anlatıyı sorgulayacağım. Özellikle “Anıtsal Tarih” kavramını ve Nietzsche'nin “yaşam için tarih” hakkındaki etik bakış açısını dikkate alacağım³. Anıtsal tarih kavramını sentezleyerek, geçmişin büyüklüğünü “ilham vermek” ve taklit etmek için popüler ve önemli olayları ve karakterleri kullanan tarih türü olduğunu söyleyebiliriz.

Bu araştırmada, tarihin halka dönük yüzüyle nasıl kullanıldığını anlamaya çalışmaktayım. Dolayısıyla, Michael Foucault'un iktidar üzerindeki çalışmaları ve bilimin / bilginin iktidarla

³ Nietzsche'nin etik konumunu “yaşam için tarih yaz” cümlesiyle özetleyebiliriz. Bu, tarihin yaşamı daha iyi hale getirmesi ve insanı yükseltmesine ve onu kurtarmasına yardım etmesi gerektiği anlamına gelmektedir. Aynı zamanda, tarihin mekanik olarak değil, eleştirel bir şekilde yapıldığı gerektiği anlamına da gelmektedir. Bu yaklaşımın ayrıntıları “*Untimely Meditations*” kitabında bulunabilir.

ilişkisi⁴ konusundaki saptamaları bir yana bırakılamaz. Foucault, tarihin bir bilgi dalı olmanın ötesinde, bir tahakküm aracı olarak algılanabileceğini söylemiştir.

Son olarak, bu metinde kullanılacak olan belirli bazı kavramın öncelikle tanımlanması gerekmektedir.

Kült: Bir kült (bu durumda tarihsel bir kült) hakkında Carreras Damas'ın tanımını benimsiyorum: “Kült, kahramanların insan hayatındaki değerlerini yansıtmayı sağlayan karmaşık bir tarihsel-ideolojik oluşumdur.” (Carreras Damas, 2003, s. 19). Bu tanımdan *kültün*, kurucu, devlet ve halk arasındaki açık bir ilişkiyi değil, toplumun tüm aktörleri arasındaki karmaşık bir ilişkiyi yansıttığını ve buna cevap verdiğini söyleyebiliriz.

İmaj: Bu araştırmada, “imaj” kelimesi tekrar tekrar görünecektir ama her zaman bir gerçek imaja atıfta bulunulmayacaktır. İmaj terimini, Merrill ve Bretos'un kullandığı şekliyle kullanacağız: “İmaj, tarihsel şahsiyetlerin ve onlarla birlikte tanımlanması alışkanlık haline gelmiş fikir, ideal, politika ve duyguların kompozit temsilidir... Politik bir stratejinin, yurtsever kuşağın ve bilim insanlarının arayışının, hatıra, umut, gerçek, mit, sevgi ve nefretin karma bir ürünüdür.” (Bretos, 1976).

Bu nedenle, belirli bir zamanda Atatürk veya Bolivar imajına baktığımızda, kavramsal bir yapıya, birkaç unsuru birleştiren ve "gerçek" olmayan bir imaja değineceğiz. Bu karakterlerden birinin kabul edilmiş tarih versiyonuyla mutlaka uyuşması anlamında bir “gerçek görüntü” değildir.

Yöntemsel Araçlar

Bu çalışma için özellikle belirtmem gereken birkaç yöntemsel araç vardır: Birincisi, tarihsel metodolojinin temel ilkeleri ve kaynakların ve tarihçiliğin analizi için Profesör Jocelyn Letorneau'nun kitabını (2007) bakmaktayım. Kitabında, kaynakların eleştirel ve bilinçli okunması, heykeller, nesneler, görüntüler, sesler veya videolar gibi metin dışı kaynakların işlenmesi gibi yöntem ve araçların genel kullanım kuralları bulunmaktadır.

⁴ Foucault için bilgi, iktidarla ve halkın (sadece bir devlet veya tanımlanmış bir grup değil) gücü iktidarı uygulamasıyla bağlantılı olan gerçek rejimleri üretir (Castro, 2004).

İkincisi, kaynakların doğası ve bunların nasıl bir anlayışla ele alınması gerektiği önemlidir. Bu tez çalışmasında kaynakların analizi, temsilleri veya tarihi yorumları kendi bağlamlarında yapılacaktır. Örneğin geçmişin, ulusal bir kutlama ve benzeri yöntemlerle temsil edilmesi veya tarihsel bir karakterin ifade edilme biçimi bunların tarihsel birer kaynak oldukları anlamına gelir. Düşüncelerin tarihsel karakterle uygunluğuna odaklanmak yerine, bu cumhuriyetlerin kurucuları hakkında özel kavram ve fikirlere ulaşılmaya çalışılmalıdır. Düşünce tarihinin kapsamı ve temel tanımları konusunda, Carlos A. Egües'in *Objeto Y Metodo En La Historia De Las Ideas Politicas* (Politik Fikirler Tarihinde Nesne ve Yöntem) adlı kitabından yararlandım.

1. KOLOMBİYA'DAKİ BOLİVAR KÜLTÜ VE İMAJI

1.1. Bölüme Giriş

"21. Yüzyılın Sosyalizmi" sayesinde, Bolivar imgesi Venezüella'ya tam güçle döndü. Televizyonlarda "Libertador"⁵un görüntüsü daha sık yayınlanmaya, Cumhurbaşkanı Maduro'nun ve öncesinde Cumhurbaşkanı Chavez'in konuşmalarında adı daha sık zikredilmeye başlandı. Bolivar'ın ölüm nedenlerini araştırmak için DNA testleri yapılması veya yüzünün 3B rekonstrüksiyonu gibi projeler gündeme geldi. Bolivar, ülkesi Venezuela'nın yanı sıra, Latin Amerika'nın birçok ülkesinde de çok işlenen bir figür haline gelmiştir.

Bununla birlikte, günümüzde Venezüella'dan farklı olarak Kolombiya'da Bolivar adına ve figürüne daha az rastlanmaktadır. Yani onun adı ve görüntüsü Kolombiyalar arasında daha az işlenir ve fazla yüceltilmez. Gerçi Kolombiya'da da Bolivar'ın sayısız anıtı vardır, ancak bunlara Venezüella'da olduğu ölçüde anlam yüklenmez. Birçok şehirde, Libertador'un büstleri çevredeki insanların ilgisizliği yüzünden paslanır, hatta şiddete maruz kalır veya en azından göz ardı edilir. Bolivar'ın adı, birkaç istisna dışında Kolombiya siyasetinde çok nadir kullanılmaz, politikacılar, projelerini ve ideallerini tanıtmak için Libertador adına zoraki olarak başvururlar.

Fakat bütün bunlar, Bolivar'ın Kolombiya'daki imajının hiçbir değerinin veya gücünün olmadığı anlamına gelmez; tersine Bolivar adı Kolombiya tarihinde çok farklı ideolojilerin savunucuları tarafından sıklıkla kullanılan bir imge ola gelmiştir. Bolivar'ın Venezüella için taşıdığı anlam, Atatürk'ün Türkiye için taşıdığı anlamın bir benzeridir. Kolombiya'da ise Bolivarcılık⁶ hiçbir zaman açık veya hatta saymaca olarak bile bir devlet politikası haline gelmemiştir.

Ancak bir devlet politikası olmasa da, Bolivar kültü ve imgesi Kolombiya tarihinde önemli bir yere sahiptir. O, çeşitli kesimler tarafından amaçlarını ve söylemlerini güçlendirmek için kullanılmıştır. Bu bölümde, Bolívar imajının Kolombiya tarihindeki etkileri ve bu etkinin

⁵ "Libertador", İspanyolcada kurtarıcı ya da özgürlük veren kişi demektir. Sözcük, Simon Bolivar için kullanılan bir lakap, bir unvanıdır.

⁶ *Bolivarizm / Bolivarcılık* sözcükleri, kendilerini Bolivar politikalarının takipçisi ilan eden bireyleri veya siyasi grupları adlandırmak için kullanılır.

Kolombiya tarihi boyunca nasıl değiştiği incelenmiştir. Daha basit bir ifadeyle, bu bölüm şu soruları cevaplamayı amaçlamaktadır: Kolombiya'da Bolivar kültünün etkisi nedir? Tarih boyunca Bolívar adını ve imgesini kimler hangi amaçlarla kullanmışlardır? Kimler onu ne şekilde tasvir eder veya yeniden yaratır? Kimler onu savunur veya saldırır? Ve elbette, neden?

1.2. Bolivar'ın Biyografik zeti

Daha önce de söylediğimiz gibi, bu tez bir biyografik ya da Simon Bolívar'ın başarılarının anlatıldığı bir çalışma değildir; ancak Latin Amerika'daki Simon Bolívar kültünün ve imajının kullanımını analiz etmeden önce, onun hayatının kısa bir sentezini yapmak uygundur. Böylece Simon Bolivar'ın düşünceleri, eylemlerine yön veren etkenlerin neler olduğu ve hayatı boyunca neler yaptığı hakkında bir görüş sahibi olabiliriz⁷. Ayrıca bu sentez, bize Bolivar kültünün kökenleri hakkında bilgi verecektir.

Simon Bolivar, toprak ve köle sahibi aristokrat bir ailenin ođlu olarak 24 Temmuz 1783'te Caracas-Venezuela'da doğdu. Resmi eğitim almadı, bir niversiteye ya da koleje de gitmedi. Genç Bolívar eğitimini, zengin ailesi tarafından tutulan özel öğretmenlerden aldı. đretmenleri arasında Simn Rodrıguez ve Andrs Bello gibi dönemin önde gelen isimleri de vardı. Avrupa'ya ve Kuzey Amerika'ya geziler yaptı ve sonunda meslek olarak askerliği seti. Bolivar'ın, Avrupa'ya yaptığı ikinci gezisinde Rodriguez de yanındaydı. Bu seyahat sırasında Yunan ve Roma klasiklerini ve başta Montesquieu olmak üzere Fransız Aydınlanma Hareketinin temsilcilerinin eserlerini okumaya başlayan Bolivar, ülkesine döndükten sonra da bunları okumayı sürdürdü. Karısının erken ölümünden sonra bir daha evlenmedi. Bolívar adı çevresinde oluşturulan pek çok efsane bulunmaktadır ve bunların çoğu bu yolculukla bağlantılıdır. Örneğin Roma'daki Monte Sacro tepesinde Latin Amerika'ya bağımsızlığını kazandırmak için söz verdiği iddiası bunlar arasındadır⁸.

1808'de İber Yarımadası'nı işgal eden Napolleon, İspanya kralı ile kardeşini sürgüne gönderilirken, kendi kardeşi Joseph Napolleon'u İspanya kralı yaptı. Portekiz monarşisi ise

⁷ Bolivar'la ilgili olarak çok sayıda biyografik çalışma yapılmıştır ancak bu alandaki ciddi akademik çalışmaların en eksiksiz ve en ayrıntılı örneğini David Lynch'in (2006) alışması oluşturur. Tezde, Bolivar hakkında verilen biyografik notlar çoğunlukla bu kitaba dayanmaktadır. Bushnell'in (2002) alışmalarındaki bilgilerden de tamamlayıcı olarak yararlanılmıştır.

⁸ Aslında onun Monte Sacro'da bağımsızlık yemini ettiği gerçek gibi görünüyor; çünkü bu husus Bolivar'ın yazışmalarında belgelenmiştir (Lynch, 2006).

Brezilya'ya taşınmak zorunda kaldı. Anavatanda yaşanan bu gelişmeler, tüm Güney Amerika kolonilerinde genel bir bunalımın ortaya çıkmasına neden oldu. Bunun sonucunda İspanyol Amerika'sının birçok eyaleti, oluşan güç ve iktidar boşluğunu doldurmak ve Fransızlarla yüzleşmek için *Juntas* adı verilen özerk yerel yönetimler oluşturdular. Bunları yöneten kurullar, hızlı bir şekilde İspanya'dan bağımsızlıklarını ilan edecekler ve böylece özerk yerel yönetimler birbiri ardına bağımsız siyasal yapılara dönüştürüleceklerdir.

Bolívar'ı önyak olduğu bu gelişmenin sonunda kurulan cumhuriyetlerin bağımsızlık süreçleri oldukça karmaşık bir nitelik taşımaktadır. Burada yalnızca bazı ana noktalar ve bunlarda Bolívar'ın rolü özetlenecektir.

Bolívar, 1810-1812 yılları arasında Venezüella'da ilk Latin Amerika cumhuriyetinin kurulması sürecinde önemli bir rol oynadı. Bolívar diplomatik bir adım olarak, Miranda'yı⁹ Londra'dan geri getirdi ve onun da yardımıyla İspanyollara karşı bağımsızlık savaşını başlattı. Kazandığı zafer sonrasında Venezüella Cumhuriyeti'ni kurdu. Ancak bu ilk deneyim uzun sürmedi. Venezüella liderleri arasındaki bölünmeler, zayıf siyasi yönetim ve şiddetli bir depremin etkileri, İspanyolların tüm ülkeyi yeniden ele geçirmesine yol açtı. Ülkenin doğusunda toplanan İspanyol güçleri kısa sürede Venezüella'da yeniden denetim sağladılar.

Miranda'yi İspanyollara terk ederek Venezüella'dan kaçan Bolívar, geri çekilenlerin toplandığı, Kolombiya'daki Granada Yeni Krallığı topraklarında bulunan Cartagena limanına gitti. Burada, Venezüella'yı kraliyetçi ellerden geri almak amacıyla kurduğu ordunun başına geçti. Takdir Kampanyası (*Admirable Campaign*) olarak bilinen askeri harekât sonrasında kendisine Libertador (Liberator) unvanı verildi. Bolívar, başkent Caracas'ı ele geçirdikten sonra da bağımsızlık kampanyasını sürdürdü.

Bolívar'ın emrindeki kuvvetler tüm bölgeyi kontrol etmediler; çünkü İspanyol birliklerinin direnişi ve karşı saldırıları güçlüydü. Bolívar'ın ilk zaferlerinin ardından kraliyetçiler yeniden toparlanmayı başardılar ve bir kez daha üstünlük sağladılar. İkinci kez Yeni Granada'ya kaçan Bolívar, buranın da kaybedilmesi üzerine Haiti'ye ve oradan da Jamaika'ya

⁹ Francisco de Miranda, Venezüellalı bir politikacı, asker ve ideologdu. Latin Amerika bağımsızlığının habercisi olarak kabul edilir. Bağımsızlık ve olası yeni uluslarla ilgili yazılar yazdı, uzun askeri kariyeri boyunca Kuzey Amerika bağımsızlığında, Fransız Devrimi'nde ve Latin Amerika bağımsızlık savaşlarında fiilen savaştı.

kaçtı. Bundan sonra Bolívar, Jamaika Mektubu (1815) olarak bilinen ve onun en sembolik metinlerinden birini oluşturan çalışmasını kaleme aldı. Mektubun önemi, Bolívar'ın politik vizyonunu ve Latin Amerika'nın geleceği ile ilgili düşüncelerini açıkça ifade etmesinden kaynaklanmaktadır. Montesquieu'nun görüşlerinden derin biçimde etkilenmiş olan Bolívar, bu belgede İspanyollara karşı isyanın haklılığını gerekçelendirmektedir. Mektup özel bir bireye hitaben yazılmakla birlikte, yayınlanması ve dünyanın dikkatini bağımsızlık savaşına çekmesi amaçlanmıştı.

1813'te Fransızlar İspanya'dan kovulmuş ve İspanya Krallığı kesin olarak bağımsızlığını kazanmıştı. 1815'te İspanya "El Pacificador" Pablo Morillo'yu, 10.000 askerle birlikte bölgeye gönderdi. Haiti'den destek almayı başaran Bolívar da aynı yıl Venezüella'ya geri döndü. Bu, Bolívar askeri kariyerinde bu çok önemli bir noktadır. Bolívar, başarıya ulaşmak için sömürge toplumunun farklı gruplarının desteğini almak zorunda olduğunu anlamıştı. Bunlar arasında *Pardos* (İspanyollar, siyah Afrikalılar ve yerli halklar dışında kalan melez insanlar), köleler ve tabii ki *Llanero* savaşçıları (Kolombiya ve Venezüella toprakları arasındaki Orinoquia bölgesinde yaşayan sert sert tabiatlı at binicileri) bulunuyordu. Bolívar, liderliği altında Venezuela ve Yeni Granada'daki çeşitli gruplardan ordular oluşturmayı ve onları İspanyollara karşı örgütlemeyi başardı. Bununla birlikte, muhtemelen onun kariyerinin en önemli kararı savaşı Yeni Granada'ya taşımaktı.

Yeni Granada'nın kurtuluşu için verilen savaşta (1819), Venezüellalı ve Yeni Granadalı askerler İspanyol kuvvetlerine karşı başarı kazandılar. Bolívar'ın ordusu, kendisinden üstün durumdaki İspanyol birliklerini yendi. Savaş boyunca, *Páramo de Pisba*'nın geçişi (*Pisba Bozkırı*), *Pantano de Vargas* (*Vargas Bataklığı*) ve *Boyaca Köprüsü* muharebeleri Bolívar destanın sahneleri olarak kayda geçti. Bunlar, Bolívar'ın bağımsızlık yanlısı ordusuna İspanyollar karşısında avantaj ve zafer kazandıran eylemlerdi.

İspanyolların Yeni Granada ve Venezüella'da hâlâ güçlü karakolları olsa da, Boyacá'nın yenilgisi ve sonucunda Bogota'nın bağımsızlık yanlılarınca ele geçirilmesi, İspanya'nın Kolombiya ve Venezüella'daki yönetiminin sona ermesinin başlangıcına işaret etti. Kampanya sonunda bağımsızlık ordusu artık sağlam bir toprak tabanına sahipti ve yoğun bir nüfus ile kaynakları bakımından zengin bir alanı kontrol ediyordu.

1821-1826 arasında Bolívar, *Campaña Del Sur*'ı (Güney Kampanyası) gerçekleştirdi ve bağımsızlık ateşini kıtanın iç ve güney kısımlarına doğru taşıdı. Onun görece kısa sürede elde ettiği büyük zaferler bize başarısının önemini anlatmaktadır. Bu kampanyada Bolívar, Kolombiya'nın güneyini, *Kito Kraliyet Audiencia* (şu andaki Ekvator'un bir parçası) ve nihayet Peru ve Bolivya'yı İspanyollardan kurtarmıştır. Güney harekâtı yalnızca Bolívar'ın ordusunun başarısı olmasa da, Latin Amerika'da birbiri ardınca özgür cumhuriyetlerin kurulması sürecinin temeli kuşkusuz Venezüella ve Kolombiya'nın kurtuluşu ile atılmıştı.

Güney kampanyasından döndükten sonra Bolívar, "Büyük Kolombiya'nın"¹⁰ başkanı ve diktatörü oldu (1826 - 1828). Bundan sonra hem Venezuela'da, hem de Yeni Granada'da Bolívar'a karşı muhalefet oluştu ve katlanarak büyüdü. 1825'te Santander¹¹'e karşı ayaklanan General José Antonio Páez, 1829 yılında bu kez Bogota'da hükümete karşı isyan etti.

Bolívar, hükümetindeki kriz ve yönetimine karşı gerçekleşen ayaklanmalar nedeniyle cumhurbaşkanlığı görevinden istifa etti ve Avrupa'yı hedef alan bir seyahat gerçekleştirdi. Ancak Bogota'dan Atlantik *Santa Marta* limanına zorlu yolculuk sırasında hastalandı ve 17 Aralık 1830'da öldü. O yıl Ekvator ve Venezüella, pratikte sona eren Büyük Kolombiya'dan ayrıldı.

Şu anki Kolombiya, Venezuela, Ekvator, Peru, Bolivya ve Panama cumhuriyetleri, İspanya'dan bağımsızlığını Simon Bolívar'ın liderliğine borçludur. Diğerleri ise Bolívar'ın mücadelesinden esinlenerek İspanya ve Portekiz'den ayrılmalarını sağlayan girişimleri başlatmışlardır.

¹⁰ Bağımsızlık ilanından önce, bugün Kolombiya Cumhuriyeti olarak bilinen bölge, Granada'nın Yeni Krallığı olarak adlandırıldı ve İspanyol tacına bağlı bir başkanı vardı. 1819 ve 1830 arasında "Kolombiya", birçok cumhuriyetin oluşturduğu birliğin adıydı: Kurtulmuş Yeni Granada (bugün Kolombiya Cumhuriyeti), Venezuela Cumhuriyeti, Kito Kraliyet Audiencia (Bugün Ekvator ve Guayaquil) ve Panama Cumhuriyeti. 1830 ve 1853 arasında günümüz Kolombiya toprakları, Granada Konfederasyonu ve Yeni Granada gibi adlar aldı. 1886 yılına kadar "Kolombiya Cumhuriyeti" olan bugünkü ismini benimsemedi (Alta consejeria para el nicentenario de la independencia, tarih yok). 1903'te Panama Cumhuriyeti, Kolombiya'dan kesin olarak ayrıldı. Yirminci yüzyılın Kolombiya tarihçiliğinde, 1819 ve 1830 arasında var olan cumhuriyet "Gran Colombia" (Büyük Kolombiya) olarak adlandırılır ve bu çalışmada, karışıklığı önlemek için bu adı benimseyeceğiz.

¹¹ Francisco de Paula Santander Kolombiyalı bir politikacı ve askerdi. Kolombiya'nın bağımsızlığında Bolívar'dan sonra ikinci kişi olarak kabul edilir. "Gran Colombia" ve ardından Nueva Granda'nın başkan yardımcısıydı. "Yasaların adamı" olarak bilinir.

1.3. Kolombiya'da 19. Yüzyılda Bolivar İmajı (Görüntüsü)

On-dokuzuncu yüzyılın ilk yarısından günümüze kadar geçen 200 yıllık zaman aralığına rağmen, dönemin gerçekçi bir analizini yapma olanağına sahibiz; çünkü bu analiz, Miguel A. Bretos'un çalışmasında zaten ayrıntılı olarak yapılmıştır. Benim araştırmamın bu döneme somut katkısı, Bretos tarafından ele alınmayan konuların tamamlanmasından ve ağırlıklı olarak yazar tarafından çok az incelenen görsel kaynakların kullanılmasından ibarettir. Bu kaynaklar özellikle önemlidir, çünkü Bretos tarafından belirtilen dönemlerin her biri için Bolivar fikrini sentezlememize ve Bolivar figürünün etrafında dönen görünür ideolojik çelişkileri anlamamıza yardımcı olacaktır.

1.3.1. Yeni Granada'da Bolivar ve Bolivarizm Karşıtlığı (1826 – 1842) - Bolivarizm Karşıtlığının Kökenleri

Bolívar'a yönelik ilk övgülerin ve hakkında yazılan övücü metinlerinin daha o yaşarken üretildiğini biliyoruz. Bolivar'ın imajı muzaffer bir komutan ve siyasetçi olarak yaşadığı sırada şekillenmiş olsa da, bu dönemde Yeni Granada'da veya Venezüella'da herhangi bir Bolivar kültürünün varlığından söz edemeyiz.

Bolívar hakkındaki ilk önemli tarihsel metinlerden biri, José Manuel Restrepo'nun 1827'de kaleme aldığı *Historia de la Revolución de la Republica de Colombia* (Kolombiya Cumhuriyeti'nin İnkılap Tarihi) adlı kitabıdır. Bu, Kolombiya bağımsızlık devrimiyle kazanılan başarıların dünyaya ve Kolombiya halkına tanıtılması çabasını içeren bir çalışmaydı. Libertador ile ilgili övücü metinlerin ilkinin burada bulabiliriz. Metin o kadar abartılı idi ki Bolívar kendisi de çok ileri gidildiğini düşünmüştü (Bretos, 1976, s. 28). Sonraki yıllarda bunu diğer çalışmalar izleyecek ve Bolivar ismi etrafında bir kült oluşmaya başlayacaktır.

Öte yandan 1826'dan sonra, Yeni Granalı seçkinlerde Bolívar karşıtı derin bir duygunun da giderek büyümeye başladığı görülmektedir. Onu hedef alan yazılar, onu eleştirmek amacıyla yazılan metinler çoğalır ve gittikçe radikalleşir. Bu olguyu iki nedene bağlayabiliriz.

Bunlardan ilki, General Páez'in isyanı ve affedilmesidir. Güney Kampanya sırasında, Büyük Kolombiya'nın başkanı General Santander'di. 1825 yılında, o sırada Venezüella'nın askeri şefi olan Páez, işe alım yöntemlerinin yanı sıra, savaş alanında hareket etme yöntemlerinden

dolayı Caracas hükümeti ve sonra da Bogota hükümeti ile ilgili sorunlar yaşıyordu. Pek çok gecikmeden sonra Páez, duruşma çağrısına katılmamaya karar verdi ve Bogota'daki Büyük Kolombiya hükümetine bayrak açarak meydan okudu. Bolivar, 1826'da Bogota'ya gelip cumhurbaşkanı seçildikten sonra onun cezasını erteledi ve sonunda Paez'le buluşup barış yaptılar. Santander yanlısı seçkinler, bunu devlete karşı bir eylem olarak gördüler.

Bolivarizm karşıtlığını doğuran ikinci olay, Bolivar ile Santander arasındaki çatışmalardır. Páez'in affedilmesi, aslında bu çatışmanın bir göstergesiydi (Bretos, 1976). Bolívar ve Santander arasında derin siyasi görüş farklılıkları vardı ve Bolívar başkan olduğunda, Santander tarafından başlatılan reformların çoğunu, özellikle eğitim ve Katolik Kilisesi ile olan ilişkiler alanında yapılan düzenlemeleri tersine çevirmeye başlamıştı (Bushnell , 2002).

İlk Bolivarizm karşıtı yazıların çoğu *Los Poetas Contra Bolívar* (Bolívar'a karşı Şairler) eserinde bulunabilir. Çalışma Bolívarcı Kolombiya Derneği'nin bir üyesi tarafından yapıldı. Bolívar'a karşı yazılan en aşırı yazılar arasında, insanları onu öldürmeye davet edenler dahi bulunmaktadır (Bretos, 1976, s. 63).

İlk ve son harfi
 “Bolívar”dan alırsak,
 [Geriye barışın simgesi] “Oliva” (zeytin) kalır
 Bu açıkça demektir ki
 Tiran’ın başını ve ayağını keselim
 Eğer kalıcı bir barış istiyorsak.¹²

Kısacası Bolivar seçkinlerin çoğunluğunun kendisine karşı çıktığı bir ülkede (Yeni Granada) hüküm sürüyordu ve 1829’un başında bu seçkinlerin önyak olduğu açık isyanın sonunda cumhurbaşkanlığından düşürüldü. Bunun üzerine Venezuela ve Ekvator resmen Büyük Kolombiya'dan ayrıldılar. Büyük Kolombiya’nın dağılmasının hemen ardından Bolívar da öldü.

¹² Bu metin bir yazarın çevirmesidir. İngilizce metin:

If the first and last letter
 From “Bolívar” we take away,
 We are left with “Oliva” [Olive, the symbol of peace]
 This clearly means: Let us cut off
 The Tyrant’s head and feet
 If a lasting peace we wish.

Bolivarizm karşıtlığı, Yeni Granadalı ve Venezüellalı seçkinler arasında Libertador'un ölümünden sonra en az on yıl boyunca devam etmiştir. Yeni Granada'da, *Guerra de los supremos*¹³ denilen iç savaşın, ülkedeki güçlü Bolivar'cı aristokratlardan olan General Tomas Cipriano de Mosquera tarafından kazanılmasına kadar, Bolivar Kolombiya'da olumlu bir imaja sahip olamayacaktır. Aslında Bolivar'ın ölümü sonrasında kalıntılarının Venezuela'ya gönderilmesi (1842) iç savaşta Bolivar'cıların üstünlük sağlamasıyla bağlantılıdır. Carreras Damas'a göre bu tarih, Venezüella'daki Bolívar kültünün başlangıcını simgelemektedir.

Kolombiya'da ise, Venezuela'dakine benzer bir Bolivar kültü ilk anda gelişmedi. Ancak, 19. yüzyılın geri kalanında Bolívar ve imajı, Kolombiya egemen sınıfının söyleminde giderek güçlenen bir yer edinmeye devam etti.

1.3.2. Bolivarcı İkonografinin Kökenleri

Kronolojik olarak devam etmeden önce, bu dönemde üretilen iki görüntüde durup özelliklerini ve önemlerini not etmeliyiz. Resimlerden ilki, 1828'de François Desire Roulin adlı Fransız bir doktor ve doğa uzmanı tarafından yapılan Simon Bolívar'ın çizimidir. Görüntü ve detaylandırılması özellikle dikkat çekici görünmüyor; bununla birlikte, görüntünün Bolivarcı ikonografisinde belirgin bir etkisi olmuştur ve Kolombiya tarihi boyunca tüm Bolivar figürlerinde bu çizim esas alınacaktır. Bunun nedeni, çizimin kalitesine ek olarak, muhtemelen Libertador'un yaşarken çizilmiş az sayıdaki profillerinden biri olmasıdır. Dolayısıyla yaşadığı sırada Bolivar'dan doğrudan alınan bir görüntüsü *Libertador'un* sonraki dönemlerde sıkça işlenen imajının temelini oluşturmuştur. Bu ise, mistik bir özelliği, belirgin bir *aura* 'yı yansıtır¹⁴. Bu yüzden özel olarak seçilmiş olduğu kabul edilebilir.

Kolombiya'daki Bolivar kültünün simgelerinden olup, üzerinde durmak istediğim ikinci örnek, bugün Bogota'daki, aynı zamanda popüler bir pazar yeri olan ve resmi tören alanı

¹³ *Guerra de los Supremos* (War of the Supremes / Yücelerin Muharebesi), Kolombiya'da daha küçük konvansiyonların kapatılması için dini nedenlerle başlatılan bir iç savaşı. Hükümet karşıtları, rejimi askeri olarak devirmek amacıyla ondan yararlandılar.

¹⁴ Burada "aura" kavramını, Walter Benjamin'in "Mekanik Üreme Çağında Sanat Eseri" metninde kullandığına benzer şekilde, özgün bir sanat eserinin özel niteliği ve çekiciliği anlamında kullanıyorum (Benjamin, 1989).

olarak da kullanılan Bolívar Meydanı'ndaki Pietro Tenerani'nin yaptığı Bolívar heykelidir. Heykelin açılışı 1846'da General Tomas Cipriano de Mosquera'nın cumhurbaşkanı olduğu dönemde, Bogota'nın ana merkezi için özel olarak yapıldı. Bu, Kolombiya'daki ilk Bolivar heykeli olması bakımından önemlidir. Açılışı yapan Başkan Mosquera bir Bolívarcıydı. Fakat anıtın açılışını düzenleyen yasanın imzacıları arasında Bolivar'a karşı suikast girişimi üzenlemiş olan ve Kolombiya Muhafazakâr (*Conservador*¹⁵) Partisi kurucularından Mariano Ospina Rodríguez'in de bulunması dikkat çekicidir. En güçlü Bolivar karşıtlarından olan Rodríguez, Bolivar'ın ölmesinden sonra Bolivarcı olmuş gibi görünüyor.

¹⁵ Burada iki önemli şeyi açıklamalıyız: ne Bolivar muhafazakârdı, ne de Muhafazakâr Parti Bolivarcıydı. Muhafazakâr Parti, liberallere ve Francisco José de Paula Santander figürüne karşı, kendisini Libertador figürü ile ilişkilendirmiştir (Bushnell, 1968, s. 245). Diğer taraftan, belirttiğimiz gibi, Muhafazakâr Parti'de Bolivar'daki suikast girişimi düzenleyenler bile vardı. Muhafazakârların Libertador'a yakınlıkları, düzene olan bağlılıkları ve Bolivar'ın Katolik Kilisesi ile olan yakınlığı ile ilgilidir.

Resim 1.1. François Desire Roulin tarafından yapılan *Simon Bolívar* çizimi.

Kaynak: (Biblioteca Virtual Miguel de Cervantes Saavedra., 2019)

Heykel, Kolombiya'nın başkentinin ana meydanının ortasındaki bir kaide üzerine kuruludur. Meydanda ayrıca Bogota Belediye binası, Bogota Primat Katedrali, Adalet Sarayı ve Ulusal Başkent (Cumhuriyet Kongre Merkezi) yer almaktadır. Bütün bu yapılar başkanlık sarayından sadece birkaç metre mesafededirler. Kolombiya merkezîyetçi bir ülkedir ve Bolívar'ın heykeli cumhuriyetin sembolik merkezindedir.

Resim 1.2. Pietro Tenerani tarafından yapılan Plaza de Bolívar'daki (Bogota) Bolívar Heykeli

Kaynak: (La vida en un click, 2019)

Heykelle ilgili olarak vurgulanması gereken birkaç estetik unsur vardır: Bu heykel, Bolívar'ın atlı olmayan birkaç heykelinden biridir. Bolívar atlı heykellerinde, genellikle elinde kılıcıyla muzaffer bir komutan şeklinde tasvir edilmiştir. Tenerani tarafında yapan heykelde, Libertador ayakta duruyor, kılıcı yere işaret ediyor ve üniformasını giyiyor olmasına rağmen, bu bir askeri ya da savaşçı Bolívar heykeli gibi görünmüyor. Öte yandan,

sırtında Roma pelerini, elinde Bolivarcı anayasası¹⁶ bulunmaktadır ki bunlar açıkça cumhuriyetçi sembollerdir.

Carolina Vargas'a göre bu heykel Bolívar'ı yeniden temsil etmenin ve onu ulusal siyasi sahneye geri getirmenin bir yoludur (Vanegas Carrasco, 2010, s. 4). Her ne kadar tezini kabul etsem de, yukarıda belirtilen unsurların bazılarını göz önünde bulundurarak ve bir hipotez yaparak, heykelin iki ek amacı olduğunu anlatmak isterim:

Bu amaçlardan ilki bir çevrimi kapatmaktır: Bolivar ölümünden sonra iktidarın merkezine yerleştirildi. Bu heykel onun bu amaçla, ancak bu kez bir savaşçı olarak değil, daha barışçı bir kimlikle yeniden temsil edilmesini ifade etmektedir. Böylece Bolívar'ın savaşçı görüntüsünü geçmişte bırakmaya çalışır. General Mosquera gibi biri için anıt, Bolivar'ı siyasi alana geri getirecek bir formdur. Ospina ise, bu heykelin, Libertador'u genç ulusun tarihinin bir parçası yapan Bolivarcı duyguları bastırmanın bir yolu olarak görmektedir. Bolívar, savaşlarının ve başarılarının görkemi ile çevrili bir kahraman olarak temsil edilmesine rağmen, toplumun bir kesiminde Bolivar karşıtı duygular hiç dinmedi. Öyle ki, on yıllar boyunca hükümet, heykeli General Santander'in takipçilerinin saldırılarından korumak zorunda kaldı.

Heykelin dikilmesinin ikinci amacı, Bolívar'ı ulusal panteona yükselterek, yeni bir cumhuriyetçi geleneği başlatmaktır: Böylece Kolombiya'nın bütün şehirlerinde Bolivar heykellerinin ve onun adını taşıyan meydan ve parkların çoğalması amaçlanmıştır. Şu anda Kolombiya'da Bolivar Meydanı olmayan tek büyük şehir Pasto'dur. Pasto, bağımsızlık savaşı sırasında kraliyetçiydi ve Kurtuluş Ordusu tarafından en zor alınan şehirlerden biriydi. Bolivar'ın ordusunda en fazla zayıat verdirenler bu bölgenin savaşçılarıydı ve Kurtuluş Ordusu'nun misillemelerinin çoğunu da onlar yaşadılar. Bugün hâlâ Pasto şehri Kolombiya'daki Bolivarcı muhaliflerinin kalesi olmaya devam etmektedir¹⁷.

¹⁶ Bolivar'ın Bolivya'ya yazdığı anayasadır.

¹⁷ Güney kampanyasına giderken ordunun, yerli kökleri güçlü bir bölge olan dağlık Pasto bölgesinden geçme girişimleri vardı. Gerillalar bağımsızlık ordusunu birkaç kez azalttı ve geri ittiler. Kurtulan ordunun şehrin teslim olduğu bir isyanın ardından Pasto'ya girmesi durumunda, Bolívar ordusu bir katliam gerçekleştirir: 400'den fazla kişi öldü, şehir görevden alındı, 300'den fazla kişi sürgün edildi ve yüzlerce asker toplandı. Bakınız (Gutierrez Ramos, 2007).

1.3.3. Bolivar ve On-Dokuzuncu Yüzyılın Ortalarında Liberal Rejim

José Hilario López'in başkanlığı döneminden (1849 -1853) başlayarak, fakat özellikle José María Obando'nun Cumhurbaşkanı olduğu 1853 yılından sonra Kolombiya hükümeti, aralarında köleliğe son verilmesi, oy hakkı düzenlemesi ve kilisenin devletten ayrılması gibi hususların yer aldığı bir dizi liberal reform gerçekleştirdi. Bu reformlar, 1853 Anayasası ile birlikte hukuki zemin kazandı. Liberaller, Mariano Ospina ile diğer bazı muhafazakârların kısa süreli hükümetleri ve 1860 iç savaşı dışında, 1886 yılına kadar neredeyse sürekli olarak yönetimde kaldılar.

Bu dönemde, Kolombiyalı geleneksel partiler *Liberal* (1848) ve *Muhafazakâr* (1849) zaten kurulmuştu. Bu bağlamda, Bolivarcılar ve Santanderciler arasında hâlâ tartışmalar vardı ve bu profiller sırasıyla Muhafazakâr ve Liberal partilerle ilişkilendirilmeye başlandı. Bu siyasi ortamda, José María Samper ve Manuel Cárdenas gibi önemli ve tutkulu liberaller Bolívar'a karşı metinler yazdı. Bu metinlerde Bolívar, hırslı, zalim ve kibirli olarak tasvir edilmiştir. Cardenas'ın bir metnin başlığı Bolivar karşıtı duyguyu açıkça ortaya koymaktadır. "*History of the Bolivarian School in Colombia, or the demonstration of the origin of the misfortunes that currently suffer, have suffered before and after will suffer the Spanish-American republics*" (*Kolombiya'daki Bolivarcı Okulun Tarihi veya şu anda, daha önce ve sonrasında İspanyol-Amerikan cumhuriyetlerinin katlanmak zorunda kaldıkları talihsizliklerin kökeninin gösterilmesi*) (Bretos, 1976, s. 133). Bu metnin Resmi Gazete'de, yani Kolombiya devletinin resmi yayın organında yayınlanması, o dönemde hükümetin bu görüşleri paylaştığına işaret etmektedir (Bretos, 1976, s. 132). Burada Washington'la Bolivar karşılaştırılmakta ve Bolivar, zalim bir diktatör, kral olmayı isteyen gizli bir kraliyetçi olarak resmedilmektedir.

1861'de Muhafazakâr Parti'nin eski bir üyesi olan General Tomas Cipriano de Mosquera, Cumhurbaşkanı Mariano Ospina Rodríguez'a karşı Liberallerle ittifak kurdu ve Liberal Parti ile işbirliği yaptı. Böylece, General Obando¹⁸ gibi güçlü Bolivarcı karşıtları yerine, Liberal Parti'nin başında, Libertador'un en sadık taraftarlarından biri iktidara geldi. Miguel Bretos'a göre bu olay, liberalizmin kendisini ulusal ikonografiye dâhil ettiğinin, bir başka deyişle

¹⁸ Jose Maria Obando (Bolivarcı karşıtı) ve Tomas Cipriano de Mosquera (Bolivarcı), yaşamları boyunca birbirlerinin rakipleriydi. Her ikisi de yerli Cauca'da hegemonyası ve Kolombiya'daki iktidarları için yarışıyorlardı. Kavgaları ve ideolojik farklılıkları Kolombiya'nın on-dokuzuncu yüzyıl siyasetinin ana unsurlarından biriydi. Daha fazla bilgi için, bkz (Gutierrez, 1992).

Bolivar'ın bir siyasi partinin ya da siyasi görüşün temsilcisi olmaktan çıkartılarak, ulusal bir figür haline getirilmesini sağlayan dönüm noktasıdır.

Bu bölümü sonlandırmak için paradoksal bir gerçeğe dikkat çekmek gerekmektedir: Muhafazakâr Parti'nin eski bir üyesi ve Bolivarcılığın simge isimlerinden birisi, liberal reformların bayraktarlığını yapan ve ülkede 20 yıldan fazla sürecek olan Bolivarcılık karşıtı Liberal Parti iktidarını başlatan kişidir.

1.3.4. Hispanizt¹⁹ Muhafazakâr Bolivar

Bolivar imgesi Kolombiya'nın bağımsızlıktan sonraki yıllarında ve on-dokuzuncu yüzyılın ortalarında başlayan Liberal Parti iktidarı sırasında saldırıya uğramasına rağmen etkisini yitirmedi. Çoğunlukla muhafazakâr kimlik taşıyan José Manuel Restrepo, Jose Manuel Groot ve General Joaquín Posada gibi tarihçiler, Libertador'un imajını yüzyılın sonuna kadar korumaya devam ettiler.

Liberal rejim, 1880'lerde son bulduğunda, Kolombiya'daki Bolivar imajı olağandışı bir yükseliş gösterdi. Muhafazakârlar ve liberaller, bağımsızlık mücadelesinin ve kahramanlarının, özellikle de Bolívar'ın yüceltilmesi etrafında birleşti. 1883'te Libertador'un doğumunun yüzüncü yılı yaklaştığında coşku arttı.

Yalnızca Muhafazakâr Parti'de değil, Kolombiya'nın tüm siyasi kesimlerinde yeni bir İspanyol (*Hispanizt*) tutucu siyasi hareketi güç kazandı. Miguel Antonio Caro ve Rufino José Cuervo gibi dilbilimciler dil üzerine çalışmalar yaptılar ve 1871'de İspanyol diline adanmış ilk Amerikan akademisi olan Kolombiya İspanyolca Akademisi'ni kurdular. Muhafazakârların önemli bir kısmı, bu dilsel eğilim etrafında, İspanya imajını geliştirmeye ve kendilerini İspanyol geleneğinin mirasçıları gibi görmeye başladılar.

Bu politikacıların çoğu Bolívar'ı İspanyol geleneğinin bir parçası olarak kabul etmektedir. Bolivar, İspanyol kimliğini temsil eden büyük adamlar listesinin başına yerleştirildi ki bu, görüldüğü kadarıyla çelişkili bir durumdur. Bu görüşün savunucuları, bağımsızlık savaşının İspanya'ya veya Hispanik “ırkına” karşı değil, kötü bir hükümete veya bir başka deyişle

¹⁹ Burada terimi İspanya ve Amerika'nın yeni cumhuriyetlerini uzlaştırmak isteyen on dokuzuncu yüzyıl siyasi hareketi anlamında kullanıyoruz. Hem Amerika'da hem de İspanya'da bu hareket, Katolik dini, İspanyol-Roma tarihini ve İspanyolcanın birleşme faktörü olarak kullanılmasını savunmaktadır.

Fransız Bourbon monarşisine karşı verildiğini ileri sürmektedirler. Onlara göre Bolivar'ın yürüttüğü bağımsızlık savaşı, İspanya'ya karşı olmadığı gibi, tersine İspanyol ırkının bağımsızlık tarihinin bir bölümüdür ve Bolivar, bu ırkın erdem ve değerlerin bir sentezidir. Aşağıda bu düşünce akımının somutlaştırılmış sentezini bulduğumuz iki Aydınlanma Gazete'nin gravürlerinden ve metinlerinden örnekler verilmiştir.

1.3.5. Aydınlanma Gazetesi'nde²⁰ Bolivar

1881'de muhafazakâr Rafael Urdaneta, *Papel Periodico Ilustrado* (Periodik Resimli Gazete) adlı gazeteyi kurdu. Bu yayın organı muhtemelen Libertador'un en büyük övücüsü ve aynı zamanda Kolombiya'daki Bolivar kültürüne en yakın şeyi bulabileceğimiz bir kaynaktır. Gazete, 1888 yılına kadar yayınını sürdürdü. Yedi yıllık yayın süresi bugün bize çok uzun görünmese de, bir on-dokuzuncu yüzyıl gazetesi için oldukça uzun bir zamandır. Gazete, Kolombiya basın-yayın tarihinde gravürleri (görüntüleri) sistematik olarak kullanan ilk yayındır. Görüntüler / resimler, gazete sayfalarının önemli bir bölümünü kaplardı. Öyle ki görüntüler metinler kadar, hatta bazen metinlerden daha fazla yer tutardı.

Aydınlanma Gazetesi'nde, Bolivar üzerine yazılan metinler on-dokuzuncu yüzyılda yazılanlara çok benzer. Şiirler, Bolívar ve bağımsızlık savaşının diğer kahramanları hakkındaki biyografik çalışmalar, Libertador'u hayatı üzerinden erdemlerini ortaya koyan "analizi" yazıları ve onu Napolleon ve Washington gibi diğer tarihsel karakterlerle karşılaştırarak yücelten metinler gazetede ağırlıklı yer tutmaktadır.

Aydınlanma Gazetesi'nde yeni olan ve yirminci yüzyıla kadar özgünlüğünü koruyacak olan özellikse, Bolivar ile birlikte İspanyol mirasının yenilendiğinin vurgulanması ve bunun takdir edilmesidir. On-dokuzuncu yüzyılın sonlarında, Muhafazakâr Parti'nin iktidara dönüşüyle Kolombiya siyasetine yeni bazı unsurlar dâhil olmuştur. Merkeziyetçilik, düzenin önceliği, otoriterlik, İspanyol / *Hispanizt* mirasının korunması ve bunlarla bütünleşmiş şekilde güçlü bir Katoliklik. Bu değerlerin tümü, Bolivar'ın kimliğinde ifadesini bulan ulusal bağımsızlık mücadelesiyle başlatılan ulusal bir tarih anlayışı içinde sentezlenir. Bolivarcılık hepsini içine alan bir üst değerler manzumesidir. Böylece, bu dönemde bulabileceğimiz

²⁰ *Papel Periodico Ilustrado*, (*Illustrated Newspaper* / Resimli Gazete). Tıpkı İngilizcede (*Illustrated*) olduğu gibi İspanyolcada da *Ilustrado*, Aydınlanma dönemine ve fikirlerine gönderme yapan bir anlam içermektedir. Aynı zamanda, konunun genel olarak çizimler veya görüntülerle anlatıldığı anlamına gelir. Gazetenin başlığı muhtemelen her iki anlama da atıfta bulunur.

Bolivar ve diğer bağımsızlık kahramanları, *Hispanizt* olarak gösterilir. Gazetede bulunan bir örneğe bakalım:

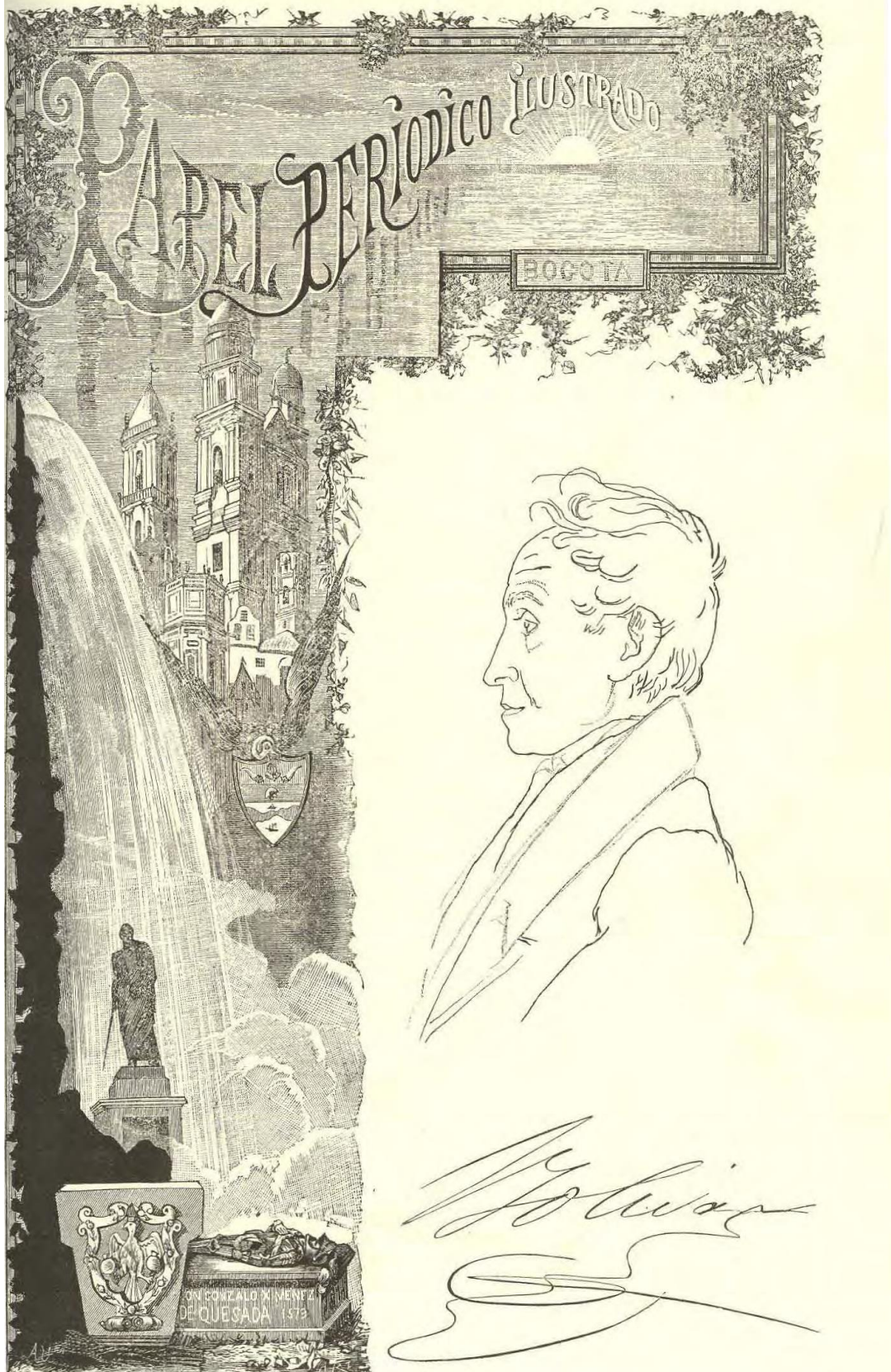
“Bu dünyaya kanını, dilini, kahramanlığını, inancını, dehânı, yirmi milyon yeni Hristiyan yaratma asaletini getirmen senin için [İspanya demek] yeterli değildi. Ancak, yüzyıllarca sonra yaptıklarını daha ileri taşımak ve eserini artık sahip olmadığın bir özgürlükle beslemek için BOLIVAR ve SAN MARTIN²¹, NARIÑO²² ve SANTANDER'e, kendi ırksal dehânı, kahramanlık kanını, erdemini, ilhamını ve enerjini verdin” (Samper, 1883).

Metin, Hispanizmin birleştirici bir unsur olduğunu ve bağımsızlığın temelinde bunun yattığını anlatmaktadır. Yazarın kim olduğuna bakarsak, zamanın eğilimlerinden birini açıkça görebiliriz. 1850'lerde en radikal liberallerden ve anti-Bolivarcılardan biri olan José María Samper, 1883 yılında artık muhafazakârların en muhafazakârlarından biriydi ve üstelik artık o, tutkulu bir Bolivarcıydı. Tıpkı Samper gibi, bu dönemde eski liberallerin birçoğu ya Muhafazakâr Parti'ye girdiler ya da liberal projenin çöküşü nedeniyle rakipleriyle ittifaklara katıldılar. Bu grubun en ünlüsü muhtemelen Liberal Parti'nin eski bir üyesi olan ve 1886'da Kolombiya'nın başkanlığına seçilen Rafael Núñez'di. O yalnızca muhafazakârları iktidara getirmekle kalmadı, aynı zamanda 1991'e kadar Kolombiya'yı yönetecek katı bir anayasanın hazırlanmasını da sağladı. Núñez, Kolombiya'nın en Bolivarcı bölgelerinden biri olarak bilinen Cartagena eyaletinden geliyordu²³. Bu araştırma bağlamında, Resimli Gazete'nin ilk baskısının kapağını açıp analiz etmeyi uygun buluyorum.

²¹ San Martin, Güney Amerika'nın kurtarıcılarından biridir. Askeri mücadeleleri, Arjantin, Şili ve Peru'nun kurtuluşunda belirleyici oldu.

²² Nariño, Kolombiya'nın önemli bir politikacısı ve insan hakları savunucusudur. Bugün ülkenin en çok hatırlanan bağımsızlık karakterlerinden birisidir. Nariño, siyasi eylemlerinden dolayı on yıldan fazla bir süre hapis yatmıştır.

²³ Bu çalışmada Bolivar imajının en önemli örneklerine odaklanılmıştır. Kolombiya'daki Bolivar kültürünün ve imgesinin bölgesel özellikleri incelenmemiştir.

Resim 1.3. Papel Periodico Ilustrado'nin Kapağı, 1881.

Kaynak: (Urdaneta & Briceño, 1981-1982)

Resimde bulduğumuz elemanları tek tek ele alacak olursak, ilk bakışta, en az üç unsur dikkati çekmektedir. Bolívar kuşkusuz kapağın kahramanıdır. Bolívar'ın imajı kapakta iki kere kullanılmıştır. Öncelikle, 1828'de yapılan Bolívar'ın profil çiziminin yeniden ortaya çıktığını görüyoruz, ancak bu sefer Rafael Urdaneta tarafından bir gravür olarak çizilmiştir. Ayrıca yukarıda belirtilen Tenerani'nin Bolivar heykelinin küçük bir figürü de görülmektedir. Bunlara yine Bolivar ile bağlantılı vatanseverlik çağrışımlarını bariz bir şekilde yansıtan Kolombiya armasını da (Katedralin hemen altında) ekleyebiliriz.

İkincisi, İspanya'ya atıfta bulunan semboller ayırt edebiliriz. Bunlardan ilki İspanyol fatihi ve Bogota'nın kurucusu Don Gonzalo Jiménez de Quesada'nın mezarıdır. Onun hemen yanında, Yeni Granada Krallığı'nın eski (sömürge zamanlarındaki) arması yer almaktadır. Bu, şu anki Bogota şehir armasını çok benzer. Son olarak, Bogota Katedrali'nin resmi Katolikliğin sembolü olarak Bolivar'ın yüzünün tam karşısında resmedilmiştir. Kilise tam bir İspanyol sembolü olarak nitelendirilemese de, (çünkü o zamanlar, liberallerin en radikalleri bile Katolik'ti) Kilise, bir kurum olarak Muhafazakâr Parti ile ve politik *Hispanizm* ile ilişkilendirilebilir.

Son olarak, kapak resminde iki doğal unsur vardır. Birincisi, Gazete başlığının yanındaki ufuk ve ikincisi nehri olan bir şelale, sezgiye izin verilirse, bu muhtemelen Tequendama²⁴ Şelalelerine bir referanstır.

Dolayısıyla burada bulduğumuz unsurların temelinde Bolivar ve İspanya'yı ifade eden semboller olduğunu söyleyebiliriz. Kapak (ve gazetenin kendisi) Kolombiya'da on-dokuzuncu yüzyıl sonunda yeni ortaya çıkan İspanyolculuk anlayışının ve Bolivar kültün bir kanıtıdır. Bunun, görüntüsel düzeyde ulusal ve İspanyol sembollerinin bir sentezi olduğu söylenebilir. Burada karşımıza çıkan İspanyol, Katolik ve muhafazakâr Bolivar görüntüsü yirminci yüzyıla kadar değiştirmeyecektir. Bugüne kadar da muhafazakâr-Bolívarcı gruplar hayatta kalmayı sürdürmüşlerdir.

Resimli Gazete, bağımsızlık kahramanlarına adanmış yüzlerce sayı yayınlayacak, burada Bolivar'ın adı ve imajı yer yer tanrılık seviyelerine kadar yükselecektir. Yirminci yüzyılda

²⁴ Salto del Tequendama, Soacha Belediyesi'nde, Bogota kentine yaklaşık 30 km mesafede bulunan sembolik bir şelaledir.

Bolivar, “Amerika'nın ilk adamı” ve insan büyüklüğün sınırı olarak kabul edilecektir (Tovar, 1997, pág. 129).

Ayrıca, hem günümüzde ve hem de Resimli Gazete'nin yayınlandığı yıllarda General Santander'in, ulus panteonunda -dinsel anlamda- hem kurtarılmış, hem de kutsanmış olan Libertador'un hemen ardından gelen bir figür olarak görüldüğünü unutmayalım. Santander, elbette bu panteonda ikincil bir rol üstlenmektedir.

1.4. Yirminci Yüzyılın İlk Yarısında Bolivar

Daha önce gördüğümüz gibi, Bolívar'ın görüntüsü bağlamına bağlı olarak değişir. Bu nedenle, Muhafazakâr Parti'nin *Hispanizt* ve Katolik Bolívar'ının, yirminci yüzyılın ilk yarısında Kolombiya faşistlerinin elinde açıkça karşı-devrimci ve anti-komünist bir nitelik kazanması şaşırtıcı değildir. Öte yandan, popüler bir Bolivar'ın sol kanadın elinde Liberal Partiye dâhil edilmesi de şaşırtıcı değildir.

Bolivar'ın faşizmle olan ilişkisini görmeye girmeden önce, onun imajında yirminci yüzyıldan itibaren ortaya çıkan iki önemli değişikliğe dikkat çekmeliyiz. Bunlardan ilki, 1910'da bağımsızlığın yüzüncü yılının kutlanması sırasındaki Bolivar görüntüsüdür. Aslında yüzyıl kutlamasında karşılaşılan görüntü, büyük ölçüde, on-dokuzuncu yüzyılın sonundaki görüntüye benzer. Bu, merkezi bir kutlamaydı; kutlama gösterileri çoğunlukla Bogota şehrinde yoğunlaşmıştı. Ulusal birlik ve üniter devlet vurgusu yapıldı. Oysa ülke bugün bile tam anlamıyla üniter bir devlet karakteri kazanamamıştır. Muhafazakâr ve Katolik değerlerin ağır bastığı bir kutlama oldu. Kutlamalarda, Ekvator ve Venezuela ile Bolivarcılık temelinde bir birlik oluşturulması teşvik esildi (Vanegas Carrasco, 2012).

Kutlamalar, ülkede Kurtuluş Savaşı şehitlerinin anılmasıyla ilgili tartışmaları kışkırttı. Bogota dışındaki şehirlerde veya popüler mahallelerde, Bolivar'dan bağımsız olarak diğer bağımsızlık kahramanlarının büstleri kutlamalara konu oldu. Bu da bize devlet söyleminin ülkenin tümünde paylaşılmadığını gösterdi. Sembolik bir örnek verecek olursak o zaman Bogota'nın en fakir mahallesi olan *Las Nieves*'te Policarpa Salavarrieta²⁵ anıtının kutlamaların merkezi olmasını alabiliriz. Anıtın yeri ve açılışı, seçilen kahramanın

²⁵ Halk arasında La Pola olarak bilinen Policarpa, bir kahraman ve bağımsızlık şehidi sayılmaktadır. Bağımsızlığın ilk aşamasındaki faaliyetleri, kraliyetçi güçlere casusluk yapmak ve bağımsızlıkçıların iletişimini kolaylaştırmaktan ibaretti. 1817'de İspanyol kuvvetleri tarafından vuruldu.

özellikleri, bize bu bölgenin merkezci ve Bolívarcı hükümetin yaklaşımından ne kadar farklı bir yerde durduğunu gösterilir (Vanegas Carrasco, 2012). Policarpa ölümünden hemen önceki görünümüyle temsil ediliyordu, gururlu bir görünüşü vardı ama aynı zamanda heykelin malzemesi ucuzdu ve yerel bir sanatçı tarafından yapılmıştı. Yüzüncü yıldönümü kutlamalarına hazırlanan Bolivar imgesi ile ilgisi yoktu.

1899 ve 1902 yılları arasında Kolombiya'da "Bin Günlerin Savaşı"²⁶ yapılmıştı ve 1903 yılında Panama Amerika Birleşik Devletleri'nin yardımıyla Kolombiya'dan kesin olarak ayrılmıştı. Dolayısıyla yüzüncü yıl utlamaları, uzlaşma ve toparlanma için bir fırsattı. Hükümet Bolivar'ı birlik imgesi olarak kullanıyordu. Festival ve sergilere eşlik etmek üzere yeni bir atlı Bolivar heykeli yeni açılan Kurtuluş Parkı'na yerleştirilmişti. Tenerani'nin Bolivar'ı hatıra pullarında, albümlerde ve madalyonlarda boy gösteriyordu. Panama'nın ayrılmasını ve bu bağlamda kıtadaki ABD müdahalesinin reddedilmesinin uluslararası düzeyde teşvik edilmesini öngören bir yaklaşım Bolivarcı bir kimlikle etkili biçimde sergileniyordu.

Yirminci yüzyılda, on-dokuzuncu yüzyılın devamı gibi görünen Bolivar Kolombiya Topluluğu (Sociedad Bolivariana de Colombia) 1924 Ağustos'unda kurulmuştu. Topluluğun kurucuları, Kolombiya'daki Venezuela Büyükelçisi Andrés Eloy de la Rosa ve 1930'da Muhafazakâr Parti tarafından cumhurbaşkanlığına aday gösterilecek olan şair Guillermo Valencia idi. Topluluğun amacı, Simon Bolivar'ın düşüncelerinin korunması, geliştirilmesi ve teşvik edilmesiydi. Bu dönemde, Kolombiya'da Bolivarcılık tıpkı tarih mesleği gibi, hâlâ muhafazakârların öncülüğündeki bir hatrketti.

Kolombiyalı Bolivarcılar, Venezüella devletinin desteğine güvenmeden, hatta kendi genel merkezlerine ve periyodik yayınlarına sahip olmayı erteleyerek, Topluluğun oluşuma destek verdiler. Kolombiya'nın önde gelen devlet görevlileri, üst düzey askeri komutanlar ve Muhafazakâr Parti'nin önemli üyeleri her zaman Bolivarcı Topluluğun üyeleri arasında bulunuyordu. Topluluğun Kolombiya şubesinin şu anki başkanı da Muhafazakâr Parti'nin sağ kanadının bir üyesidir.

²⁶ Bu, XIX. Yüzyıldaki Kolombiya iç savaşlarının uzun tarihi arasındaki en kanlı iç savaşlardan biridir. Bu türünün sonuncusuydu, XIX yüzyılda Kolombiyalı iç savaşları normalde liberal ve muhafazakâr orduları arasında savaştı. XX. Yüzyılda, bu partiler arasındaki savaş sivil toplum katılımıyla "düzensiz" hale geldi.

1.5. Bolivar ve Faşizm

Görüldüğü gibi, Kolombiya'da on-dokuzuncu yüzyılın sonunda, Bolívar güçlü bir otoriter ve sadık bir Katolik olarak düşünülmüştü. Bu unsurlar 20'li ve 30'lu yıllar Avrupa'sında etkili olan faşizm değerleriyle örtüşüyordu. Faşizmin İspanya'daki versiyonunu Primo de Rivera'nın Falanjizm düşüncesi, Portekiz'deki versiyonunu ise, António de Oliveira Salazar'ın Korporatizm düşüncesi oluşturuyordu. Rivera ve Salazar, Kolombiyalı faşistlerin en fazla etkilendikleri kişilerdi. Kolombiya'da bu siyasi akımın iki önemli temsilcisi vardı. Birincisi, Muhafazakâr Parti'nin enerjik militanı Gilberto Álzate Avendaño'ydu. Hayatı boyunca yirminci yüzyıl sağının koşullarına ve eğilimlerine "Bolivarcı düşünce"yi yerleştirmeye çalışmıştır. Alzate Avendaño'nun yapmak istediği, Bolívar'ı bir tür korporatizmle, Katolik sosyal doktrinle, popüler-popülist bir söylemle ve partiler üstü totaliter bir milliyetçilik vizyonu ile bütünleştirmektir (Ayala Diago, 2007, s. 439). Bu görüşlerini, 1938 tarihli "*El Redescubrimiento del Libertador*" (Kurtarıcının Yeniden Keşfi) ve 1950'lerdeki "*Doctrina Social Catolica y Pensamiento Bolivariano*" (Katolik Sosyal Doktrini ve Düşüncesi) adlı çalışmalarında ayrıntılı olarak açıklamıştır. Son çalışması, görüşlerini, faşizmin yenilgisinden sonra ortaya çıkan Soğuk Savaş koşullarına uyumlu hale getirmek için kaleme alınmıştır.

Faşizmin Kolombiya'daki ikinci temsilcisi Laureano Gomez'dir. 1950 - 1951 yılları arasında Kolombiya Cumhurbaşkanı olarak görev yapmış ve polis baskısı aracılığıyla yüzyılın ortalarında yaşanan en kötü muhafazakâr devlet şiddetinden sorumlusu olarak görülmüştür. Kısa hükümeti sırasında otoriter bir devlet yapısı kurmaya çalıştı, kamu kolejlerinde ve üniversitelerinde zorunlu bir Bolivarcı yapılandırmaya gitti. Yukarıdakilere ek olarak ve muhafazakâr geleneğe paralel olarak, Gomez, sık sık Francisco de Paula Santander'e saldırdı (Bushnell, 1968, pág. 245). Parti içinde birbirlerine düşman olmalarına rağmen, Gomez ve Alzate, Bolivar muhafazakârlığının en güçlü temsilcileri olarak bilinirler.

Kısacası, Kolombiyalı faşistlerin savunduğu Bolivarcılığın, faşizmin otoriter, merkezci ve Katolik karakterinin vurgulandığı bir versiyonu olduğu söylenebilir. "Faşist Bolivar"ı yüklenen diğer ayırt edici özellikler arasında, kesin bir anti-devrimcilik (Bolívar'ın kendisi devrimci bir orduya komuta etmesine rağmen), İspanyol kimliğiyle bezenmiş bir aşırı milliyetçilik (kendisi İspanya'ya karşı bağımsızlık savaşı verdiği halde) ve popülist bir dil (kendisi daha ziyade hakçı olduğu halde) bulunduğunu söyleyebiliriz.

1.6. Bolivar ve Diktatörlük

1953 yılında, Katolik ve Bolivarcı General Gustavo Rojas Pinilla bir darbeyle iktidara geldi ve 1957'ye kadar Kolombiya'yı yönetti. General Pinilla, Bolivar'ın muhafazakâr ve otoriter, aynı zamanda popüler ve tek partici olarak düşünebileceğimiz fikirlerine sahipti. Ayrıca, muhtemelen asker kökenli olması dolayısıyla kendisini ikinci bir “Kurtarıcı” olarak gören politikacılardan birisiydi.

General Rojas Pinilla, "Bilgi Bürosu ve Devletin Propagandası" (ODIPE) aracılığıyla geniş bir propaganda kampanyası yaptı. Basılı afişlerde, fotoğraflarda veya sinemada, radyoda veya yeni çıkan Kolombiya televizyonunda ve hatta resmi belgelerde diktatör imajını Libertador'la ilişkilendirerek kendisini bir barışçı (*pacificador*) olarak tanıttı (Garcia Villamarin, 2017). Bütün bunlar, geleneksel muhalif partileri dışlayarak silahlı kuvvetleri ve halkı bir güç olarak birleştirmeye çalışan popülist bir projedir.

Ana García Villamarin'ın “Kurtarıcı” imajını kullanarak hazırladığı aşağıdaki iki poster Kolombiya coğrafyasının en uzak ve gelişmemiş bölgelerine yerleştirilmek üzere özel olarak bastırıldı.

Resim 1.4. Ibague'daki General Rojas Pinilla Poster, 1953.

Kaynak: (Garcia Villamarin, 2017)

Resim 1.5. 1953–de arada Boyaca’da Genel Rojas Pinilla’nın "Adalet, Barış ve ' 1957 .Özgürlük" sloganı ile afişi

Kaynak: (Garcia Villamarin, 2017)

İlk posterde Bolivar, Rojas Pinilla'nın arkasında bulanık görünüyor ve her ikisinin de üzerinde şöyle bir mesaj var: "La Patria Sobre Todo" (Her Şeyden Önce Anavatan). İkincisinde general merkezdedir, sağ tarafta Kolombiya kalkanı (arması), adaletin sembolü olarak bilinen terazi ve kılıç taşıyan kadın silueti ve arkasında halkı temsil eden kalabalıklar ve ulusal başkentin simgelerinden olan bir yapı bulunmaktadır. Solda, "Kolombiya'nın birleşmesinden başka bir zafer kazanmayı arzulamıyorum" diyen Bolivar ifadesi, aynı zamanda Özgürlüğün Kampanya belirleyici yeri olan Boyacá köprüsünde bulunan "Bolivar'ın zaferine" adlı anıt yer almaktadır. Son olarak altta, Pinilla'nın altında sıkışan iki eli ve Rojas Pinilla'yı iktidara getiren darbenin tarihini içeren (13 Haziran) bir flama görülmektedir.

Propagandanın popüler / popülist özelliğinin ve Pinilla'nın Kolombiya'daki yeni şiddet dalgasını azaltmayı başarmasının onu ülkede çok popüler yaptığını vurgulamalıyız.

Diktatörlük, meşruiyetini doğrudan silahlı kuvvetlerden almasına karşın, halkla olan bağları da göz ardı edilemez.

1.7. Halkçı Bolívar ya da Bolívar ve Solcular

1930'da cumhurbaşkanlığı liberallere geçti ve 40 yıldan uzun süren muhafazakar hegemonyası son buldu. Liberal Parti, özellikle Alfonso López Pumarejo'nun iki başkanlık döneminde (1934-1938 ve 1942-1945) ilerici ya da sol düşünce ve uygulamalar ön plana çıktı. Pumarejo hükümeti, 1886 Anayasası Reformu dâhilinde toprak mülkiyeti, sendikacılık, ulusal üniversitenin kurulması, laik eğitim konularında yeni reformlar yaptı.

Bu kanattan, Bolívar'ı özellikle 1940'tan itibaren Liberal Partinin popüler sesine dönüştüren veya bunu yaratan üç yazar vardır (Melo, 2008): Indalecio Lievano Aguiere, Antonio Garcia ve Milton Puentes. Garcia'nın 1952 tarihli Bolívar Genel Devrimci adlı eseri ve Puentes'in 1962 tarihli Bolívar Liberal Solun Babası adlı çalışmaları özellikle dikkat çekicidir. Bu metinlerde Bolívar imgesine yalnızca Liberal Parti'ye değil, aynı zamanda halka da yaklaşan üç temel duruş vardır.

Birincisi, Bolívar'ın bağımsızlık mücadelesi sırasında, zafer kazanıldığında Afrikalı kölelerin özgürlüklerine kavuşturulacakları sözünü vermiş olmasıdır. Köleliğin kaldırılması, liberal siyasi akım tarafından Bolívar'ın bir başarısı olarak kabul edildi ve yüceltilti. İkincisi, muhafazakârların yaptığı şekilde Francisco de Paula Santander saldırıya uğradı, ancak bu kez halkı sömürmek ve ayrıcalıklarını korumak için demokrasiyi kullanan Kolombiya oligarşisinin temsilcisi olarak. Ve üçüncüsü, Bolívar'ın mücadelesinin tüm kıtaya yayılan gücü ve enerjisi vurgulandı. Bu, liberallerin yanında, hatta onlardan daha fazla sol ve Marksistler için uygun bir Bolívar versiyonuydu; çünkü onlara göre eşitsizlik ve sömürü bir devletin sorunu değil, dünya kapitalizmin bir sorunudur.

Bolívar'ın “ilk solcu” olarak tanımlanmasında bu yazarların etkisini vurgulamak gerekir. Onlar yalnızca Liberal Parti'ye değil, aynı zamanda Komünist Parti'ye ve aynı zamanda kimi yönleriyle diktatör Rojas Pinilla'ya da yakındılar.

1.8. Gerillacı Bolivar

Yıllarca süren iç savaşın ardından 1960'larda, yirminci yüzyılın geri kalanında devletle savaşacak olan sosyalist gerilla örgütleri ortaya çıkmaya başladı. Bu örgütler, Kolombiya'nın yirminci yüzyıl ortalarındaki yapısal koşullarının²⁷ yanı sıra, 1950'lerin derin devletinin uyguladığı para-militer şiddete bir tepki olarak oluşular. 1959'daki Küba devriminin başarısı ve "Ulusal Cephe"nin (*Frente Nacional*)²⁸ kurulması da gerilla örgütlerinin doğmasında etkili oldu.

Bu gerilla örgütlerinin en eskisi ve en güçlü olanı 1964 yılında kurulan "Kolombiya Devrim Silahlı Kuvvetleri (FARC)" adını taşımaktadır. Bu örgütün kökenleri aslında, köylülerin kendilerini savunmak gerilla yöntemlerine başvurmaya başladıkları çok daha eski tarihlere kadar gitmektedir. Ancak ideolojik olarak Marksist bir kimlik altında organize olmaları 1960'ları bulmuştur. Bir diğer gerilla örgütü olan Ulusal Kurtuluş Ordusu (ELN) özellikle Küba rejimine yakındı.

70'lerde FARC'ın bazı muhalif kanat üyeleri, General Rojas Pinilla tarafından Ulusal Cephe'yi etkisiz kılmak ve seçimlerle iktidara ulaşmak için kurulan ve kısa adı ANAPO olan Ulusal Halk İttifakı'nın sosyalist kanadına katıldılar. Bunlar arasında, 19 Nisan 1970 tarihinde yapılan seçimlerine hile karıştırıldığı²⁹ düşüncesiyle yeniden silahlı mücadeleye geçme eğilimi belirdi. Böylece kurulan gerilla örgütü M-19 ya da 19 Nisan Hareketi adını aldı. Örgüt, halkçı (sosyalist-demokrat), milliyetçi ve Bolivarcı olduğunu beyan etmiştir. Gerillaların ilk silahlı eylemlerinden biri, Bolívar'ın karakterlerini göstermek amacıyla yapılmıştır. 1974'te bir grup gerilla Bogota'nın meclisini basarken, bir başka grup Quinta de Bolívar Müzesi'nden Bolívar'ın kılıcını çalmıştır. Daha sonra yayınladıkları bildiride, müzede örümcek ağları arasından çıkarılan kılıcın, kendilerine yürütmekte oldukları savaşta ilham verdiğini ve Bolívar'ın bağımsızlık silahının halkın eline geçtiğini, bununla halkın yerli ve yabancı sömürücülere ve baskıcılara... Bolívar'ın fikirlerini deforme edenlere..."

²⁷ Kolombiya, tüm çabalara karşın, bir ulusal devlet olmayı ve halkına özgürlük ve refah sağlamayı başaramadı. Devlet hiçbir zaman tüm topraklarını ve sakinlerini kontrol edemedi ve nüfusun çoğunluğu için hiçbir zaman ekonomik koşullar yoksulluktan öteye gitmedi.

²⁸ Ulusal Cephe, ilk önce Rojas Pinilla'nın diktatörlüğünü sona erdirmek isteyen ama aynı zamanda iktidarı paylaşmak isteyen geleneksel partiler (liberaller ve muhafazakârlar) arasında yapılan bir anlaşmaydı. Anlaşmaya göre partiler 16 yıl boyunca iktidarı paylaşacak, her biri dört yılda bir iktidarda olacaktı.

²⁹ Kesin olarak kanıtlanamamakla birlikte, seçimler ve oy sayımı oldukça düzensizdi. (Marin Zafra, 2010)

karşı savaşıacağını belirttiler (Vigñolo & Murillo, La vaina de la espada de Bolívar y otros accidentes patrios en la historia de Colombia y Venezuela, 2012).

Bolívar'ı sosyalist gerillalara yaklaştırmaya katkıda bulunan unsurlardan bir diğeri, sol Bolivarcılardan olan Küba Francisco Pividal'ın 1977'de yayınladığı “Bolívar Antiempyalizm Prömiyeri” başlıklı bildiri kitapçığıdır. Etkisi bugüne kadar sürmüş olan bu kitapçık, PSUV kısa adıyla bilinen Venezuela Birleşik Sosyalist Partisi'nin web sitesinde yayınlanmakta olup, ücretsiz olarak indirilebilmektedir.

Gördüğümüz gibi, M-19, ilk defa sol veya popüler bir görüntünün ötesine geçerek, 1970'lerden beri gerilla ikonografisinde derin bir “uluslaşmaya” yol açmış, bunu da Bolívar üzerinden yapmıştır. Bu yüzden, Kolombiya gerillalarında Marx, Lenin veya Mao gibi Marksist figürlerin yerine, daha çok ulusal simgeler, özellikle de Bolívar adı ve simgesi ağırlık taşımaktadır³⁰. Bu süreç, 1987'de birçok Kolombiya gerilla gruplarının “Simon Bolívar Gerilla Koordinatörlüğü” olarak adlandırılan bir çatı örgütü altında bir araya gelmelerinde açıkça görülebilir. Kolombiyalı sosyalist gerillaların çoğu kendilerini Bolivarcı olarak tanımlarlar ve onun adı altında toplanırlar.

1980'den sonra Kolombiya Komünist Partisi'nin bile Bolívarcılığın, Libertador'un Marksist çizgide yazılan biyografisine bağlı olarak hazırlanan Ortodoks Marksist versiyonunu kullanmakta olduğunu belirtmeliyiz (Melo, 2008).

1.9. Çağdaş Bolívar

Her ne kadar günümüzde M-19 ve FARC demobilize olmuş ve üyeleri Bolívar'ı arka planda bırakmış olsalar da, Bolívar'ı ideolojik ve ikonografik çerçevelerinde tanımlayan iki sol hareket bugün hâlâ mevcuttur. Dolayısıyla solcu Bolívar düşüncesi kaybolmuş değildir.

Günümüzde faal olan Bolivarcı sol hareketlerden birincisi, kısaca MB olarak tanınan Yeni Kolombiya için gizli Bolivarcı Hareketi'dir (*Movimiento Bolivariano por la nueva Kolombiya*). MB, 2000 yılında FARC'ın militan grubunun önderi olan Alfonso Cano tarafından FARC-EP'nin siyasi, kentsel ve gizli bir kolu olarak kurulmuştur (Tiempo, 2000). Bu, Andres Pastrana hükümeti ile yapılan barış görüşmelerinin başarısız olması üzerine

³⁰ Bu, özellikle FARC için geçerlidir. ELN, tercihini Rahip Camilo Torres'ten yana kullanmıştır.

atılmış bir asımdır. Hareket bugün hâlâ varlığını sürdürmektedir, ancak etkisi neredeyse yalnızca devlet üniversiteleriyle sınırlıdır. Hareket, benim de Kolombiya Ulusal Üniversitesi'nin bir öğrencisi olarak, ilk elden tecrübe ettiğim önemli bir ikonografik ve ideolojik Bolivarcı kimliğe sahiptir³¹.

MB'nin açılışında kullanılan fotoğrafta, Bolivar'ın, Roulin tarafından 1828'de çizilen, Tenerani'nin heykelini yaparken yararlandığı ve Urdaneta'nın gazetesine koyduğu yüzü, bu kez FARC'ın eski kalesi olan San Vicente del Caguan'da bütün ülkenin gözlerinin önünde³² elindeki bildiriye okuyan Alfonso Cano'nun arkasında beliriyor.

Resim 1.6. Bolivarcı Hareketi'nin açılış konuşması, 2000.

Kaynak: (Revolución Colombia, 2019)

İkincisi, yasal olarak faaliyet gösteren Kolombiya Komünist Partisi'ni bazı gençlik örgütlerini, birkaç bağımsız komünist grubu ve bazı köylü örgütlerini bir araya getiren Yurtsever Yürüyüş (*Marcha Patriótica*) adlı politik harekettir. Bu hareket, Kolombiya'daki

³¹ Kolombiya devlet üniversitelerinde Bolivarcı Hareket'in sembolleri arasında bulunan kukuletalı insanlar politik eylemler gerçekleştirmekte, bazen üniversitenin etrafındaki yolları kapatmakta ve çevik kuvvet polisi ile yerleşke içinden savaşmaktadırlar. Politik konuşmaların yanı sıra, düşük güçte patlayıcılar kullanılarak polisle çatışmaya girilmektedir.

³² Bütün ülke FARC ile devlet para-militeleri arasındaki savaşı yaşadı. Gerilla liderlerini devlet televizyonunda canlı olarak izlemek çok garipti; öncesinde onları görmek neredeyse imkânsızdı.

sol partilerin çoğu gibi, her zaman tarım reformunun tamamlanması, ilerici bir vergi düzeninin uygulanması, ulusal endüstrisinin geliştirilmesi gibi Kolombiya toplumunda eşitliği teşvik eden reformları savunmuştur. Kolombiya dünyada gelir dağılımı adaletsizliğinin ve eşitsizliğin en yüksek olduğu ülkeler arasındadır.

Yurtsever Yürüyüş, ideolojik olarak FARC'a ve Venezüella'daki Chavezci rejime yakındır ve onlar gibi Bolivarcı bir duruşa sahiptir. Barış görüşmeleri sırasında FARC ile Juan Manuel Santos hükümeti arasındaki ilk yaklaşımlarda belirleyici bir rol oynamıştı. Bu barış görüşmeleri, elli yıldan uzun bir geçmişe sahip olan FARC gerilla grubunun dağıtılmasıyla bir anlaşmayla sona erdi.

Yurtsever Yürüyüş'ün ikonografisinin ve sloganın ilham kaynağını Bolivarcılık oluşturmaktadır. Logosunda, Kolombiya kenti Pereira'nın 1963'te yüzüncü yılını andığı heykel olan "Bolívar Desnudo" (Çıplak Bolívar) 'ı görebiliriz. Bir *Promethean* pozunda ateşi taşıyan at sırtında çıplak olarak tasvir edilen Bolívar figürü, Bolívar'ın geleneksel binicilik heykelleriyle ve Bogota Plaza de Bolívar'daki Libertador'un pasif büstleriyle tezat oluşturmaktadır. Logoda atlı Bolívar figürüne çok uygun bir şekilde, "İkinci ve kesin bir bağımsızlık için" Yurtsever Yürüyüş'ün sloganı olan sözleri yer almaktadır" (Declaración Política Marcha Patriótica, 2012). Bu slogan de Santos hükümetinin FARC ile olan başarılı diyaloglarının bir sonucu olarak sonradan "biz değişimiz, biz barışız" olarak değişti.

Resim 1.7. Marcha Patriótica'nın Logosu

Kaynak: (Declaración Política Marcha Patriótica, 2012)

1.9.1. Milliyetsiz Bolívar

Bu şüphesiz Bolívar'ın en ilginç versiyonlarından biridir. Bolívar'ın önceki tüm sürümleri, sonunda vatansever ya da milliyetçiydi. Bu yurtsever olmayan Bolívar, animasyon dizisinin *El siguiente programa* bölümündeki "Küçük Chibchombia"lı tarih dersi"³³ bölümlerinde yer almaktadır. Orada, animasyonun yaratıcıları Santiago Moure ve Martin De Francisco, açıkça Kolombiyalı ünlülerle, bazen de siyasetçilerle ve Kolombiyalı popüler kimlik sahipleriyle alay etmektedirler.

Program, bir politik ve kimlik Frankenstein'ı olarak nitelendirilmiştir. Programda animasyon kahramanları açıkça Kolombiya'nın önde gelen siyasetçilerine, kişiliklerine ve geleneklerine hakaret etmektedirler. Bütün sınıflardan ve ırklardan kişilerle alay etmesine rağmen, program sınıfçı ve ırkçı bir nitelik taşımaktadır. Program Kolombiya tarzı bir kara mizah gösterisidir. Dizideki Kolombiya portresi, dürüstlüğü dolayısıyla genç nesil (doksanların gençleri) tarafından özellikle takdir edilmektedir. Dizide, Moure ve De Francisco'nun Kolombiya tarihi versiyonunda eski Kolombiyalıları özellikle alt sınıflar aptal varlıklar olarak, üst sınıflar ise, hain ve çok hırslı insanlar olarak resmedilmektedir (El Siguiente Programa, 1998). Bolívar hariç, hepsi büyük, açık ve bulaşıcı kusurlara sahiptir.

Bolívar'ın bu sürümü, yirmi-birinci yüzyılın kapısında olmasına ve (elitist olsalar da) muhafazakâr olarak nitelendirilemeyen insanlar tarafından yapılmasına rağmen Kurtarıcının eski versiyonlarından çok farklı değildir. Bolívar, yüksek bir kariyere ve eşsiz bir dehâya sahip, erdemlerle dolu bir adamdır. Onun hataları veya başarısızlıkları, çağdaşlarının eksikliklerinden, hırslarından ve geri kalmışlığından kaynaklanır. Bu Bolívar, aşağıdaki resminde görüldüğü gibi, kahramanın arketipidir. Ek olarak, Moure ve De Francisco'nun tarih anlayışları bir parodi bağlamında bile doğrusal, basit ve gelenekseldir (büyük adamların tarihi ve savaş ve politikaya odaklanmıştır).

Bolívar'ın bu versiyonunu özellikle ilginç yapan unsur, onu yurtsever olmayan biri olarak göstermesidir. Programda Kolombiya başarısız bir tasarı olarak nitelendirilmekte ve düzeltilmesi için de olanakların sınırlı olduğu belirtilmektedir. Libertador, Kolombiyalıların,

³³ "Chibchombia": "Chibcha" (yerli bir dil ve aile) adını ve "Kolombiya" kelimesini birleştiren ırkçı çağrışımlarla birlikte sahte bir takma addır.

Venezüellalıların ve genel olarak Latin Amerikalıların geri kalmışlığından ve olumsuz özelliklerinden haberdardır.

Resim 1.8. "El Siguiente Programa" serisinin bir parçası"

Kaynak: (El Siguiente Programa, 1998)

Bölümün sonunda, Bolívar animasyonu Latin Amerika'nın özgürlüğü için verilen mücadeleden çıkarılan dersleri sıralar. Buna göre,

1. *America is ungovernable to us.*
Bizim için Amerika'nın yönetilmesi olanaklı değildir.
2. *The one who serves a revolution plow in the sea.*
Devrime hizmet etmek, denizde saban kullanmaktan farksızdır.
3. *The only thing that can be done in America is to emigrate.*
Amerika'da yapılabilecek tek şey buradan göç etmektir.
4. *This country will fall infallibly into the hands of the unbridled crowd, and then pass almost imperceptibly to tyrants, of all colors and races.*
Bu ülke kaçınılmaz olarak dizginlenemeyen kalabalıkların eline geçecek, onlardan da kimse fark etmeden her renk ve ırktan gelen tiranlar devralacaklardır.
5. *Devoured by all crimes and extinguished by ferocity, Europeans will not deign to conquer us...*
Her türlü suçla yenilip yutulmuş ve yırtıcılıkla yok edilmiş olduğundan Avrupalılar bizi istilaya tenezzül etmeyeceklerdir...

1.9.2. Kurtarıcının Giysileri

Carolina Vanegas, Kolombiya başkenti Bogota'nın merkezindeki Bolivar heykelinin aynı zamanda bulunduğu coğrafi alanı değiştiren bir unsur olduğunu savunur (Vanegas Carrasco, 2010). Meydan sömürge zamanlarında bir pazar yeri idi. Cumhuriyetle birlikte Bolivar Meydanı olarak adlandırıldı. Ticarethaneler tahliye edilerek, meydan törensel ve sembolik bir merkez haline getirildi. Bolivar'ın heykelinin yapılmasıyla meydanın işlevi kökten değişti.

Bu anlamda, Plaza de Bolívar'ın yalnızca sembolik değil aynı zamanda Kolombiya sosyo-politikasının merkezi olması şaşırtıcı değildir. Meydan, Kolombiya tarihinde birçok önemli olayın sahnesini oluşturdu ve aynı sebepten dolayı Kolombiya'daki sosyal içerikli tüm toplantılar burada yapılmaya başlandı. Bu durum zamanla değişse de³⁴, bugün hâlâ Bogota ve hatta Kolombiya'daki toplantı, gösteri ve protestoların büyük çoğunluğu Bolívar Meydanı'nda yapılmaktadır.

Gösterilerin çoğunda, Bolívar heykelinin kıyafetlerinin değiştirildiğini ve on-dokuzuncu yüzyıl geleneksel üniforması ve Roma pelerini yerine, ona daha modern giysiler giydirildiğini görüyoruz. İlginç olan bir bayrak tutmanın ve basit bir bayrak direği olarak hizmet etmenin ötesinde, Bolivar heykeline protesto etmek için buluşan insanların giydikleriyle aynı renklerde ve aynı tarz kıyafetlerin giydirilmesidir.

Protesto etmek için buluşan herkesin Bolivarcı olduğu söylenemese de, protestocularla Bolivar heykeli arasında bu yolla sembolik bir ilişkinin kurulmaya çalışıldığını söyleyebiliriz. Bunu bazı örneklerle göstermek yararlı olacaktır.

Şekil 1.9'daki resimde, elinde Che Guevara bayrağı tutan siyah başlıklı Bolivar heykeli görülmektedir. Bu 1 Mayıs İşçi Bayramı anma törenlerinden alınan bir görüntüdür. Heykelin altındaki duvar yazısı (UPT-Che Guevara) bir devlet üniversitesinin bir grafitidir. Neredeyse her 1 Mayıs'ta kukuletalı göstericilerle çevik kuvvet polisleri arasında çatışmalar çıkar.

³⁴ Zaman içinde protestolar, daha önce belirtildiği gibi, artık coğrafi olarak merkeziyetçilikten uzaklaşmaya, yani bu tür gösteriler başkentin dışındaki yerlerde yapılmaya başlanmıştır.

Resim 1.9. Mayıs'ta Bolívar'ın heykeli, 2013 1

Kaynak: (El Tiempo, 2019)

Aşağıda, heykele kısa kenarlı bir şapka ve Bogota'nın bulunduğu coğrafi bölge olan *Cundiboyacence* platosun çiftçilerinin *ruana*³⁵ denilen tipik kıyafetlerin giydirildiğini görüyoruz. Bu fotoğraf grevdeki ulusal köylülerin protestosundan alınmıştır. *Ruana* üstünde: “Ben Boyaca'dan bir köylüyüm ya sen nerelisin?” yazıyor.

³⁵ Ruana, diğer giysilerin üst kısmında kullanılan geleneksel bir tarzda yapılmış, pelerin şeklindeki kolsuz ve gevşek bir mantodur.

Resim 1.10. Bir köylü ulusal grevde Bolivar'ın heykeli, 2013

Kaynak: (El Tiempo, 2019)

Resim 1.11. Bir öğrenci protestusunda Bolivar heykeli, 2012

Kaynak: (El Tiempo, 2019)

Plaza de Bolivar'ın son görüntüsünde (Şekil 1.11), Bolivar heykelinin yüzünde yeşil bir maske takıldığını ve heykelin Kolombiya ve M-19 bayraklarını taşıdığını görüyoruz. Ayrıca Liberator heykelinin üstünde bir öğrenci masası var. Bu fotoğraf, kamu üniversitelerini özelleştirilmesini öngören yeni bir kanun tasarısına tepki olarak yapılan bir protesto eyleminden alınmıştır.

Basit gibi görünse de, Bolivar heykelinin sosyal protesto sembollerinin bulunabileceği bir yer olduğu açıktır. Kurtarıcının heykelleri, yalnızca anıtsal yerler olarak değil, aynı zamanda toplum hafızasını yaşatan mekânlar olarak görülmektedir. Bu nedenle hem sosyal, hem de tarihsel olarak güçlü sembolik değeri olan önemli yapılardır.

Ayrıca, bu fenomenin Bogota'daki Plaza de Bolivar ile hatta Kolombiya ile sınırlı olmadığını da ekleyelim. Şekil 1.12'de, beyaz kapüşonlu, Nicolas Maduro rejimini protesto edenlerin kıyafetleri giydirilmiş ve Venezüella bayrağı asılmış bir Bolivar heykeli görmekteyiz. Heykelin elinde “Maduro katil diktatör” yazan bir tabela bulunuyor. Bu, Maduro karşıtlarının gösterisine sahne olan Berlin'deki Bolivar heykelidir.

Resim 1.12. Berlin'deki Bolivar heykeli, 2017

Kaynak: (Rea, 2017)

1.10. Bölümün Sonuçları - Bolívar imajının yüceltme ve tahsis mekanizmaları

Bolívar kültünün tarihi, büyük ölçüde Kolombiya tarihi ile iç içedir. On-dokuzuncu yüzyılın başlarındaki ilk övgü ve anıtlardan başlayarak; on-dokuzuncu yüzyılın ikinci yarısında Libertador'un Hispanik, Katolik ve faşist versiyonlarını inceledik. Yirminci yüzyılın ikinci yarısında, onun hâlâ güçlü olan sosyalist versiyonları buluyoruz. Ancak Libertador imgesi etrafında yeni bazı fikirlerin ve eylemlerin oluştuğunu da görüyoruz. Bu son versiyonlar, daha çok sivil hareketlerle ve sosyal protesto eylemleriyle bağlantılıdır.

En çok vurgulamak istediğim hipotezlerinden biri olan Bolívar imajının tarih boyunca sürekli olarak yeniden üretilmesinin nedenlerini araştırırken, Bolívar'ın her "versiyonunun" politik bir nitelik taşıdığına, yani her versiyonunun farklı bir siyasi bir eylemi ifade ettiğine tanık oluyoruz. Heykellerden biyografilere ve şiirlere kadar, kurtarıcıyı yeniden tanımlamak, çizmek veya şekillendirmek, politik ve aynı zamanda tarihî bir eylemdir. Bolívar'ın her versiyonunda, tarihin bir vizyonu ifade edilmektedir.

Bolívar'ın her bir versiyonunun büyük ölçüde zamanının bir versiyonu olduğunu ve bize o an için ulusal tarih anlayışı hakkında bilgi verdiğini belirtmeliyiz. Örneğin, Bolívar'ın M-19 versiyonunu devrimci ve bir dereceye kadar sosyalist bir nitelik taşıdığını; on-dokuzuncu yüzyılın sonlarına ait Kolombiya muhafazakârlarının oluşturduğu versiyonunun ise, Katolik ve bir halk ayaklanmasından korkulduğu için de *Hispanist* değerleri ön plana çıkardığını görebiliriz. Her birinin tarihi çok özel bir bağlamda ele aldığını ve Bolívar'ı bu özel bağlama oturttuk her seferinde onu yeniden ürettiklerini söyleyebiliriz.

Araştırmamızda, aralarındaki derin uyuşmazlıklara rağmen, politik yelpazenin tüm genişliğinde değişik Bolívar versiyonları olduğunu gördük. Bunların hiçbirinin "gerçek" Bolívar ile eşleşmediğini de saptadık. Demek ki tarihe yaklaşımın, siyasi tercihlere göre oluşan farklı versiyonları bulunmaktadır ve bu yaklaşımların söyleme – eyleme yansımaları da nerede ve nasıl ifade edildiklerine bağlı olarak değişmektedir.

O halde, her versiyonun kendi mekânsal-zamansal bağlamında geçerli olduğunu ve geçerliliğinin kaynaklandığı söylemle ve söylemin sahiplerinin gücüyle bağlantılı olduğunu formüle edebiliriz. Foucault'un terimleriyle ifade edecek olursak, Bolívar versiyonları belirli bir gerçek rejim içinde üretilir. Örneğin, *Hispanist* Bolívar, muhafazakâr seçkinlerin

oluşturduğu bir çevrede doğdu ve onların varsayımları ile aynı çizgide gelişti. Bolivar'ın bu versiyonunun, ancak on-dokuzuncu yüzyıl koşullarında anlamlandırılması ve detaylandırılması mümkün olabilir.

İnsanların neden tekrar tekrar yeni Bolivar versiyonları ürettiklerini anlamak istiyorsak, bunun öncelikle Latin Amerika'daki "Bolivar imajının gücü" ile ilgili olduğunu görmemiz gerekir. O halde bu "gücü" iyi analiz etmeliyiz. Bu "gücün" tanımlanmasının çok karmaşık bir konu olduğunu düşünüyoruz ve onun analizini son bölüme bırakıyoruz.

Bu akıl yürütmeyi, tarihin her versiyonunun bir gerçeklik rejimi içinde üretildiği için buna göre ve bu bağlam içinde incelenmesi gerektiğini söyleyerek kapatabiliriz. Ancak kapatırken, bunu çok basit bir cümleyle formüleştirebiliriz: tarihin masum (aslıyla tamamen uyumlu) versiyonları yoktur, herkes onu kendine göre yeniden yazar.

Bolívar versiyonlarının her birinin oluşturulması sürecini tek tek ele alamasak da, örnek olarak, Bolívar'ın her versiyonunda kullanılan birkaç temel ortak öğeyi ve bunların kullanım tekniklerini gösterebiliriz. Bunlardan biri temel olarak kendi dünya görüşlerine Libertador'un en uygun metin alıntılarını almaktan ve onları büyütmekten ibarettir. Bu yapılırken, eğer Bolivar'ın hayatında, kendi fikirleriyle uyumlu olmayan bazı yönler varsa, bunlar basitçe görmezden gelinir. Fikir ve yaşanan gerçeklik birbirleriyle ne kadar uyumsuz olurlarsa olsunlar, yazarlar bunun üstesinden gelebilir. Böylece, Libertador figürü yükseltildiğinde, taşınması için onun eline verilen bayraklar da yükseltilmiş olur.

İkincisi, bir Bolivar versiyonu üretilirken, onun imajı (gerçek görüntüsü) kullanıcının kendi tarafına konulabilir. Bolivar'ın yanında onun istenilen kimliğe bürünmesini sağlayan karakterler yerleştirilebilir: Resimli Gazete'de Don Gonzalo Jiménez de Quesada'nın yanındadır. Diktatör Rojas Pinilla, propaganda afişlerinde onu yanında resmettirir. Komünist Gerilla Lideri Alfonso Cano gömleğinde onun resmini taşır, bildirisini onun resmi önünde okur. Bununla ilgili daha pek çok örnek verilebilir. Bolivar'dan bahsetmek bir yönüyle ideolojik bir savaş alanına girmek demektir. Her şeyden önce Bolivar kültürünün ve imgesinin yaratılmasında devletin rolünü görmezden gelemeyiz. Bir başka deyişle Kolombiya devletinin onu anıtlıştırmaya dönük bir politikası vardır. Bolivar adına sistematik olarak anıtlar inşa edilmekte ve bu anıtlar önünde kutlamalar yapılmaktadır.

Oysa akademik metinlerde genel olarak yansıyan görüntüsünün aksine, Kurtarıcının yaşı ve değeri tekdüze bir nitelik taşımaz. Onun hayatı ve çalışmaları Kolombiya tarihiyle ilgili olarak bugün sahip olduğumuz Bolivar imajını tam olarak yansıtmaz. Bu da bize karışık ve aynı zamanda o ölçüde güçlü bir tarihsel anlatının varlığını gösterir.

2. TÜRKİYE'DEKİ ATATÜRK KÜLTÜ VE İMAJI

2.1. Bölüme Giriş

"*Atatürk*'ün varlığına rastlamadan, *Türkiye*'nin yaşamında bir adım atmak imkânsızdır. Böyle bir gerçek nasıl ortaya çıkmıştır? Bu bize, tarihin doğrudan ve dolaylı gözlemiyle dikte edilen bir sorudur ve yanıtlanması bu çalışmanın asıl konusudur. Dolayısıyla bu, *Türk* toplumunun ideolojik arka planının önemli bir bölümünü göz önüne alarak *Atatürk* kültürüne ilişkin eleştirel bir makaledir".

Yukarıdaki paragraf, German Carreras Damas tarafından *El Culto a Bolívar* adlı kitabı için yazılmıştır. Ben, sözcükleri değiştirerek, *Venezuela*'nın yerine *Türkiye*'yi, *Bolívar*'ın yerine de *Atatürk*'ün ismini koydum. Bölüme bu referansla başlamak istememin nedeni, iki ülke ve iki lider -Venezüella ile Türkiye, Bolívar ile Atatürk- arasında birçok paralellikler görmemdir. Bu yakınlığı görebilmek açısından Carreras Damas'ın kitabında birçok araç bulabilmemiz mümkündür. Örneğin, önceki alıntıda, Carreras Damas, Atatürk kültürünü incelemek için konuyu nasıl sınırlandırabileceğimiz ve hangi soruları sormamız gerektiği noktasında bize yardımcı olur (Carreras Damas, 2003, s. 20).

Atatürk, Türk yaşamında sadece siyasette değildir, o her yerdedir. Resimleri okullardan silahlı kuvetlere kadar her devlet kurumunda görülebilmektedir. Üstelik yalnız devlet binalarında değil, özel kurumlarda da Mustafa Kemal'in bir fotoğrafı mutlaka vardır. Bir mağazanın duvarında, bir otobüste veya sokakta, Atatürk'ün bir resmi veya heykeli ile karşılaşsınız. Atatürk'ün imgesine, rozetine, adına veya imzasına bir gömlek, ceket ya da bir araç üzerinde, hatta *tattoo* şeklinde insanların derilerinde rastlanabilmektedir.

Bolívar'ı anlatırken gördüğümüz gibi, bunun çoğu zaman doğrudan Atatürk'le ilgili olmaktan ziyade, değişik halk kesimlerinin ve Türk hükümetinin Atatürk imajıyla³⁶ nasıl bir etkileşime girdiğini, onunla ilgili olarak kendi versiyonlarını nasıl yarattıklarını yansıttığını not etmeliyiz. Araştırmamız Mustafa Kemal'in biyografik bir analizi değildir. Atatürk adı çevresinde oluşturulan kültür, bununla bağlantılı olarak şekillenen Atatürk imajını ve düşüncesini Türk tarihi üzerinden inceleyeceğiz.

³⁶ "Kült" ve "İmaj" kavramı için, 12 ve 13 sayfalarını kontrol edin.

Türkiye'deki Atatürk kültü, bazı bakımlardan Kolombiya'daki Bolívar kültüründen farklılıklar göstermektedir. Bu nedenle, bazı yöntem ve yaklaşımlar farklı olabilir, ancak bu bölümdeki ana sorular öncekiyle aynıdır. Türkiye tarihinde Atatürk'ten kim bahseder veya kim onu tasvir eder ve yeniden yaratır, onu kim savunur, kim saldırır? Önceki bölümde olduğu gibi, soruları kendi bağlamlarında, yani Türkiye Cumhuriyeti sınırları içinde cevaplamaya çalışacağız. Ulusal bağlamı aşan karşılaştırmaları ve sonuçları son bölüme bırakacağız.

2.2. Mustafa Kemal Atatürk'ün Biyografik Özeti

Bu çalışma biyografik olmamasına rağmen, Atatürk kültürünü anlayabilmemiz için özellikle onun cumhurbaşkanlığı dönemindeki yaşamından bazı yönleri bilmemiz gerekmektedir. Bunun nedeni Atatürk kültürünün başlangıcının buraya dayanmasıdır. Yaptığımız biyografik inceleme, onu daha sonraki sürümlerinden ayırt edebilmek amacıyla, ana karakteri kendi bağlamında konumlandırmayı amaçlamaktadır. Daha sonra göreceğimiz gibi, otuzlu yılların Atatürk'ü, seksenlerin ya da bugünkünün aynısı değildir.

Muhtemelen Atatürk'ün İngilizce dilindeki en kapsamlı biyografik çalışması Andrew Mango'nun *Ataturk: The Biography of the Founder of Modern Turkey* adlı çalışmasıdır. Bu, Atatürk'ün yaşamının belirli bir dönemine atıfta bulunmak istediğimizde referans olarak yararlanacağımız çalışma olacaktır.

Atatürk 1881 yılında Selanik'te doğdu; bugün Yunanistan sınırları içinde bulunan kent, o dönemde Osmanlı Devleti'nin bir parçasıydı. Atatürk, Müslüman olan ve Türkçe konuşan Osmanlı orta sınıfına mensup Ali Rıza Efendi ile Zübeyde Hanım'ın oğluydu. Genç Mustafa'nın ilk eğitimini, gönülsüz olarak gittiği geleneksel dini okulun yanında, özel Şemsi Efendi Okulu'nda aldı. Bu dönemde ikinci, takma ismini, yani Kemal'i aldı. İlk ve orta eğitiminden sonra Mustafa Kemal Askeri Liseye kaydoldu. Sonrasında Osmanlı Askeri Akademisi'ne ve nihayet Osmanlı Askeri Koleji'ne (Erkân-ı Harbiye Mektebi) gitti ve bu son okuldan 1905'te sınıfının ilkleri arasında mezun oldu. Bu yıllar boyunca Mustafa Kemal, hem Osmanlı savaşlarında, hem de Kurtuluş Savaşı'nda birlikte askeri rütbelere kazandığı ve birlikte savaştığı geleceğin birçok subayıyla tanışacak ve onlarla yakınlık kuracaktır. Bu asker arkadaşlarından bazılarının hayatının ileleyen dönemlerinde ona karşı çıkacaklarını not etmeliyiz.

O dönemde Osmanlı askeri akademileri Aydınlanma felsefesi ve Fransız İhtilâli'nden kaynaklanan cumhuriyetçi ve milliyetçi fikirlerin doğuşu ve gelişimi için mükemmel yerlerdi. Hem Mustafa Kemal, hem de arkadaşları bu çevrede yalnız batılı değerleri benimsemekle kalmadılar, aynı zamanda Batılı güçlerin emperyalist yayılmacılığına ve bu bağlamda giderek artan toprak kayıplarına tepki olarak ileri derecede siyasallaşmış ve yoğun bir değişim arzusuyla bütünleşmiş kişilik özellikleri geliştirdiler. Mustafa Kemal kısa sürede siyasete ilgi duyduğunu açığa vurdu, imparatorluğun parçalanma sürecini yaşadığının ve ordudan başlayarak birçok kurumun çeşitli yönlerden derin bir geri kalmışlığın içinde bulunduğunun farkındaydı. Mezuniyetten kısa bir süre sonra, anti monarşik faaliyetlerde aktif olarak yer almaya başladı. O zamanki genç askerlerin çoğu gibi o da İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin (Birlik ve İlerleme Komitesi) üyesiydi, hatta Cemiyet içinde belli bir etkisinin bulunduğunu dahi söyleyebiliriz.

Askeri faaliyetleri Libya'da İtalyanlara karşı verilen savaşta yer almasıyla başlar. Bu savaşta genç Mustafa Kemal, bazı mevzileri savunmayı ve Tobruk'ta önemli bir muharebeyi kazanmayı başarır. Kısa bir süre sonra, Birinci Dünya Savaşı'ndan önceki bir dizi savaşın sonuncusu olan Balkan Savaşı'na katıldı. Bu sırada Mustafa Kemal, Binbaşı'ya eşdeğer bir rütbeye yükselmişti.

Birinci Dünya Savaşı sırasında, önce Osmanlıların İngiliz, Fransız ve ANZAC güçlerini yenilgiye uğrattığı Çanakkale Savaşı'na katıldı. 1916'ya kadar süren ve Türkler tarafından en çok hatırlanan ve kutlanan zaferlerden biriyle sonuçlanan bu savaşta önemli başarılar elde etti. Daha sonra komutanlığı altındaki birlikler Doğu cephesine sevk edilince, bu kez Bitlis ve Muş'ta Ruslara karşı başarılı savaşlar verdi. Daha sonra Osmanlı Devleti'nin Suriye ve Filistin'deki askeri harekâtlarında görevlendirildi. Savaşın sonucu Osmanlılar için olumsuz, hatta yıkıcıydı. Müttefik güçler İstanbul'u işgal ettiler. Tüm Arap illeri Osmanlı'dan ayrıldı, hatta Anadolu'nun önemli bir kısmı müttefikler tarafından işgal edildi.

Savaşın sonunda İstanbul'a dönen Mustafa Kemal -artık o, Mustafa Kemal Paşa'ydı- milliyetçi siyasi özlemlerini ihtiyatlı bir şekilde gizledi ve Osmanlı Devleti'nin bir üst görevlisi olarak dikkat çekmemeye çalışarak faaliyetlerini sürdürdü. Bu şekilde niyetini mümkün olduğunca uzun süre yasallık içinde kalarak gizlemeyi, bir sonraki hamlesinde birlikte hareket edeceği müttefiklerini bir araya getirmeyi ve Türk halkını istilaya karşı direnişe hazırlamak için gerekli gördüğü düzenlemeleri yapmayı başardı.

Siyasi ve askeri dehâsı, ezici karakteri ve karizması, onu Yunanlılara karşı Türk direnişinin lideri haline getirdi. Bu savaş sırasında, Mustafa Kemal yalnızca askeri harekatlara komuta etmekle kalmadı, aynı zamanda İstanbul dışında bir Ulusal Meclis'in (BMM) kurulmasını da sağladı. Bu kurum, İstanbul hükümetinin karşısında Anadolu'nun meşru yasama – yürütme organı ve yeni Türk ulusal devletinin tohumu olarak müstesna bir görev üstlendi.

Türk ordusu, Mustafa Kemal'in üstesinden gelmek zorunda kaldığı tüm olumsuzluklara (yıllarca savaşmanın verdiği yorgunluğa ve düşmanlarına göre daha zayıf silah gücüne sahip bir orduya komuta etmesine) karşın, Yunan işgalini geri çevirmeyi başardı ve müttefiklerin Anadolu'dan, en sonunda da İstanbul'dan çekilmesini sağladı.

1923'te Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu Gazi ünvanını aldı. Bundan sonra Gazi Mustafa Kemal, Türkiye'nin çehresini değiştirecek bir dizi politik ve kültürel reformu başlattı. Bu reformlar, “medeni” bir Türk kimliğinin oluşumuna hizmet etti. Mustafa Kemal'e göre bu reformlar, tam anlamıyla Batılılaşmış bir Türkiye yaratmak anlamına geliyordu. Elbette bu tam bağımsız ve kendi özgün kimliğine sahip bir Türkiye olacaktı, ancak siyasal ve toplumsal anlamda Batılı değerleri benimseyecekti.

Bu süreçte Gazi'nin tartışmasız Türkiye'nin tek lideri olduğunu ve onun partisinin ülkedeki tek yasal siyasal parti olduğuna dikkat çekmeliyiz. Ancak, buna karşın Mustafa Kemal hiç tek başına yönetmedi. Bu noktada İsmet İnönü'nü konumunu görmezden gelemeyiz. İnönü, savaş sırasında ve sonrasında onun en güvenilir müttefikiydi. 1920'lerde ve 1930'larda hükümetin fiili başkanı ve Mustafa Kemal'in iktidardaki doğal halefi haline geldi.

Atatürk döneminin sonunda, yoksulluk veya toprak mülkiyetindeki adaletsizlik gibi faktörler önemli ölçüde değişmemiş olsa da, Atatürk'ün yaptığı geniş çaplı siyasal ve kültürel reformlar ülkede büyük etkiler yarattı. Sadece en önemlilerinden bazılarını sıralamak gerekirse; Hilafetin kaldırılması ve egemenliğin Sultan'dan millete devredilmesi; kadınların medeni ve siyasal haklarının kazanmalarının sağlanması; dinin siyaset üzerindeki belirleyiciliğine son verilerek, Diyanet İşleri Başkanlığı'nın oluşturulması yoluyla dinin hükümet denetimine alınması; Şeriat'ın kaldırılması ve laik ve birleşik bir eğitim sistemine geçilmesi. Reformlar bunlarla sınırlı olmamakla birlikte en önemlileri bunlardı.

Atatürk'ün reformları, yalnızca Batı'nın politik kültürünün benimsenmesini değil, aynı zamanda sivil yaşamdaki Batılı kültürel formların da benimsenmesini gerektiriyordu. Örneğin, geleneksel kıyafet ve aksesuarların Batılı olanlarla değiştirilmesi, İslam'ın özel yaşam alanlarına girmesini sınırlıyordu. Batılı takvim sisteminin ve Latin alfabesinin kabul edilmesi, yeni Türkiye'yi gelişmiş Batılı ülkelere yaklaştırıyordu. Fakat aynı zamanda toplumu dininden ve Osmanlı geçmişinden uzaklaştırıyor, daha doğrusu onlara ulaşmayı çok daha zorlaştırıyordu.

Hükümetinin otoriter yapısı içinde şekillenmiş olmalarına rağmen, Mustafa Kemal Atatürk'ün gerçekleştirdiği reformların geniş bir kitleye ulaştığı ve toplumdan genel olarak olumlu bir geri dönüş aldığı inkâr edilemez. Mustafa Kemal'in işgalcileri ülkeden kovmak ve yeni Türkiye'nin sınırlarını belirlemenin ötesinde, asıl dikkat çekici başarısı Osmanlı İmparatorluğu'nun dini temellere dayanan siyasal yapısını, Batılı anlamda demokratik veya en azından cumhuriyetçi bir kültürle değiştirmesidir. Mango'nun belirttiği gibi, Atatürk Türkiye'de diktatörlüğün değil, demokrasinin alt-yapısını inşa etmiştir (Mango, 2002, s. 499).

2.3. Mustafa Kemal'den Atatürk'e

Türkiye'de bir Atatürk kültürünün olduğu belirgindir. Onun imajı kutlamalarda, bayraklarda, meydanlardaki heykellerde, ticari yerlerde ve çoğu kamu kurumunda görülür. Bununla birlikte, onun imajının bir tür kutsiyet içinde algılandığını not etmemiz gerekmektedir³⁷. Bunu ilk bakışta görmemize rağmen, bu kültürün kökenleri ve zaman içindeki değişimleri kesinlikle daha az belirgindir.

Atatürk adı bile bize, yaşamındaki dönüşüm ve adı çevresinde oluşan kişisel kültürün kökeni hakkında bir fikir verebilir. O, Mustafa olarak doğdu, Osmanlı İmparatorluğu'ndaki çoğu Türk gibi, ikinci adını (Kemal) laik bir okulda aldı³⁸. Osmanlı İmparatorluğu'nun bir subayı olarak okuldan mezun olduktan sonra Trablusgarp'ta, Balkanlarda ve nihayet Birinci Dünya

³⁷ Atatürk'ü koruyan yasalara, Atatürk adının politik kullanımı hakkındaki sınırlamalara değineceğiz, ancak bu aşamada kutsallığın bir örneği olarak, bir Atatürk posterinin yere düşmesine izin vermemesi için bir polise tezahürat yapıldığına ilişkin bir gazete haberinden söz edebiliriz (Hurriyet Gazetesi, 2018) Buna göre, Atatürk'ün imgesi bile yerde olamaz.

³⁸ Atatürk'ün yaşamına yapılan tüm atıfların "Atatürk The Founding Father of Turkey" kitabına dayandığını bir kez daha hatırlamakta fayda var (Mango, 2002).

Savaşı'nda savaştı. Mustafa Kemal Bey olarak girdiği bu savaşlardan Mustafa Kemal Paşa olarak çıktı.

Şimdiye kadar anlatılanlar, herhangi bir başarılı Osmanlı subayının hikâyesi da olabilirdi. Ancak Büyük Savaş'taki yenilgiyle Osmanlı İmparatorluğu toprakları Anadolu'nun küçük bir kısmına indirgendiğinde, daha önce de belirttiğimiz gibi, Mustafa Kemal müttefiklere ve Yunanlılara karşı yürütülen kurtuluş savaşının lideri oldu. İşte bu noktada onun hikâyesi diğer Osmanlı subaylarından ayrılır. Bu savaş sırasında, İslam mücahitlerine verilen Gazi unvanını aldı; hatta bu onun için kendisinin de zaman zaman imzalarında kullandığı ikinci bir isim haline geldi. Kültün ilk izlerinden biri muhtemelen bir sıfat olan "Gazi" ünvanının isim olarak kullanılmaya başlanmasıdır.

Atatürk kültü bu noktada şekillenmeye başlamıştır. Cumhuriyetin kurulmasından, halifeliğin kaldırılması ve muhalefetin bastırılmasından sonra, Gazi Mustafa Kemal, Türklerin yalnızca kurtarıcısı değil, aynı zamanda, tek parti sistemi içerisinde Türkiye Cumhuriyeti'nin tartışmasız tek lideri olmuştur.

Ancak Atatürk kültünün asıl başlangıç noktası olarak, muhtemelen 1927'deki ünlü Nutuk'un okunmasını alabiliriz. Bu belgede Atatürk, Türk bağımsızlık savaşının kendi versiyonunu anlattı. Nutuk, resmi tarihin üzerine inşa edildiği merkezi belge haline geldi ³⁹ (Ünder, 2008). Başka bir deyişle Nutuk, Türk halkının bağımsızlık savaşı ve Türkiye Cumhuriyeti'nin kökeni hakkındaki tartışmasız en önemli kaynak olarak kabul edilmektedir.

Örneğin dini olmayan bayramların hangileri olacağının ve onların nasıl kutlanacağının bilgisini Nutuk'ta bulabiliriz (Öztürkmen, 2001, s. 21). Bu bayramlar, Kurtuluş Savaşı'nın önemli askeri ve siyasi olayını temsil ederler ve Nutuk'ta kaydedilen tarihleri takip ederler⁴⁰. Yeni yıl dışında, bağımsızlık savaşına ve Atatürk'e atıfta bulunmayan dini olmayan bir tatil yoktur. Yeni ihdas edilen 15 Temmuz bayramı bir istisnadır.

³⁹ 1930'larda resmi tarih Kemalist bir versiyondur. Kemalist versiyon artık Türkiye'de resmi versiyon olmasa da, bunun hâlâ merkezi çekirdeği olduğunu görmezden gelemeyiz. Okullarda okutulan Mustafa Kemal ve Kurtuluş Savaşı ile ilgili dersler, temelde Nutuk'a dayanılarak verilmeye devam etmektedir.

⁴⁰ Atatürk, 19 Mayıs 1919'da Samsun'a çıkar: Bugün bu tarih Atatürk'ü Anma, Gençlik ve Spor Bayramı olarak kutlanmaktadır. 23 Nisan 1920'de Büyük Millet Meclisi açılır: Bu, Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı olarak kutlanmaktadır. 30 Ağustos 1922'de, Kurtuluş Savaşı sona erdiren zafer kazanılır: Bu Zafer Bayramı olur. Nihayet, 29 Ekim 1923'te Cumhuriyet ilan edilir ve Cumhuriyet Bayramı olur (Öztürkmen, 2001).

Yeni nesiller okullarında bu ulusal bayramları kutlayarak, hazırlayarak ve yaşayarak büyümüşlerdir. Bu bağlamda okul dışında, Halk Evleri'nin 1930'lu ve 1940'lı yıllardaki rolünden de bahsetmeyi unutmamalıyız.⁴¹ Bu kültür kurumu, özellikle Anadolu'da Atatürk kültürünü yaymak için çok önemli bir işlev görmüşlerdir.

İkinci olarak, Atatürk kültürünün simgeleri olarak Gazi Mustafa Kemal'in anıtlarından (heykeller) bahsedebiliriz. (Gür, 2013) (Tekiner, 2010)⁴². Mekanların konumu, anıtların oryantasyonu, Atatürk'ün anıtlarında giydiği kıyafetlerin türü, o dönemde yayılmaya çalışılan söylemin bir kanıtıdır. Bir başka deyişle, tarihin bir Kemalist versiyonu anıtlarla inşa edilmiştir, bu söylemde Atatürk, neredeyse tek figür olarak yükselmektedir.

Müslüman bir ülkede bir siyasi liderin heykellerinin dikilmesi, Türkiye'de Atatürk ile başlamıştır. Bunun çok dikkat çekici bir gerçek olduğuna dikkat çekmek gereklidir. Osmanlı İmparatorluğu döneminde İslam dinine aykırı sayıldığından kamusal alanlarda tarihi şahsiyetlerin anıtlarına rastlanmazdı. Bu gelenek Atatürk heykelleri ile başladı ve diğer Türk tarihsel şahsiyetlerini de kapsayacak şekilde tüm ülkeye yayıldı.

Atatürk tarafından yapılan önemli reformlara rağmen, bu dönemde gerçek anlamda bir basın özgürlüğünün bulunmadığı tek partiye dayanan otoriter bir rejimin olduğu belirtilmelidir. Basın ve basılı yayınlar, bazen zorla bazen gönüllü olarak resmi söylemleri (Brockett, 2011) yeniden üretir ve yayarlar. Yazılı metinlerde Atatürk, ülkenin tek kurtarıcısı ve cumhuriyetin tek yaratıcısı olarak tanımlanır. Resmi kutlamalara ve heykellere ek olarak, tarih kitapları da (okul ve okul dışı) tarihin bu versiyonunu iletirler. Tarihin Kemalist versiyonu Türkiye'de sadece resmi anlatı değil, tarihin izin verilen tek anlatısı haline gelmiştir.

1934 yılında çıkartılan soyadı yasası ile daha önce sadece bir takma adın eklendiği kendi adını taşıyan bireylerden Avrupa biçiminde bir soyadı seçmesi ve bunu kullanması istendi. Soyadı yasasında bariz bir ulusallaşma / Türkleştirme eğilimi vardır. Osmanlı İmparatorluğu döneminden beri Anadolu'da yaşayan etnik grupların etnik kimliklerine doğrudan atıfta bulunan soyadlarının alınması yasaktır. Mustafa Kemal, Atatürk soyadını, Meclis kararıyla

⁴¹ Bugün işlevlerini yitirmiş olan Halk Evleri, Kemalizm'in ilk önemli kültürel kurumlarıydı; yerel kültürün geliştirilmesinin yanı sıra, Kemalist düşüncenin ve kültürün yayılmasına hizmet etmiştir. Kendi web sitelerine göre, Halk Evleri medeni hakların savunulmasına adanmış kurumlardır (Halkevleri - Hakkımızda, tarih yok)

⁴² Türkiye'nin her yerinde Atatürk heykelleri vardır. Sarayburnu (1926) ve Taksim (1928), Samsun (1932), Ankara'da Ulus (1927), Sıhhiye (1927) ve Etnografya Müzesinin önündeki heykeller en iyi bilinenlerdir.

resmi olarak kabul etmiştir. Türklerin babası anlamına gelen bu soyadı, Mustafa Kemal'in münhasır kullanımı içindir ve sözcük, bundan sonra onun unvanı olacaktır.

Atatürk, yeni bir devlete, yeni bir iktidara, yeni elitlere, hükümet biçimine, kimliklere meşruiyet kazandırmış olan kutsal figür olarak ölmüştür. Onun adı özel ve bir açıdan kutsal bir nitelik taşımaktadır. Onun ismi çevresinde bir anıtsallık, bunu tamamlayan ritüeller, kişisel bir kült ve tarihin seçilmiş bir versiyonu oluşmuş durumdadır. Genel olarak Kemalist rejimin amaçlarına ulaştığını söyleyebiliriz, çünkü Atatürk, bugün Türk tarihinin en önemli siyasi karakteri olarak tanınmaktadır. Gerçekleştirdiği reformlar ise, yaşanan tarihsel gelişmelere rağmen çoğunlukla benimsenmiş ve yerleşmiştir.

2.4. Atatürksüz Türkiye

2.4.1. İnönü

Atatürk gibi, İsmet İnönü de bir bağımsızlık kahramanıydı ve Atatürk cumhurbaşkanı iken o, Türkiye'nin başbakanıydı. Atatürk'ün ölümünden sonra Türkiye'deki gerçek güç sahibi haline geldi, sembolik olarak konuşursak, Atatürk'ün ölümünden sonra İsmet İnönü tek güç oldu. Kendisini Atatürk'ün yanında -hatta bazen onun da önünde- cumhuriyetin simgesi olarak konumlandırmayı amaçladığı görülmektedir.

Görev süresi boyunca yeni anıtlar, yalnızca Atatürk için değil, İnönü için de dikildi. Bu yeni anıtlar yalnızca Türk devletinin yeni başkanını Atatürk seviyesine yükseltmekle kalmayıp, yer yer onun da üzerine çıkartmaya çalıştı (Gür, 2013, s. 368). Bu anlamda örneğin İnönü döneminde basılan kâğıt paradan söz edebiliriz. İnönü Türk Lirası'nın yeni baskı banknotlarına kendi imajını koydurmakta tereddüt etmedi. Ancak CHP'nin seçimleri kaybindan sonra Atatürk imajı Türk banknotlarına geri dönecektir ve Türk parasında Atatürk imgesinin kullanılması artık kural olacaktır. Esasen İsmet İnönü, Türk tarihin önemli bir parçası olsa da, Atatürk düzeyinde bir kült figür olmaktan çok uzaktır.

Resim 2.1. Atatürk portresi ile birlikte 1000 Türk Lirası - Seri B16

Kaynak: (Erdumlu, 2017)

Resim 2.2. İnönü portresi ile birlikte 1000 TürkLirası - Seri C21

Kaynak: Fuente especificada no válida.

2.5. Demokrat Parti Dönemi - Atatürk ve Osmanlı Geçmişinin Dönüşü

1950'lerde, Türkiye'nin siyasetinde ve tarihle ilişkisinde büyük bir değişiklik oldu. Daha önce de gördüğümüz gibi, öncesinde tarihin Kemalist versiyonu resmen tarihin tek versiyonu olarak kabul görmüştü. Bu bağlamda Cumhuriyet ve Kurtuluş Savaşı yüceltilirken, Osmanlı geçmişine yapılan atıflar oldukça sınırlı ve genelde olumsuzdu. Hem ders kitaplarında, hem de basında Osmanlı geçmişi yozlaşmış ve sonunda çökmüş bir sistem olarak görülüyordu. Atatürk'ün ölümünden bir süre sonra bu görüntü yavaş yavaş değişmeye başladı; örneğin,

1944'te, Osmanlı geçmişini ifade eden ilk heykel olan Barbaros Hayrettin Paşa'nın heykeli açıldı.

Bununla birlikte, gerçek değişim DP iktidara geldiğinde başladı. Değişim, basında ve yayınlanan kitapların içeriğinde belirginleşir; DP'nin iktidarının ilk yıllarında sansürü kaldırmasıyla yayınlar çeşitlendi (Brockett, 2011). Osmanlı-İslam geçmişiyle bağları sınırlamak için ziyarete kapatılan Osmanlı sultanlarının mezarları yeniden ziyarete açılırken, ülkenin değişik yerlerinde yeni ve büyük camiler inşa edilmeye başlandı. Ölen bazı önde gelen isimler için gösteri amaçlı olarak geniş katılımlı büyük cenaze namazları düzenlendi. Aynı amaçla geçmişte ölmüş bazı Türk büyükleri ya da ilgili, ilgiziz yabancılar için gıyâbî ceneze namazları kılındı. İş o kadar ileri götürüldü ki, 8 Aralık 1951 tarihinde, o sırada hastalanmış olan Arjantin Devlet Başkanı'nın eşi Eva Peron için Şişli Camisi'nde şifa mevlütü okundu. Sonunda, 1953'te Konstantinopolis'in fethinin 500. Yıldönümünde düzenlenen görkemli törenlerle, Osmanlı geçmişini Türkiye Cumhuriyeti'nin önüne çıkaran bir anlayış kendini iyice açığa vurdu (Brockett, 2011, s. 209).

Daha sonra göreceğimiz gibi, Osmanlı-Türk geçmişine dayalı bu yeni tarih versiyonunda, Mustafa Kemal, yeni bir kimliğin yaratıcısı ve yeni bir devletin kurucusu olmak yerine, uzun bir tarihsel geçmişteki Türk kahramanlarının sonuncusu, yani onlardan sadece birisi olarak yerleştirilmiştir.

Ancak tepkisel nitelikteki bütün bu gelişmeler, Atatürk kültünün son bulduğu anlamına gelmemektedir. Demokrat Parti kısa bir süre boyunca politik yelpazeyi genişletmiş olmasına rağmen, kısa süre içinde sefelinin otoriter karakterine büründü. Laiklik ve hepsinden öte, Atatürk ile ilgili politikaları pek fazla değiştirmede. Aksine, bu dönemde, siyasi partiler arasında Atatürk'ün mirasının meşru koruyucusu olmak ve kendisine olan sadakati korumak anlamında bir rekabet başlamış görünmektedir⁴³.

⁴³ Banknotlar çok iyi bir örnektir. İktidara geldiğinde DP, dolaşımda bulunan İnönü figürlü banknotları tedavülden kaldırırken, yeni çıkardığı banknotlara kendi politik tercihlerini yansıtan imajlar koymak yerine Atatürk resmini geri getirmiştir. "Ölümünün hemen akabinde paralardan, pullardan Atatürk'ün resimlerini sildirenler onlardır" (TBMM, 1951 Mayıs) diyen Menderes, Atatürk'e asıl kendilerinin sahip çıktıklarını belirtmiştir. Aslında Atatürk'ü Cumhuriyet'in tek sembolü olarak kabul etmekle DP, Cumhuriyet sembollerini CHP'nin belirlemesini ve bu alanları CHP'nin tek başına işgal etmesini engellemiştir.

Resim 2.3. tarihinde Cumhuriyet Gazetesi'nde yer alan bir ilan 1955

Kaynak: (Brockett, 2011)

Bu dönemde Atatürk kültürüyle ilgili iki önemli olay gerçekleşmiştir. Bir yandan, Atatürk'ün hatırasını koruyan yasalar çıkarıldı. 1951'de Atatürk heykellerine saldırmayı yasadışı kabul eden ve suç sayan kanun kabul edildi. Bu kanunla, Atatürk figürlerine ve hatırasına hakaret içeren her türlü eleştiri de yasaklandı. Bu yasa bugün de yürürlüktedir. Bu bağlamda,

Atatürk'ün özel hayatının da çok hassas bir konu olarak kabul edildiğini vurgulamalıyız⁴⁴. Kısacası Türkiye'de Atatürk kültü, sadece örtük olarak değil, resmi olarak, yasalarla güvence altına alınmış durumdadır ve buna aykırı davranmak cezaya tabidir.

Öte yandan, bu dönemde Anıtkabir'in (Atatürk'ün –ve İnönü- vücudunun bulunduğu devasa türbe) yapımı tamamlandı. Bu sadece Ankara'nın sembollerinden biri haline gelmekle kalmadı, aynı zamanda yeni seçilen siyasetçilerin göreve başlamadan önce Atatürk'e saygılarını sundukları yer olarak önem kazandı. Anıtkabir, muhtemelen Atatürk kültürünün yaşatıldığı en önemli anıttır ve ulusal bayramlarla Atatürk'ün ölüm yıl dönümlerinde onun manevi huzurunda saygı duruşunda bulunulan kutsal bir mekândır.

Sekli 2.4. görüntüsünde Anıtkabir'in açılış gününün bir gazete fotoğrafını görebiliriz. Resimde sonsuzluğa ermiş dev bir Atatürk fotoğrafı var. Hem anıtın büyüklüğü, hem de Atatürk imgesinin görünümü bize Atatürk kültürünün büyüklüğünü anlatıyor⁴⁵. Öte yandan, görüntüye eşlik etden metnin de Atatürk kültürünün büyüklüğü açısından çok açıklayıcı olduğunu söyleyebiliriz. Makale şöyle başlıyor: “Büyük yaratıcıların ölümü bir son değil, bir başlangıçtır”.

DP dönemini Atatürk kültürüyle ilgili olarak değerlendirmek gerekirse şunu söylemeliyiz ki, “Kemalist” Cumhuriyet Halk Partisi'ne karşı olan bir parti olmasına rağmen, DP Atatürk kültürünü ortadan kaldırmaya kalkışmadı, aksine onu daha güçlü temellere oturttu.

Birincisi, DP döneminde Atatürk kültürü bir hükümet politikası olmaktan çıkıp bir devlet politikası haline gelmiştir. Demek ki, Atatürk kültürü bir hükümetin ya da partinin tekelinde değildir. Türk devletinin niteliğini belirleyen bir özelliğe sahiptir. Aslında DP dönemde Atatürk kültürü resmileştirilmiştir diyebiliriz. Gerek Atatürk kanunu, gerekse devasa boyutlarıyla Anıtkabir söz konusu resmileştirmenin göstergelerini oluşturmaktadır.

İkincisi, Kemalistlerin Atatürk'e saygı gösteren ve ismini yücelten tek grup olmadıkları ortaya çıkmıştır. Bu yüzden "Kemalist" kavramını ya da en azından onun kapsamını ve

⁴⁴ Örneğin, Atatürk'ün eşi Latife Hanım'ın günlüklerinin tam olarak yayınlanması engelleniyor. Kısmen ailenin isteği üzerine, kısmen liderin imajına zarar verebileceğinden korktuğu için (BBC News Europe, 2005).

⁴⁵ Müslüman bir ülkede bir bireye adanmış böyle büyük bir anıtın bulunmasının nadir olduğunu belirtmek önemlidir. Karşılaştırmak gerekirse, Osmanlı sultanlarının türbeleri Anıtkabir'in yanında çok mütevazı kalmaktadır.

sınırlarını yeniden düşünmek gerekir. Ancak DP döneminde, Atatürk'ün ve tarihin Kemalist versiyonunun Türk resmi tarihindeki sembolik yerini korumasına rağmen, Osmanlı-İslam geçmişinin ağırlığını artıran yeni tarih sürümlerinin ortaya çıktığını ve Türk tarihi üzerine yapılan çalışmaların bir tür sembolik savaş alanı oluşturmaya başladığını görebiliriz.

Resim 2.4. Anıtkabir'in açılış gününün Cumhuriyet gazetede Atatürk fotoğrafını

Kaynak: (Cumhuriyet Gazetesi, 1953)

2.6. Ordu, Atatürk ve 1980 Diktatörlüğü

Türkiye Cumhuriyeti'nin siyasi hayatında askeri darbeler ve müdahaleler geleneği vardır. Her darbenin kendine has özellikleri vardır ve herbiri belirli bir bağlamda gerçekleşir, ancak Silahlı Kuvvetler ile devletin ve toplumun diğer kurumları (siyasi partiler, bazı resmi – sivil kuruluşlar ve dini dernekler gibi) arasında sorunlu bir ilişki olduğu açıktır (Cizre, 2002). Bu ilişkinin içeriğine çok fazla girmeden, Türkiye Cumhuriyeti'nde ordunun siyasete müdahale geleneğine sahip olduğunu ve bunun muhtemelen onun kurumsal yapısı ve kimliği ile ilgisi bulunduğunu söyleyebiliriz. Ordu, kendisini yalnız ülkenin toprak bütünlüğünü korumakla görevli saymıyor, aynı zamanda iç politikada da belirli bir yönetim türünün koruyucusu olarak görüyor (Cizre, 2002).

1960 darbesinden sonra demokratik siyasal spektrum açıldı ve yeni düşünce gruplar ortaya çıkmaya, örgütlenmeye ve siyasal alanda pozisyon almaya başladılar. Siyasi arenada

sosyalistler, İslamcılar ve İslamcı milliyetçiler ortaya çıktı. Bu bağlamda, geleneksel Kemalizm parçalanmış gibi bir görüntü vermeye başladı. Bir yandan, cumhuriyetin kuruluş aşamasındaki ilkelerini korumaya çalışanlar daha gelenekselci bir Kemalizm anlayışını sürdürürken, bunun karşısında, Kemalist ilkeleri güncel liberal – muhafazâkar değerler doğrutusunda yeniden yorumlamak gerektiğini düşünenler yeni tarz bir “Atatürkçülük” geliştirdiler. Başlangıçta *Yön* dergisinde bir araya gelen, sonra CHP'ye ve ardından DSP'ye yön veren bu anlayış, sol Kemalizm olarak da tanımlandı. Bu gruptakiler, Kemalist ilkelerin hayata geçmesinin önünde engel olarak gördükleri etnik, dini ve aşırı milliyetçi siyasi gruplara karşı tavır aldılar. İkinci gruptakiler, yani sağ ya da liberal Atatürkçüler ise, daha 1950’lerden başlayarak ilk gruba karşı siyasal İslam ve aşırı milliyetçiliği temsil eden kesimlerle ittifak kurdular.

Türkiye, Soğuk Savaş’ın anti-komünizmi devlet politikası haline getiren ortamında, özellikle 1970’li yıllarda içeride şiddetin ve terörün hızla tırmandığı bir dönemi yaşadı. Buna paralel olarak derin ekonomik kriz ülkedeki toplumsal dengeleri alt-üst etti. Meclis’in uzun süre Cumhurbaşkanı’nı seçememesi siyasi krizi iyice derinleştirdi ve bütün bunlar bir arada Ordu’ya müdahale için uygun ortamı yarattı.

1980 darbesi, geride çok fazla sayıda mağdur insan bırakan ve Ordu’nun Cumhuriyet tarihinde en uzun süre iktidarda kaldığı darbeydi. Askeri diktatörlük sırasında cunta yönetimi, Atatürk imgesini yüceltmek için büyük çaba harcadı. Fakat bu, askeri yönetimin kendi anlayışına göre tanımladığı bir Atatürk imgesiydi. Milliyetçi-muhafazakâr, İslamcı ve homojenleştirici politikalar topluma Atatürk imgelerinin gölgesinde sunulmaya çalışıldı. Bir yandan Atatürk’ün doğumunun yüz yılı etkinlikleri çerçevesinde, neredeyse Türkiye’nin her kasabasına birer Atatürk anıtı yapılırken ya da seçilmiş yazarlara Atatürk’ü çeşitli yönleriyle anlatan kitaplar yazdırılırken, öte yandan Atatürk’ün özellikle özerk yapılar olarak kurduğu Türk Dil Kurumu, Türk Tarih Kurumu ve üniversiteler devlet denetimine alındı. Her vesileyle Atatürk’ün büyüklüğünden söz edilirken, onun özel hukuk konusu olan vasiyeti bile İş Bankası’ndaki Atatürk hisseleri hazineye devredilmek suretiyle etkisiz kılındı.

Bu yeni tarz Atatürk imgesi, Atatürk anıtlarına da yansdı ve yeni anıtların öncekilerden çok farklı özelliklere sahip olmasına yol açtı. Bunlar, sanatsal ve sembolik nitelikleri bir yana, çoğunlukla yeni devlet politikasının talep ettiği gereklilikleri yansıtan anıtlardı. Yeni Türkiye’de Atatürk’ün, Ordu’nun Atatürk versiyonu olması gerekiyordu. Bu nedenle, anıtlar seri olarak üretilmeli; nispeten ucuz ve taşınması kolay olmalıydı (Tekiner, 2010, s. 199).

Resim 2.5. Kenan Güven'in Tunceli valiliği döneminde Tunceli'nin ilçelerine dağıtılmak üzere getirilen Necati İnci'ye ait değişik Atatürk anıtları, Hozat-Tunceli

Kaynak: (Tekiner, 2010)

Atatürk imgesindeki değişime paralel olarak, Atatürk adı daha fazla park, sokak, bina ve sair yerildi. Okul ders kitaplarında, yeni olmayan ancak kurucunun yüceltilmesi düzeyini artırırken, aslında onun içini boşaltan bir kişiyi kutsallaştırma anlatımı giderek ağırlık kazandı. Amaç, Türkiye'yi Mustafa Kemal figürü etrafında ve Silahlı Kuvvetler'in siyasal – ideolojik tercihleri doğrultusunda homojenize etmektir. Bu homojenizasyon bariz bir şekilde muhafazakâr, hatta İslamcı-milliyetçi bir tonda ve zorlamayla yapılmıyordu.

12 Eylül diktatörlüğü sırasında Meclis'in yanı sıra, mevcut siyasi partilerin tümünün kapatıldığını ve liderlerinin siyasetten yasaklandığını eklemeliyiz. Siyasi yelpaze yalnızca sınırlandırılmamış, aynı zamanda bariz bir şekilde sağa taşınmıştır. Bu anlamda yalnızca milliyetçilik, İslamcılık ve neoliberalizm çizgisinde hareket eden, Turgut Özal'ın Anavatan Partisi, aynı özellikleri taşımakla birlikte Ordu'ya daha yakın duran Turgut Sunalp'ın Milliyetçi Demokrasi Partisi ve 1980 öncesindeki CHP'nin büyük ölçüde sağa kaymış bir versiyonu olan Necdet Calp'ın Halkçı Parti'si 1983 seçimlerine katılabilmek için Milli Güvenlik Konseyi'nden izin alabildiler.

Daha önce de gördüğümüz gibi, salt anıtsal bir politika veya amaca göre düzenlenmiş Atatürk imgesi tek başına işe yaramadığından, bunu siyaseten destekleyecek bir söyleme de ihtiyaç vardı. Bu muhafazakâr ve aynı zamanda “yeni” Atatürkçü söyleminin, Türk Dil Kurumu ve Türk Tarih Kurumu’nun yeniden yapılandırılmasıyla oluşturulan "Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu" üzerinden gerçekleştirildiğini vurgulamak önemlidir. İslamcı ve milliyetçi tonların belirgin biçimde ağır bastığı bu kurunda Atatürkçülüğün / Kemalizmin en muhafazakâr versiyonlarının üretildiği bir yaklaşım gösterebiliriz (Bora & Taşkın, 2009, s. 245). Elbette, Kemalizm sağ politikalarla da ilişkilendirilebilir, daha doğrusu Atatürk’ün sağ kanat versiyonunun bulunduğu muhakkaktır. Fakat 1980 sonrasında bunlar, devlet eliyle başat konuma yükseltilmiştir (Bora & Taşkın, 2009).

Aynı zamanda, 12 Eylül ile birlikte devletin resmi politikası haline getirilen Türk İslam Sentezi’nin ideolojik bağlamında⁴⁶ Atatürk kültürünün İslam’a iyicr yaklaştırıldığını vurgulamamız gerekir. Dünya genelinde *nasyonalist* düşünceyi benimseyen insanların, prensip olarak mutlaka dindar olmaları beklenmezken, Türkiye’de milliyetçiliği temsil eden siyasal parti (MHP) Türk millî kimliğinin ve birliğinin temel unsuru olarak açıkça İslam’ı görmektedir. Bu yaklaşım, 1980 sonrasında siyasi ağırlıklarının artmış olmasına bağlı olarak yeni Atatürk kültürünün oluşumuna da yansımıştır.

Atatürk kültürünün karmaşık ideolojik sistemler içindeki yerini sentezlememize yine imgeler, yardımcı olmaktadır. Örneğin, Gazi Üniversitesi’nde milliyetçi bir gençlik örgütü olan Ülkücüler tarafından düzenlenmiş olan Atatürk köşesi bu açıdan dikkat çekicidir.

⁴⁶ Aydınlar Ocağı’nın (Enlightened Hearts) düşüncelerinin ve ünlü Türk İslam Sentezinin kazandığı etkiyi not etmek önemlidir. Bu fikirler, İslam’ın Türk milleti için yerini yüceltmektedir.

Resim 2.6. Gazi Üniversitesi'nden bir grup milliyetçi öğrenci tarafından dekore edilmiş bekleme odası

Kaynak: Yazar

Atatürk büstünün hemen üzerinde üç hilal ve bozkurt içeren bir pano, sol üstte Türkeş'in bir fotoğrafını ve sözlerini içeren bir pano, sağda İslam öncesi Türk gruplarına atıfta bulunan bayraklar, sol altta Osmanlı devlet armasının çerçevelenmiş görüntüsü yer almaktadır. Bütün bu milliyetçi semboller arasında Atatürk figürünün en azından sembolik olarak merkezde yer alması dikkat çekicidir. Fotoğraftaki Osmanlı arması görüntüsünü, Atatürk'ü Osmanlı ile bağlamanın zorluğu karşısında özellikle vurgulamak istiyorum. Sonuçta bu fotoğraf, tarihsel bir bakış açısıyla, sembollerin politik kimlik araçları olarak kullanılmasını içerebilecek karmaşık ideolojik yapıları anlamamıza yardımcı olmaktadır.

Elbette, 1980 sonrası Türkiye'sinde gelişen bu milliyetçilik dalgasında Atatürk'ün söylemsel ve semolik bir önemi vardır. Bu yeni akım Atatürk kültü, özellikle ilk aşamadaki Atatürk kültürünün İslam dinine ve Osmanlı geçmişine mesafeli durduğunu göz önüne alırsak gerçekten ilginçtir.

2.7. Çağdaş Atatürk

2.7.1. 90'lı Yıllar

1990'ların başında askeri rejim mirasından kurtulmak istenilen bir sürece girildi. Aynı zamanda, Doğu Bloku'nun dağılması ve Sovyetler Birliği'nin yıkılması, hem uluslararası ilişkilerde, hem de iç politika alanında göz önünde bulundurulması gereken önemli değişikliklere yol açtı. Bu koşullarda, Ordu'nun siyaset ve medeni özgürlükler üzerine koyduğu sınırlamalar yavaş yavaş kaldırılmaya başlandı. Başka bir deyişle, akademik yaşam ve basın-yayın alanları başta olmak üzere özgürlük alanlarını genişleten, buna karşılık polisin ve Ordu'nun yetkilerini kısmen de olsa sınırlandıran (örneğin, insanların gerekçesiz olarak tutuklu kaldıkları süreyi kısaltan) düzenlemeler yapıldı. Ordu'nun yasakladığı bazı partiler ve liderler siyasi hayata dönme imkânını buldular (Zürcher, 2004). Bunda, 1990'lı yıllarda merkez sol partilerin koalisyon ortağı olarak da olsa hükümetlerde yer almalarının rolü önemliydi. Fakat solun 1970'lerdeki yükselişinde olduğu gibi, bir kez daha terör devreye girdi. Çoğunlukla sol kesimden aydınları hedef alan siyasi cinayetler, toplu katliamlar, faili meçhul cinayetler on yıl boyunca ülke gündeminin ana maddesini oluşturdu.

Ancak, siyasal alandaki en büyük değişiklik, Refah Partisi'nin 1994'teki yerel seçim zaferi ile başlayan yükselişidir. Açıkça siyasal İslami şiar edinen bir partinin seçimleri kazanarak, Türk siyasetinde belirleyici konuma gelmesinde kuşkusuz, 1980 askeri rejiminin devletin yapısında, temel ideolojik kimliğinde ve bu bağlamda Atatürk kültü üzerinde meydana getirdiği değişikliklerin büyük etkisi vardır. Açıkça söylemek gerekirse, askeri rejimin yol açtığı siyasal İslamcılığı ve milliyetçiliği devletin temel dayanakları haline getiren dönüşüm, 15-20 yıl içinde toplumsal ve siyasal alanlarda metvelerini vermeye başlamıştı. Refah Partisi lideri Necmettin Erbakan'ın "Atatürk yaşasaydı Refah Partili olurdu" şeklindeki sözleri bu açıdan dikkate çekicidir. Bu sözler, hem 12 Eylül askeri rejiminin Atatürk'ü özgün bağlamından ne kadar uzaklaştırdığını, hem de siyasi olarak ona en uzak duran kesimlerin bile Atatürk'ü sahiplenmeyi siyaseten ne kadar gerekli gördüklerini göstermesi bakımından ilginçtir.

Esra Özyürek'in "Miniaturizing Atatürk" (Özyürek, 2004) (Atatürk'ü Minyatürleştirilmesi) adlı makalesinde bu dönüşüm incelenmektedir. Makalenin başlıca tezi, ekonomik ve politik koşulların, devletin Atatürk imajı üzerindeki tekeline kıldığı, onu önemsizleştirdiği

yönündedir. Kurucunun devlet eliyle küçültülmesi, ona değer atfeden bireylerin Atatürk imgesini kıyafetlerinde, araçlarında, çalışma yerinde, hatta ciltlerinde bile taşıdıkları kişisel olarak sahip çıkılan bir sembole dönüştürmüştür. Özyürek'e göre, Atatürk imgeleri üretimindeki artışın, Türkiye'de İslamî siyasetin yükselişine bir tepki olduğu açıktır.

Böylece, Mustafa Kemal'in imgeleri küçülmüş ve kamusal alanlardan, insanların özel hayatlarına indirgenmiştir. Değişen yalnızca boyut değildir, Atatürk imajı da değişmektedir. Belirli işletmelerde, hatta kurumlarda kullanılan fotoğraflar, 1980'lerin askeri Atatürk'üne karşı çıkan sivil bir Atatürk'ü göstermektedir. İmge, amacı yansıtır, örneğin, bir kafede çay içerken veya bir partide dans ederken, yürürken insanlarla şakalaşıp gülerken görüntülenen Atatürk resimleri, toplumda onun askerlikle bütünleştirilen ve bir tür kutsallık yüklenen imajının yerini, insani ve sivil yönünü ön plana çıkaran imajının almakta olduğunu göstermektedir. Kurucunun toplumdaki imajı değişmektedir. Atatürk, toplumu artık devletin yaptırdığı anıtlarından izlemiyor, rahat bir şekilde insanların arasında yaşıyor, sosyalleşiyor, halkıyla aracısız, doğrudan ilişki kuruyor.

1980'lerin homojenleştirici ve askeri kimliği ön plana çıkartılan Atatürk'ünün ortadan kaybolduğu ve onun sivil hayata uyum sağlayan kimliğiyle yeniden ortaya çıktığı açıktır. Özyürek, pazar ekonomisi ile bu siyasi kimlik arasındaki ilişkiye de dikkat çekmektedir. Atatürk'ü Batılı malları kullanan şık bir tüketici olarak tasvir eden firma kampanyaları bunu göstermektedir.

İmgelerin kişisel biçimde konuşlandırılması, siyasi lider figürünü halkın kişiliğinin bir parçası haline getirmekte, onunla bütünleştirmektedir. Tabii ki bu da kendine bir pazar yaratıyor; Atatürk imgesini içeren gömlek, rozet, anahtarlık, çıkartma, resim, fotoğraf ve saire, özellikle genç insanları çekiyor ve mağazalarda kendi pavyonlarını oluşturuyor. Kurucunun görüntüsü artık aynı zamanda tüketilebilir karlı bir mal haline gelmiştir.

Özel alanda insanların Atatürk imgesini tekrar tekrar üretmeleri, üzerlerinde taşımaları, kişisel olarak sergilemeleri kurucu babaya bağlılıklarının samimi olduğunu, bunun zorlama bir ilgi olmadığını göstermektedir (Özyürek, 2004, s. 357). Demek ki, değişiklikler Atatürk imajının üretilmesi ve çoğaltılması ile sınırlı değildir, aynı zamanda devletin Atatürk'ün

sembolik yönetimi açısından sınırlandırılmasını içermektedir⁴⁷. Böylece her birey, devletten bağımsız olarak, Atatürk'ü şahsen savunabilecek, eleştirebilecek veya onu yüceltebilecek bir rol oynayabilir.

Atatürk'ün bu küçük ve gönüllü olarak üretilen imgeleri, Refah Partisi'nin -siyasal İslam'ın- 1994'te başlayan yükselişine karşı sembolik bir tepkiye dönüştü ve özellikle büyük şehirlerin orta sınıflarında Kemalizm ve laikliğin siyasal İslam'a karşı bir kalkanı haline gelmesini sağladı. Bunun, İslamcı politikacıların yükselişine karşı bir yanıt olduğu açıktır. Bu açıdan, artık devlet dışı bir Atatürk kültüründen "özel" bir kültürten söz edebiliriz.

Resim 2.7. Kemal Atatürk İmzası Araba Oto Sticker

Kaynak: (Hepsi Burada, 2019)

⁴⁷ Aynı zamanda Özyürek, bunun siyasi ve apolitik olarak kabul edilen bir şey olduğunu ve daha geniş bir biçimde devletin sınırlarını belirlediğini savunuyor.

Resim 2.8. Atatürk imzasıyla birdövmesi

Kaynak: Yazar

Belirtildiği gibi, araştırmanın bu bölümünde yer alan bilgilerin çoğu Esra Özyürek'in makalesine dayanmaktadır, dolayısıyla onun kriterlerini ve araştırmasını genel olarak güvenilir bulduğumu belirtmeliyim. Ancak tezinde katılmadığım bir nokta bulunmaktadır. Hem Özyürek, hem de diğer araştırmacılar, Atatürk imgesinin Kemalistlerin tekeli altında kullanıldığından söz etmektedirler. Ancak benim gözlemlerim bu tespitle örtüşmemektedir, yani Atatürk'ün imgesinin kullanımı ve onun yüceltilmesi, bana hiç de Kemalistlerin tekelindeymiş gibi görünmemektedir. Milliyetçilerin, Silahlı Kuvvetler'in, hatta İslamcılarının bile kendi Atatürk versiyonları bulunmaktadır ve hepsi kendi yönlerinden ona sahip çıkmaktadırlar.

2.7.2. Yirmi-Birinci Yüzyılda Atatürk

2002 yılından bugüne kadar Türkiye'de Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP) iktidardadır. Ülkeyi 17 yıl boyunca tek başına yönetmek suretiyle yirmi-birinci yüzyılın Türkiye'sine dangasını vurmuştur. Muhalefette, Türkiye'nin ikinci büyük siyasal partisi olarak giderek güçlenen ve yenilenen bir CHP yer almaktadır. Sistemin ikincil aktörleri ise, milliyetçi MHP ve sol bir söylemle Kürt meselesine odaklanan HDP'dir.

AKP hükümetleri, “ılımlı” olarak adlandırılan İslamî bir çizgi izlemelerine ve açıkça dini politikalar uygulamalarına rağmen⁴⁸, Atatürk kültürünün hala bir devlet politikası olduğunu görmekteyiz. Atatürk merkezli resmi kutlamalar devam etmektedir, ulusal bayramlarda hâlâ dev Atatürk bayrakları devlet binalarını süslemektedir, politikacılar Anıtkabir’de saygılarını sunmaya devam etmektedirler ve devlet binalarında ve özel işletmelerin büyük kısmında Atatürk’ün imajı yerini korumaktadır. Peki, ne değişti?

AKP’nin iktidardaki dönemini tarihsel olarak analiz edebilmek için biraz daha zamana ihtiyaç vardır. Ancak AKP içinde Atatürk kültürü açısından öne çıkan iki unsur olduğunu söylemek mümkündür. İlki, Atatürk’ün ismiyle ilgilidir. AKP döneminde Atatürk kültürünün bir devlet politikası olarak varlığını sürdürdüğünü görmek zor değil. Ancak, Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın 2017 yılına kadar Türkiye’nin kurucusuna “Gazi Mustafa Kemal” demesi, “Atatürk” adını kullanmaktan kaçınması ilginçtir. O kadar ki, Erdoğan, Atatürk Kültür Merkezi’nden söz ederken bile, Atatürk adını söylemekten kaçınmak için AKM demeyi tercih etmiştir. Bu nedenle, 10 Kasım 2017’de Atatürk’ün ölümünü anma töreninde Gazi Mustafa Kemal yerine "Atatürk" demenin normal bir şey olduğunu vurgulaması sürpriz oldu. Erdoğan’ın açıklaması şöyleydi:

“Birileri çıkmış biz Atatürk’e Atatürk dedik diye bir sürü senaryolar yazıyor. Adı Gazi Mustafa Kemal Atatürk ise bizim bunu ifade etmemizden daha doğal ne olabilir. [Omu] ruhu faşist, söylemi Marksist çevrelerin tekeline mi bırakacağız. CHP gibi amorf bir partinin Atatürk’ü milletimizden kaçırmasına rıza göstermeyeceğiz.” (Yetkin, 2017).

Bu metnin ana konsepti “tekeli” sözcüğüdür. Erdoğan "Atatürk" kelimesini kullanmaya başladı çünkü kurucunun imajının temsil ettiği siyasi gücü başkasının “tekeli”ne bırakmak istemiyor. Türkiye’deki her siyasetçi, Mustafa Kemal Atatürk’ün imajının ve toplum hafızasındaki yerinin ne kadar güçlü olduğunu bilir ve Erdoğan’ın da doğru olarak belirttiği gibi, bu önemli güç alanını rakiplerin tekeline terk etmek siyaseten hatalı bir tavır olur. Erdoğan’ın söyleminde uzun zaman sonra ortaya çıkan değişimin nedenlerini belirlemek zor

⁴⁸ Örneğin "İmam Hatip" okullarının ve din eğitiminin genişlemesi, alkol satışı üzerindeki kısıtlamalar, geleneksel bir aile anlayışının desteklenmesi ve toplumda kadının rolünün İslami ölçütlerle tanımlanmaya çalışılması, İslamcı politikaların uygulamadaki yansımalarıdır.

olsa da, en azından söylem düzeyinde, kurucunun toplum hafızasındaki yeri ile rekabete girmekten kaçınması gerektiğini gördüğü açıktır⁴⁹.

İkincisi, bu “Atatürkçü” değişimin AKP hükümetine yapılan başarısız darbe girişiminden sonra belirginleştiği bellidir. Atatürk adı, darbeye karşı direnişle özdeşleştirilmeye çalışıldı. Bunun en ilginç örneklerinden birisi madeni 1 Türk Lirasında görüldü. Madeni paralarda, Atatürk’ün yanında başka bir görüntü kullanılmaya başlandı. Birçok el tarafından kaldırılan bir Türk bayrağı "15 Temmuz Şehitleri ve Gazileri Anısına" yazısıyla birlikte görüldü.

Resim 2.9. .Bir lira normal para birimi ve 15 Temmuz 2016 tarihli hatıra para birimi

Kaynak: Yazar

2.8. Bölümün Sonuçları - Mustafa Kemal Atatürk İmgesinin Oluşturulma ve Yüceltme Mekanizmaları

Bolivar’da olduğu gibi, Atatürk kültürünün tarihi boyunca izlediği yolculuk da, Türkiye'nin siyasi tarihi ile el ele gidiyor görünmektedir. O zaman, araştırmanın temel sorularına zaten cevap verdiğimiz söyleyebiliriz: Türkiye tarihinde Atatürk’ten kim bahseder, onu kim tasvir eder, yeniden yaratır, savunur veya saldırır? Ve neden? Vardığımız sonuçları kısaca şu şekilde özetleyebiliriz:

Atatürk kültürünün 1920’lerde ortaya çıktığını, tam olarak kültü oluşturan eksenin 1927’deki Nutuk olduğunu; daha sonra Kemalist rejim ve tarihin Kemalist versiyonu bağlamında

⁴⁹ Daha önce de belirtildiği gibi, AKP Türkiye’de önemli seçim başarıları elde etmiştir. Bu nedenle AKP liderinin gözünde Atatürk imajında meydana gelen bu değişiklik yeni soruları ortaya çıkarmaktadır. Bu tarihten önce Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın Atatürk’e atıfta bulunması gerekmedi mi? Yoksa AKP’nin seçim gücü zayıflıyor mu? Bence bu soruları cevaplamak için biraz zamana ihtiyacımız var.

kültün anıtsal ve söylemsel birleşiminin oluştuğunu gördük. Türkiye Cumhuriyeti'nde DP'nin seçim zaferiyle başlayan ilk rejim değişikliği, kültür karakterini büyük ölçüde değiştirmemiştir. Bu dönemde kültür, devlet politikası olarak resmîleştirilmiş ve yeni rejim onu İnönü dönemi Kemalizm'ine karşı sembolik bir kalkan olarak kullanmıştır. Türk-İslam sentezi ve Osmanlı geçmişine geri dönüş bağlamında, Atatürk'ün daha muhafazakâr, sağcı versiyonlarına ve 1980 askeri rejimi döneminde de İslamcı-milliyetçi versiyonuna doğru bir kayma yaşanmıştır.

1990'lı yıllarda önemli bir değişim görüyoruz çünkü bu dönemde Atatürk kültürü, şeklen devlet politikası olmaya devam etmekle birlikte sivil toplum tarafından da gönüllü olarak kabul edilmeye, benimsenmeye, içselleştirmeye başlamıştır. Bu çok önemli bir değişimdir, çünkü o ana kadar, halk arasında sevenleri / taraftarları olmasına rağmen, Atatürk kültürü devletten ayrı düşünülemezdi. Devlet tarafından gerçekleştirilir, empoze edildi. Devletin Atatürk'ü özgün bağlamından koparması ve gerçek Atatürk ile devletin ürettiği Atatürk imgesi arasındaki farkın giderek açılması, o zamana kadar pasif Atatürk taraftarı olarak kalan insanların bu konuda bireysel olarak inisiyatif almaya başlamalarına neden olmuştur. Yürütme gücünün AKP'ye geçmesiyle birlikte bu süreç hızlanmıştır. Öyle ki, sonunda Erdoğan bile bir şekilde Atatürk'ü sahiplenmek zorunda kalmıştır.

Atatürk kültürünün bir devlet politikası olduğu açıktır. 1950'lerin Türkiye Cumhurbaşkanı Celal Bayar'ın "Atatürk'ü sevmek milli bir ibadettir" şeklindeki sözleri belki siyaseten söylenmiştir ama sözlerin sahibinin samimi duygularını yansıttığı da kuşku götürmez. Atatürk döneminden bugüne kadar "Atatürk'e ibadet" devlet tarafından sürdürülmüş ve desteklenmiş, ayrıca farklı siyasi gruplar kendilerince uygun gördükleri şekillerde onu bir meşruiyet kaynağı olarak kullanmışlar, ondan bu amaçla yararlanmışlardır.

Devletin bir milli kültür korumasının ve teşvik etmesinin birkaç yolu vardır. Yöntemler tarih boyunca değişse de asıl desen genel çizgileriyle aynı kalır. Anıtsal-görsel sunum politikasına baktığımızda gördüğümüz, anıtların heykeller şeklinde olduğu ve bunların görüntülerinin her dönemde yeniden üretildiğidir. Aynı süreci, küçük posterlerden binalara bindirilmiş büyük afişlere kadar görsel sunumlarda da izliyoruz. Bu düzenli bir devlet uygulamasıdır. Çoğu zaman, Atatürk'ün sözlerine onun imzası (özellikle kurumların içinde) eşlik eder.

Bu politika, ilk anıtlardan günümüze kadar izlenebilir, yani Türkiye Cumhuriyeti'nin tarihi boyunca geçerlidir. Bu politikanın, dönemin bağlamına göre değiştiğini bir kez daha not edelim. Örneğin, 1920'lerde ve 1930'larda ünlü Avrupalı heykeltıraşlar tarafından üretilen muazzam anıtlardan, 1980 askeri yönetimi sırasında endüstriyel olarak seri biçimde ve ucuz olarak üretilen muhtelif anıt türlerine geliyoruz. Kurucunun anıtlarının ve bunlarda kullanılan imgelerin türleri, devletin Atatürk anlayışının, bir dönemden diğerine nasıl değiştiğini ve elbette devletle ya da bazı siyasi ya da sosyal gruplarla ilişkisini görmemize yardımcı oluyor.

Diğer yandan, Atatürk ile ilgili söylemler de tıpkı anıtlar ve görseller gibi, devlet düzeyinde uygulanan Atatürk kültürünün önemli bir parçasıdır. Bu söylemlerin en belirgin olanları siyasi konuşmalardır. Ayrıca okullardaki tarih öğretimi de herhalde Türk halkı içinde Atatürk kültürünün şekillenmesinde en fazla etkiye sahip olan yöntemlerden birisidir. Bu tarih önceleri Kemalist versiyona dayanıyordu, ancak zaman içinde milliyetçi ve İslamî bir yaklaşım ağırlık kazandı. Söz konusu eğitime, Nutuk'un anlatımı gibi çeşitli ritüeller ve doğrudan veya dolaylı olarak Atatürk'ün övülmesiyle biten ulusal kutlamalarla eşlik etmektedir.

Bazen devlet aygıtına paralel olarak, farklı siyasi grupların da kendi Atatürk versiyonlarını yarattıkları görülmektedir. Her grup, Atatürk'ün hayatından veya sözlerinden kendilerine uygun buldukları unsurları ve özellikleri seçip alırlar; Atatürk'ün dünya görüşünde ya da eylemlerinde kendileri için problemleri gördükleri unsurlarını gözardı eder, hatta reddederler. Sonuçta herkes, kendine uygun bir Atatürk versiyonu üretir.

Örneğin, ilk versiyonlar, Osmanlı-İslam geçmişine daha mesafeliydi, fakat bu ilk versiyonların sola yakın olduklarını da söyleyemeyiz. Zamanla milliyetçi kesimin, Ordu'nun ve bir ölçüde İslamcılarının etkisiyle, dinsel ve etnik homojenleşmeye ve Osmanlı geçmişine kuvvetle vurgu yapan daha muhafazakâr versiyonların oluştuğunu görüyoruz.

Gördüğümüz gibi, 1990'larda Atatürk kültürü devlet tekelinden çıkmış, bireylerin, sivil toplumun ve pazarın bir parçası haline gelmiştir. Doğal olarak bu, Atatürk kültüründe önemli değişiklikler meydana getirmiştir. Atatürk farklı şekillerde (oldukça sivil bir karaktere sahip bir tüketici olarak) ve farklı yerlerde (gömlekler, arabalar, dövmeler vb.) görülmeye başlanmıştır. Ayrıca Atatürk imgesinin ticari bir mala, giderek bir sektöre dönüşmekte olduğunu söyleyebiliriz.

Bolívar’da olduğu gibi, Atatürk’ün farklı sürümlerinin de içinde olduğu siyasi bağlamlarına cevap verdiğini, bunun için bir siyasi unsur olarak tarih analizi yapmanın gerekli olduğunu açıkça belirtmeliyiz. Yani, bu noktada tarihi yalnızca nesnel ya da apolitik olarak düşünmeyi bırakmamız gerekmektedir. Yalnızca Atatürk figürüyle ilgili olarak konuştuğumuzda bile, tarihin birden fazla versiyonunun olduğu açıktır.

Bu anlamda, tarihin her versiyonunun politik olduğunu ve yayılmasının, yönteminin, kapsamının ve yazarının iktidar ile tarihsel disiplin arasındaki ilişkileri tanımlamamıza yardımcı olduğunu vurgulamak gerekir. Son olarak, bu bulgular, bir toplum olarak tarihi nasıl üstlendiğimizi ve onu yeniden nasıl ürettiğimizi sorgulamak için iyi bir araçtır.

3. KARŞILAŞTIRMA

Araştırdığımız iki figür birçok yönden birbirlerinden çok farklıdır; hem coğrafya, hem de zaman olarak ikisi birbirinden o kadar uzaktır ki aralarındaki farkları bulmak zor değildir. Bununla birlikte, aralarındaki ortak noktalar hiç de az değildir ve bence bu yön çok daha önemlidir; çünkü ortak noktalar, insanların tarihleriyle ve kurucularıyla olan ilişkilerinin bir ülkeye özgü olmadığını göstermektedir.

Bu nedenle, bu bölümde önce kültürler arasındaki farklılıkları analiz edeceğim ve bunun için tarihsel sebepler vermeye çalışacağım. Ancak bu farklılıkları detaylı bir şekilde incelemeyeceğim, çünkü belirttiğim gibi, kültürler arasındaki farklılıkların her iki ülke arasındaki büyük farklarla ilgili olmaları kuvvetle muhtemeldir.

İkinci olarak, ulus devletlerin kendi tarihsel söylemlerini inşa etme biçimleriyle ve zaman içinde bunun nasıl değiştiğiyle aynı şekilde ilişkili olduğuna inandığım kültürler arasındaki benzerlikleri analiz edeceğim. Elbette burada da bu olguyu analiz etmeye ve bunun için bazı tarihsel sebepler vermeye çalışacağım.

3.1. Atatürk Kültü ile Bolívar Kültü arasındaki Farklar

Türkiye'deki Atatürk kültürü ile Kolombiya'daki Bolívar kültürü arasında iki temel fark vardır: Birincisi, Kolombiya'da, Bolívar kültürünün Türkiye'deki Atatürk kültürü kadar güçlü olmadığıdır. Kolombiya'da, Bolívar saygı duyulan ve sevilen bir şahsiyet olmasına rağmen, görüntüsü Atatürk'ünki kadar yaygın değildir, hatta bazı yerlerde Bolívar imajının unutulduğunu ya da en azından yüzeysel bir düzeye inecek kadar küçüldüğünü söyleyebiliriz. Örneğin, milli günlerin dışında bir politikacının ya da diğer insanların ağzından Simon Bolívar'ın adını ya da düşüncelerini duymak çok rastlanan bir durum değildir.

Ek olarak, Atatürk'ün aksine Bolívar kutsal bir figür değildir, yani Kolombiya'da Bolívar'ın kişiliğini, ilişkilerini ya da politikalarını açıkça eleştirmek, hatta onunla dalga geçebilmek mümkündür ve doğal sayılır. Türkiye'de Mustafa Kemal Atatürk'ün, fikirlerini veya yaptıklarını eleştirmek yasak olmasa da, bu sık rastlanan ve hoş karşılanan bir durum

değildir. Onun adına, şahsına, onunla bağlantılı anıtlara, imgelere doğrudan küçültücü saldırılarda bulunmak ise, yasaktır ve cezaya tabidir.

İkincisi fark Bolivar'a kült yapan insanlardadır. Kolombiya'da, Bolivar kültü ya da en azından isminin ve imajının kullanımı, politik spektrumdaki iki farklı gruba bağlıdır ve bunlarla sınırlıdır. Bir yandan Muhafazakâr Parti'nin, diğer yandan sosyalist gerillaların ve yeni sol partilerin onu kendi yönlerinden kültleştirdikleri görülür. Türkiye'de ise, neredeyse bütün siyasi grupların kendi Atatürk versiyonları ve onunla kurdukları kendine özgü ilişkileri vardır.

Daha önce de belirtildiği gibi, bunlar açık ve kolay anlaşılır farklılıklardır ve aynı ölçüde açık tarihsel sebepleri vardır. Ulusal tarih ve tarihçiliğe hızlı bir bakışla bu farklılıkların nedenlerini ortaya koymaya çalışacağım. Bu yapıldığında farklılıkların doğrudan doğruya her iki kurucunun özelliklerinden kaynaklandığı görülecektir.

Birincisi, Bolivar Venezüellalıdır. Dolayısıyla teknik olarak Kolombiyalılar için o bir yabancısıdır. Bu yüzden, Bolivar imgesinin Atatürk'ünkiyle aynı şekilde kutsanmasına izin verilmez. Aslında büyük ihtimal ile bu sebepten dolayı, Venezuela'da resmi bir Bolivar kültü varken, Kolombiya'da yoktur.

İkincisi, Bolivar, İspanyol İmparatorluğu'na karşı yalnızca Venezüella ve Kolombiya'da savaşmakla kalmadı, kendi ulusunu sömürge yönetiminden kurtardıktan sonra, farklı ve uzak coğrafyalarda uzun yıllar savaşmayı sürdürdü. Bu da Bolivar kampanyasının kapsamını ulusal sınırların ötesine taşıdı. O yalnız belli bir ülkenin ya da halkın değil, bütün bir kıtanın "Libertador"u oldu. Ancak bu durum savaş bitince ciddi sonuçlara yol açtı.

Son olarak, her ikisinin bağımsızlık savaşlarını başarıya ulaştırdıktan sonra ülkelerinin yönetiminde kaldıkları süreler çok farklıdır.

Türkiye'yi işgalcilerden kurtardıktan sonra Mustafa Kemal Paşa, ülke ve hatta bölge politikaları üzerinde gerçek bir kontrol kurmayı başardı ve bu nedenle lider konumunu ölene kadar, uzun yıllar korudu. İsmi çevresindeki kült, daha o yaşarken oluştu. Bolivar ise, siyasal iktidarı generallerine emanet etti ve askeri mücadelesini Latin Amerika'nın başka yerlerinde

sürdürdü. Bu da muhtemelen onun tek lider olarak kalmasına izin vermedi ve birden fazla güçlü düşmanın oluşmasına yol açtı.

Savaşın sonra her iki karakterlerin kendi ülkelerinde gerçekleştirdikleri reformlar arasında da önemli farklılıklar bulunmaktadır. Atatürk'ün yeni Türkiye Cumhuriyeti'nde uygulamaya koyduğu geniş kapsamlı, radikal reformlar ile Bolívar'ın Kolombiya'da gerçekten kristalize olmuş birkaç reformu arasında hem kapsam, hem de nitelik olarak büyük farklar olduğu açıktır. Bununla birlikte, bu argüman, bu çalışmanın amacını çok aşmaktadır ve muhtemelen bu farklılıkların, her iki ülkenin özgün koşullarıyla, kurucuların kişiliklerinden kaynaklanan nedenleri vardı.

3.2. Ortak Unsurlar ve Tarihin İnşasında Kullanılan Kalıplar

Bolívar ve Atatürk, yüz yıl arayla ve birbirinden çok uzak coğrafyalarda yaşamış olmalarına karşın aralarında dikkat çekici benzerlikler vardır. İkisi de gençlik yıllarında Aydınlanma Felsefesinin ve Fransız İhtilali'nin rasyonalist ve ulusalcı değerlerinden etkilenmişlerdir. İkisi de meslek olarak askerliği seçmişlerdir. İkisi de parçası oldukları toplumların bağımsızlığını sağlamayı kişisel davaları haline getirmişlerdir. İkisi de kısa süreli evlilikler yapmışlardır ve bunun dışında ikisinin de özel yaşamları benimsedikleri ve yaşamlarını adadıkları davanın gerisinde kalmıştır.

Aşağıdaki fotoğraflarda (Şekil 3.1) İtalyan heykeltıraş Pietro Canonica tarafından yapılmış üç heykel görüyoruz. Sol tarafta Irak Kralı I. Faysal'ın heykeli; merkezde, Ankara'daki Etnografya Müzesi'nin önünde bulunan Atatürk Anıtı (1927) ve solda, Canonica Müzesi'ndeki Bolívar heykeli yer almaktadır. Üç heykel aynı kalıp kullanılarak yapılmış olmakla birlikte, her karakter için farklı yüzler ve semboller düzenlenmiştir. Canonica, zamanının en iyi heykeltıraşlarından biri olarak kabul edilirdi. Farklı ülkelerin, bu sanatçıya kendi liderlerinin heykelleri yaptırmasının nedeni budur. Ancak sanatçının seçiminde, her üç ülkenin kurucuların ismini Batı kültürü ile ilişkilendirmeyi hedeflemiş olmaları da rol oynamış olabilir.

At üzerindeki muzaffer komutan görüntüsü kült oluşturma geleneğinin bir unsurudur. Bu tür anıtların kendine has özellikleri vardır: Pahalıdır; hepsinin yapımı hükümetleri tarafından kararlaştırılmıştır. Heykeller, aynı zaman dilimi içinde (1920'li ve 1930'larda) ve aynı

amaçlarla yapıldı: Kurucu lideri yüceltmek, onu kamusal alanda temsil etmek, onu kolektif hafızanın bir parçası haline getirmek.

Bu uzun örnekle söylemeye çalıştığımız şey, heykel anıtlarının devletlerin kurucularının kültürünü oluşturmalarında başvurdukları önemli bir yöntem olduğudur. Yani bu anıtların, bir ülkeye özgü, onun tipik bir özelliği olmayıp, aksine kurucunun yüceltilmesinin tüm ulus devletlerin⁵⁰ ortak özelliği olduğu görülmektedir. Bununla, kurucuların anıtlarının hangi ülkede olurlarsa olsunlar, aynı düşüncenin ürünü olduklarına dikkat çekmek istiyorum. Üç örnek de, kendi ülkelerinde ulusal söylemlerin ve kimliklerin inşasının bir parçasıdır.

Çağdaş heykelcilik geleneği, kökenini on-dokuzuncu yüzyıl Fransız sanatından alır. Zira ulus devletlerin ve onların tarihlerinin heykellerle anılması ve bu amaçla anıtlar inşa edilmesi Batılı anlamda ulus devletlerin doğuşuyla bağlantılıdır. Çoğunlukla cumhuriyetle yönetilen bu ilk ulus devletlerde egemenlik monarşiden ulusa geçmiştir ve bu geçiş, yeni tarihsel modeller yaratmıştır. Bu, dinlerin, dini cemaatlerin veya krallıkların tarihinden halkların, ulusların ve elbette ulusal liderlerinin tarihine geçişi ifade eden bir dönüşümdür. Yeni kültürlerin doğduğu yer burasıdır.

Tarihin yeni kalıpları kendisini sadece heykellerle ortaya koymaz. Kuruculara adanmış metinlerde derin bir yüceltme ve kişisel kült oluşumu buluruz. Bu tezin konusunu oluşturan her iki kurucu liderin kişiliklerinin yüceltilmesi sürecinde bu modelleri bulmak zor değildir. İlk olarak, onların kişisel erdemlerini aşırı derecede yücelten metinlerle karşılaşırız. Bu insanların erdemleri öylesine yüksektir ki, onları diğerleriyle karşılaştırmak imkânsızdır. İkincisi, liderlerin yaşamlarının tarihi inşası teleolojik bir şekilde yapılır. Yani onların yaşamları, sanki doğumlarından itibaren bir millet inşa etmeye mahkûmlarmış gibi anlatılır.⁵¹ Elde ettikleri başarılar başkalarınıninkiyle kıyaslanmaz, yaptıkları, yapılmaları sadece onlar için mümkün olan devasa görevlerdir. Fakat onlar tarafından başlatılan bu müstesna görevler henüz tamamlanmamıştır. Mirasçıları onların miraslarını korumaya ve tamamlanmamış görevlerini tamamlamaya çağırılırlar ve bu duyguyla hareket ederler.

⁵⁰ Avrupa dışındaki ulus devletlerin büyük çoğunluğu on-dokuzuncu yüzyıldan sonra doğmuştur. Bunlardan önce, buralarda monarşi rejimleri hüküm sürüyordu ve buna uygun devlet aygıtları vardı. Ulusal kimliklerin oluşumu ve ulusal tarihlerin yazılması monarşi rejimleri altında başlamış süreçlerdir.

⁵¹ Burada destansı hikâyelerin araçlarının kullanıldığını, yani bilinen anlatı yapılarını aldıklarını ve kurucuların yaşamlarıyla örtüştüklerini düşünüyorum. Bu yapı için bakınız: "Binlerin kahramanı" (Campbell , 1959).

Yukarıdaki özelliklere ek olarak, kurucu kùltlerinin genişleme eğiliminde olduğu belirtilmelidir. Böylece, kurucuların imajı devletle bütünleşme eğilimindedir. Kurucuların imajının yeniden üretilmesi, farklılıklarına rağmen her iki ülkenin de devlet politikalarının bir parçasıdır. Kolombiya'da, Bolívar kùltü açık bir devlet politikası olmasa da, Kolombiya'daki hemen hemen tüm şehirlerde bir Bolívar anıt heykeli bulunmaktadır. Türkiye'de, kamusal alanlarda, okullarda ve devlet kurumlarındaki anıtlara ek olarak, bireyler ve dernekler de kurucunun imajını değişik şekillerde yeniden üretme ve çoğaltma görevini üstlenmişlerdir. İnsanlar işyerlerinin veya evlerinin görünür yerlerine kurucunun portrelerini asarlar ve onun imgesini çeşitli yöntemlerle sergilerler. Türkiye'de kurucu lider, devletten çok daha yaygın ve görünür biçimde bireyler tarafından sahiplenilmektedir.

Resim 3.1. Pietro Canonica tarafından farklı denemeler için yapılan binicilik heykelleri: Irak Kralı Faysal I (a), Mustafa Kemal Atatürk (b) ve Simon Bolivar (c).

Kaynak: (Gür, 2013)

3.3. Kurucuların Bakışı

Her iki kurucunun kültüründe vurgulamamız gereken özel bir biçim ve önemli paralellikler bulunmaktadır. Kurucu kültürlerindeki ilk ve en önemli ortak unsur, ikisinin de uyanık baba duygusu yaratmasıdır. Sanki çocuklarının davranışlarından sorumlu olan ve onları denetleyen müşfik ama o ölçüde da kararlı bir baba görüntüsü ile karşı karşıyayız. İkincisi,

bizim anıtsal tarih yazmamızla ilgili nostaljik bir özelliktir. Kurucu baba, başarıları ve gücü ile her zaman yanımızda, karşımızdadır. Varlığını imgesel olarak sürdürmekte, anıtsal olarak temsil edilmektedir.

Bolivar örneğinde, Bolivarcı Hareket'in ikonografisinde (grafiti, poster VB) görünümlerin kullanımına dikkat etmek önemlidir. Aşağıdaki örneklerin ilkinde (Şekil 3.2) Bolivar'ın görünümünün yeni üyeler bulmak için kullanıldığını görüyoruz. Fotoğraf "bize katilin" diyor. İkincisinde (Şekil 3.3), Bolivar'ın arka plan olarak görüldüğü bir afiş ve eski gerilla lideri Alfonso Cano görülmektedir. FARC ile Kolombiya devleti arasındaki barış görüşmelerini yansıtan afişte konuşma yapan kişi o sırada FARC başkanı olan Ivan Marquez'tir.

Resim 3.2. MB propaganda görüntüsü.

Kaynak: (Revolución Colombia, 2019)

Resim 3.3. Havana'daki barış görüşmeleri sırasında Alfonso Cano'nun imgesiyle birlikte .MB poster

Kaynak: (Telesur, 2015)

Atatürk ile ilgili birçok örnek bulunmakla birlikte, ben ikisini seçtim. İlki, Atatürk'ün uyanık ve gözleyen görünümünü kırmızı bir arka plan üzerinde yansıtan Sözcü gazetesinin logosudur (Şekil 3.4). İkincisi, İstanbul'un Maltepe semt sakinlerinin kurucuyu övmek, onu yüceltmek amacıyla hazırladıkları afiştir (Şekil 3.5). Burada Atatürk'ün denizden yükselen bakışları, kurucunun sonsuz ve aynı zamanda güçlü karakterini yansıtmaktadır. Yazıda, katılımcıların şöyle dedikleri belirtiliyor: “Her şeyimizi ona borçluyuz. Ne mutlu Türk'üm diyene. Ne mutlu Türk çocuğuyum diyene” (Hurriyet Gazetesi, 2018)

Resim 3.4. Sözcü Gazetesinin logosu

Kaynak: (Sözcü, 2012)

Resim 3.5. "Atatürk'ün gözleri Maltepe Sahili'nden İstanbul'a baktı"

Kaynak: (Hurriyet Gazetesi, 2018)

SONUÇ

Anıtsal tarih ve kurucuların kültü: Kurucu kültlerinin ulus-devletlere ve tarihte kişinin rolüne odaklanan Nietzsche'nin anıtsal tarih kavramıyla açıklanabileceğini düşünüyorum. Nietzsche'nin anıtsal tarih kavramında tarihte büyük adamların ve anların yüceltilmesi iki amaçla yapılır: Birincisi, sınırlı olanakların bulunduğu bir ortamda büyüklük atfedilen bir kişi ya da değer, kendinizi olduğunuzdan daha güçlü hissetmenizi sağlar. İkincisi, kendinizi geçmişin büyüklüğüyle tanımladığınızda, bu size, tarihsel bir görkemle ilişkili bir yücelik duygusu verir.

“He learns from it that the greatness that once existed was in any event once possible and may thus be possible again; he goes his way with more cheerful step, for the doubt which assailed him in weaker moments, whether he did not perhaps desire the impossible, has now been banished.” (Nietzsche, 2007, pág. 69)

(Ondan, bir zamanlar var olan büyüklüğün mümkün olan her durumda olabileceğini ve böylece tekrar mümkün olabileceğini öğrenir; [böylece] daha istekli adımlarla yoluna devam eder, zayıf anlarında kendisine saldıran şüphe, imkânsız olanı istemiyor olsa da, artık hayatından çıkmıştır.)

Geçmiş ile şimdiki zaman arasındaki bu bağın kurulması için mutlaka gerçek olması gerekmez. Geçmiş kullananlar, şimdi ve geçmiş arasındaki bariz farklılıkları görmezden gelirler. Nietzsche bunu şöyle ifade ediyor:

“...monumental history will have no use for that absolute veracity: it will always have to deal in approximations and generalities, in making what is dissimilar look similar; it will always have to diminish the differences of motives and instigations so as to exhibit the *effectus* monumentally, that is to say as something exemplary and worthy of imitation, at the expense of the *causae*”. (Nietzsche, 2007, pág. 70).

(...anıtsal tarih bu mutlak gerçeklik için bir işe yaramayacaktır. Benzemeyen şeylerin birbirine benzemesini sağlamak için daima benzerlikler ve genellemeler ile uğraşmak, etkiyi anıtsal olarak göstermek amacıyla güdülerin ve tahriklerin yarattığı farklılıkları her zaman etkisiz kılmak, yani özgün olanın [ihmal edilmesi] pahasına ibret alınmaya ve taklit edilmeye değer bir şey oluşturmak zorunda kalacaktır.)

Heykel aracılığıyla, kurucunun yüceltmesi, benzersizliğinin sağlanması, bu büyüklüğün meşruiyete çevrilmesi için gerekli bir unsur gibi görünmektedir. Kurucuların imgesi etrafında var olan meşruiyet ile ilgili olarak iki unsuru vurgulamalıyız: Kurucuların

meşruiyetinin dinsel meşruiyetin yerini alması, millet oluşumuna temel kazandırmaktadır (Tovar, 1997). Bunun, modern ulusal devletlerdeki yeni otoritelere olan sadakat ve itaatin temeli olduğunu unutmayalım. İkincisi, kurucuların ismi çevresinde ifadesini bulan meşruiyet ve onlarla bağlantılı sadakat olguları, belli politik fikirler için bir araç olarak kullanılacaktır.

Bir mücadele alanı olarak tarih: Bu araştırmada vardığım sonuçlar beni, tarihin bir mücadele alanı olduğunu düşünmeye sevk etti. İki kurucu kült üzerinden iki ülkenin tarihine yaptığım yolculuk, bana, tarihin ve tarihsel gerçekliklerin insanlar tarafından kullanımının önemli ölçüde değişebileceğini gösterdi. Bu, söz konusu tarihsel gerçekliğin nerede ve kim tarafından ifade edildiğine bağlıdır ve ayrıca zaman içinde ileri veya geri hareket edersek farklılıkların giderek arttığına tanık oluruz.

Öyleyse, tarihsel kavramların büyük ölçüde üretildikleri zamanla bağlı olduklarını ve bu nedenle belirli bir zamanda var olan koşulların, tarih adına söylenenleri ve özellikle kamusal alanda yapılan tarih tartışmalarını etkilediğini iddia edebiliriz. Tezimizi daha ileri götürürsek, tarihsel metinlerin koşullu olduğunu, yani mutlaka tanımlamak istedikleri gerçekliğe uygun olmadıklarını kesinlikle söyleyebiliriz. Başka bir deyişle, bugün tartışmasız olarak yazabileceğimiz tarih, yarın başkaları tarafından yeniden ve farklı biçimde değerlendirir, hatta tamamen farklı bir tarih yazılabilir.

Aynı anlamda, tarihçilerin iki tarihi söylem için özellikle dikkatli olmaları gerektiğini düşünüyorum. Her şeyden önce medyada, politik platformlarda, sokakta, insanların gündelik yaşamlarında izlenebilen tarihsel motiflere dikkat edilmelidir. Özellikle Türkiye'de, kimlik ve halkın tarihe bakışı birbirleriyle yakından ilgilidir. Farklı siyasi akımlar ve bunların tarihle olan ilişkileri kamuya açık olarak sergilenmekte ve bu malların büyük ölçekli tüketimini sağlayan etkin bir pazar bulunmaktadır. Bu nedenle, Atatürk fotoğraflı, imzalı Türk bayraklı ürünlerin yanında, Osmanlı arması veya bir Osmanlı sultanının tuğraları gibi Osmanlı sembollerine sahip ürünleri bulmak da, bozkurt, Runik harflerle yazılmış yazılar gibi Orta Asya Türk tarihine atıfta bulunan ürünlere ulaşmak da, Kâbe resmi, Arapça ayetler gibi İslami ürünleri elde etmek de mümkündür. Tarihsel semboller pazarının büyüklüğü, bize tarihin kimlikler üzerindeki güçlü etkisi hakkında fikir verir. Bu nedenle, tarihçiler olarak sadece ana kaynakları veya diğer yazarların eserlerini değil, kendi içinde yaşadığımız bağlamımızı ve tarihi bize ulaştıran kaynakları da sorgulamalıyız.

İkinci olarak, yazılı tarihe, gerçek olduğu, uzman görüşüne dayandığı ve özgün olduğu belirtilen tarihe de dikkat etmeliyiz. Yani, tarihçilerin üniversiteler ve bilimsel dergiler çerçevesinde yaptıkları akademik tarih de bunların hangi bağlamda ortaya konulduklarına göre değerlendirilmelidir. Tarihçiler ve profesyonel bir alan olarak tarih, her zaman üretildiği ve yayıldığı kurumlarla ve onları üreten kişilerle ilişkilendirilmiştir ve gördüğümüz gibi, tarihçilerin vizyonları, çalıştıkları kurumlar tarafından sınırlandırılabilir ve bu da onları statik bir tarih üretimine götürebilir. Böylece tarihçi, tarihi disiplinin biçimini ve özünü sorgulamak yerine, yalnızca tarihsel gerçeklerin kendi içinde bulunduğu bağlama uygun sürümlerini kopyalayan bir vakanüvise dönüşebilir.

Bu çalışmada, Kolombiya'da Bolivar ve Türkiye'de Atatürk kültürlerini araştırdık. Her iki durumda da kökenleri takip ettik ve tarih boyunca bu kültürlerin yaşadığı değişimleri inceledik. Her dönemin ve her sosyal grubun kurucunun söylem ve eylemlerinden kendi tarihsel metinlerini, onun resim veya anıtlarında kendi tarih versiyonlarını ürettiklerini fark ettik. Kurucuların her bir versiyonunun (örneğin, Atatürkçülüğün milliyetçi veya Bolivar'ın *hispanist* versiyonunun) ulusal tarihin farklı ifade tarzlarını ve farklı anlayış / algılayış kalıplarını temsil ettiğini düşünüyoruz.

Özetlemek gerekirse, Atatürk'ün kültürü Atatürk'ün cumhurbaşkanlığı döneminde ortaya çıkmıştır. Heykeller, ulusal bayramlar ve kültürün kendisi Nutuk'un etrafında inşa edilmiştir, Nutuk Kemalist tarih versiyonunun ve Atatürk kültürünün ana eksenidir. Daha sonra, 1950'lerde DP'nin kurucu kültürünü yeniden inşa ettiğine ve onu yasal dayanaklara kavuşturarak yetkinleştirdiğine tanık olduk. İzleyen yıllarda Atatürk kültürünün, çeşitli siyasi hareketler tarafından sol, milliyetçi sağ ve elbette Ordu versiyonlarının oluşturulduğunu gördük. 12 Eylül askeri rejiminden sonra 1990'larda karşımızda vatandaşlar tarafından sahip çıkılan ve pazar tarafından yeniden üretilen bir Atatürk gördük. Bu, artık devletin insanlara empoze etmediği sivil bir Atatürk'tü. Yine semboldü belki ama o artık halkın içindeydi. Son olarak, yirmi-birinci yüzyılda AKP iktidarı ile Atatürk arasındaki ilişkide, örneklerini verdiğimiz farklı bir bakış açısıyla karşılaştık.

İlki on-dokuzuncu yüzyılın başına ait olan Bolívar ikonografi ve anıtlarını analiz ettik. Aynı yüzyılın ortalarında ortaya çıkan Bolivarcılık karşıtı versiyonları inceledik. Liberal / federalist ve anti-Bolivarcı olarak geçen bir sürecin ardından ve on-dokuzuncu yüzyılın sonunda İspanyol milliyetçisi, muhafazakâr ve Bolivarcı bir siyasi dönüşümün yaşandığını

saptadık. Yirminci yüzyılın ortalarına kadar sırasıyla faşistlerin, liberallerin ve nihayet Rojas Pinilla diktatörlüğünün Bolívar versiyonlarını gördük. Bolívar imgesinin yirminci yüzyılın ikinci yarısında ortaya çıkan gerilla versiyonlarını ele aldık ve burada, Bolívar'ın milliyetsiz sol bir versiyonunu bulduk. Bogota merkezindeki en eski Bolívar heykelinin farklı sosyal gruplar (köylüler, öğrenciler, işçiler vb.) tarafından nasıl kullanıldığına baktık.

Bu analizlerde, kurucuların imajının farklı bağlamlarda kullanıldığını ve bu farklılıkların tamamen dönemin özgün koşullarından kaynaklandığını gördük. Özet olarak, bu çalışmada, kurucu kültürünün zaman - mekân bağlamına ve kültür uygulayan gruplara bağlı olarak değiştiğine ilişkin kanıtlar sunduk.

İki kültür karşılaştırmasında, her ikisinde de ulusal ya da yerel koşullara her zaman mutlaka cevap vermeyen özelliklerin varlığına tanık olduk. Bu noktada, birkaç önemli unsura dikkat çektik. İlk olarak, kurucular için oluşturulan kültürlerin, çoğu durumda, aynı zamanda ulusun kendi tarihinin bir kültür olduğunu gördük. Bu noktada kurucu kültürünün ulus-devletin ve rejimin meşruiyet kaynağı olarak görüldüğünü saptadık. Kurucu kültürlerinin kapsamı genişletilerek ve her seferinde yeniden üretilerek, bir yandan yönetimin insanlar nezdinde meşruiyet ve saygı kazanması sağlanırken, bir yandan da kültür söylemlerinin yayılması kolaylaşmaktadır.

Her iki kültür arasındaki en önemli fark, muhtemelen Türkiye'deki Atatürk kültürünün devletçi karakteridir. Başka deyişle Türkiye'de Atatürk kültürü resmidir, yani yasalarla korunur, uymayanlar cezalandırılır. Kolombiya'da ise aksine, sadece birkaç hükümet Bolívar kültürünü destekledi ve dahası, bu hiçbir zaman açık bir devlet politikası olmadı.

Ancak kurucuların yüceltilmesi noktasında birkaç ortak noktayla karşılaşıyoruz. Bunlardan en yaygın olanları: anıtlar inşa etmek, kurucunun yüzünün imajlarını çoğaltmak, alegorileri olan kitaplar yazmak (tarih, şiir, edebiyat vb.) ve nihayetinde siyasi konuşmalarda onlardan sürekli olarak bahsetmektir. Gördüğümüz gibi, anıtsallık içinde tekrarlanan özel formlar bulunmaktadır, hatta her iki kurucunun anıtları için aynı kalıbın kullanıldığını bile gösterdik. Yani, araştırılan ülkeler arasındaki büyük farklılıklara rağmen, kurucuların ve tarihin kültürleri aynı anıtsal çerçeve içinde inşa edilmektedir. Ulus-devletlerin tarihi anlatılarının, farklılıklar da olsa, özünde benzer şekilde inşa edildiğini, benzer sorulara yanıt verdiğini ve benzer kurumsal yapılar oluşturduğunu gördük.

Bu araştırmadan tarihin durağan olmadığını, bitmiş ya da sonsuz bir ürün olarak dşnlemeyeceğini, aksine her dönemde insanların tarihlerini kendi bakış açısıyla yeniden yazdıklarıını, dolayısıyla tarihin her zaman dinamik bir olgu olarak karşımıza çıktığını doğrulayabileceğimize inanıyorum. Ek olarak, tarihin aynı zamanda bir ideolojik mücadele alanı olduğu sonucuna varabiliriz. Tarih kamusal kendini alanda farklı şekillerde gösterir, değişik dönemlerde farklı versiyonları gerçek olarak dayatmaya çalışır ve her versiyon diğerleriyle tekrar tekrar yüzleşmeye çalışır. Bu olgu, tarihin kendisi kadar, kültlerin tarihini de kapsar.

Sonuç olarak, bu çalışmanın tarih anlayışımızı iki anlamda değiştirmenin bir aracı olacağını umuyorum. Öncelikle, bu çalışmanın kendi tarihimizi (kuruculardan başlayarak) eleştirel gözle ve akademik imknların bize sunduğu araçlarla sorgulamamıza yardımcı olmasını bekliyorum. İkincisi, tarihin durağan bir söylem olmadığını, zamana göre değişen ve hatta politik karakterini hesaba katmamız gereken bir süreç olduğunu düşünüyorum. Bunun bizi, kendimizi, tarih içindeki yerimizi ve tarihi olarak rolümüzü sorgulama gereksinimi ile karşı karşıya bıraktığı sonucuna varıyorum.

KAYNAKLAR

- Atatürk, M. (1963). *A Speech*. Istanbul: Ministry of Education Printing Plant.
- Ayala Diago, C. A. (2007). *El porvenir del pasado: Gilberto Alzate Avendaño, sensibilidad leoparda y democracia : la derecha colombiana de los años treinta*. Bogota: Fundación Gilberto Alzate Avendaño.
- Benjamin, W. (1989). Walter Benjamin La obra de arte en la época de su reproductibilidad técnica. W. Benjamin içinde, *BENJAMIN, Walter Discursos Interrumpidos I*. Buenos Aires: Taurus Editorial.
- Blanco Villalta, J. (1979). *Atatürk*. Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Bora, T., & Taşkın, Y. (2009). Sağ Kemalizm. I. A. Ed. içinde, *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce - Cilt 2* (s. 529-545). İstanbul: İletişim.
- Bretos, M. A. (1976). *From Banishment to Sainthood: A study of the Image of Bolívar in Colombia 1826 - 1883 (Doctoral Thesis)*. Nashville Tennessee: Vanderbilt University.
- Brockett, G. (2011). *How Happy to Call Oneself a Turk. Provincial Newspapers and the Negotiation of a Muslim National Identity*. University of Texas Press.
- Bushnell , D. (2002). *Simon Bolívar, Hombre de Carcas Proyecto de America*. Buenos Aires: Editoria Biblos.
- Bushnell, D. (1968). Santanderismo y bolivarismo: Dos matices en pugna. *Desarrollo Economico*, 243-261.
- Caballero, M. (2006). *Por qué no soy bolivariano: una reflexión antipatriótica*. Editorial Alfa.
- Campbell , J. (1959). *El Heroe de las Mil Caras (bin yüzlü kahraman)*. Fondo de Cultura Economica.
- Carreras Damas, G. (2003). *El culto a Bolivar: Esbozo para un estudio de la historia de las ideas en Venezuela (The cult of BolivarSketch for a study of the history of ideas in Venezuela)*. Alfa.
- Castro Leiva, L. (1987). *De la Patria Boba a la Teología Bolivariana: Ensayos de Historia Intelectual*. Monte Avila Editores Latinoamericana.
- Castro, E. (2004). *El vocabulario de Michel Foucault: un recorrido alfabético por sus temas*. Siglo XXI Editores.
- Cizre, Ü. (2002). Egemen İdeoloji ve Türk Silahlı Kuvvetleri: Kavramsal ve İlişkisel Bir Analiz. A. İ. (Editor) içinde, *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce - Cilt 2*. İstanbul: İletişim.
- Cumhuriyet Gazetesi. (1953, Kasım 10). *Atayı bugün Anıtkabır'e götürüyoruz*, s. 1.

- Derrida, J. (1997). Carta a un amigo japonés (Letter to a Japanese friend). *El tiempo de una tesis: Deconstrucción e implicaciones* (s. 23-27). içinde Barcelona: Proyecto A ediciones.
- Egües, C. (1999). *Objeto y Metodo en la Historia de las Ideas Politicas*. Buenos Aires: Academia Nacional de la Historia.
- Garcia Villamarin, A. L. (2017). The image of Gustavo Rojas Pinilla in political propaganda during the military dictatorship, Colombia 1953-1957. *Revista Colombiana de Ciencias Sociales*, 311-333.
- Gray, R. (1962). *Jose Martí Cuabn Patriot*. Gainesville: University of Florida Press.
- Gür, F. (2013). Sculpting the nation in early republican Turkey. *Historical Research*, 342-370.
- Gutierrez Ramos, J. (2007). *Los indios de Pasto contra la Republica*. Bogota: Instituto Colombiano de Antropologia e Historia ICAHN.
- Halkevleri - Hakkımızda. (tarih yok). 05 16, 2019 tarihinde <http://www.halkevleri.org.tr/hakkimizda> adresinden alındı
- Kuşukcan, T. (2011). Sacralization of the State and Secular Nationalism. *The George Washington Internationa Review*, 963-983.
- Internet: Alta consejería para el bicentenario de la independencia. (tarih yok). *Nombre de Colombia*.
Web:<http://www.bicentenarioindependencia.gov.co/Es/Contexto/Especiales/Paginas/NombredeColombia.aspx> adresinden Şubat 2018 tarihinde alınmıştır.
- Internet: BBC News Europe. (2005, Febrero). *Atatürk Diaries to Remain Secret*. Web: https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&cad=rja&uact=8&ved=2ahUKEwiRqZSvzcfhAhXyc98KHWNECXYQFjAAegQIBRAB&url=http%3A%2F%2Fnews.bbc.co.uk%2F%2Fhi%2Ffeurope%2F4235691.stm&usg=AOvVaw2_sTmWEi7bt9JN2b6yrKya adresinden Nisan 2019 tarihinde alınmıştır.
- Internet: *Biblioteca Virtual Miguel de Cervantes Saavedra*. Web: http://www.cervantesvirtual.com/portales/simon_bolivar/imagenes/imagen/imagenes_05_simon_bolivar_retrato_1828/ adresinden 22 Temmuz 2019 tarihinde alınmıştır.
- Internet: *Declaración Política Marcha Patriótica*. (2012). Web: <http://www.marchapatriotica.org/marcha-patriotica/documentos/declaracion-politica/58-declaracion-politica-movimiento-politico-y-social-marcha-patriotica> adresinden 13 Mart 2019 tarihinde alınmıştır.
- Internet: El Siguiente Programa. (1998). Cursillo de Historia Colombiana. Web: <https://www.youtube.com/watch?v=zRVNV0g4j5E> adresinden alındı.
- Internet: El Tiempo. *El Tiempo*. El Libertador de las protestas. Web: https://www.eltiempo.com/Multimedia/galeria_fotos/colombia8/GALERIAFOTOS-WEB-PLANTILLA_GALERIA_FOTOS-13134865.html adresinden 23 Mayıs 2019 tarihinde alınmıştır.

Internet: Erdumlu, M. *Turknumismatik*. 2.Emisyon 1000 Lira (Atatürk): Web: https://turknumismatik.blogspot.com/2017/10/2emisyon-1000-lira-ataturk-specimen.html?fbclid=IwAR3mJ1I_dbgc8OmnE4s1Wef0Xw6RmyuOx64W4aj929EbMUmtu6Vyqhb3bI adresinden 30 Ekim 2017 tarihinde alınmıştır.

Internet: Gutierrez, E. (1992). *Mosquera frente a Obando: pretexto, el asesinato de Sucre. Credencial historica*. Web: <http://www.banrepcultural.org/biblioteca-virtual/credencial-historia/numero-31/mosquera-frente-obando-pretexto-el-asesinato-de-sucre> adresinden alınmıştır.

Internet: Hepsi Burada. (2019, Agosto). Sticker Masters Kemal Atatürk İmzası Araba Oto Sticker: Web: https://www.hepsiburada.com/sticker-masters-kemal-ataturk-imzasi-araba-oto-sticker-pBV00000DNINO?gclid=CjwKCAjwm4rqBRBUEiwAwaWjjAGt6kiQNMV7OIzX0bawb7R0ZQyTRyxzw4o3dVMiHWlOzvdWrzZJOxoC90oQAvD_BwE&magaza=TatFast&wt_gl=cpc.tum.universal-genel.pla adresinden alınmıştır.

Internet: Hurriyet Gazatesi. *Polisin dikkatinden kaçmadı! Atatürk hassasiyeti alkışlandı*. Web: <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/polisin-dikkatinden-kacmadi-ataturk-hassasiyeti-alkislandi-40770819> 03 March 2018 tarihinde alınmıştır.

Internet: Hurriyet Gazetesi.. *Atatürk'ün gözleri Maltepe Sahili'nden İstanbul'a baktı*. <http://www.hurriyet.com.tr/yerel-haberler/istanbul/merkez/ataturkun-gozleri-maltepe-sahilinden-istanbul-41014687> adresinden alındı 10 Kasım 2018 tarihinde alınmıştır.

Internet: *La vida en un click*. Tres días en Bogotá: Web: https://viviendoenfotos.blogspot.com/2010_11_14_archive.html?fbclid=IwAR0CkUk88A2yt-Z6vs1jQcOFv3XM1aZK_CNt2xu03_ZVFbyK_oWVOx7_pA4 adresinden 10 Haziran 2019 tarihinde alınmıştır.

Internet: Melo, J. O. (2008). *Bolívar en Colombia: Conservador y Revolucionario*. Web: <http://www.jorgeorlandomelo.com/bolivarcolombia.htm> adresinden Şubat 2019 tarihinde alınmıştır.

Internet: Rea, R. M. *El Carabobeño*. Estatua de Simón Bolívar amaneció encapuchada en Berlín: Web: https://www.el-carabobeno.com/estatua-simon-bolivar-amanecio-encapuchada-berlin/?fbclid=IwAR1Wdnt3V7woNtdjdyxb2-pwNnG5dVEzo8MeIzzz4EZm_DMQa-_M_YASZTk adresinden 25 Haziran 2017 tarihinde alınmıştır.

Internet: *Revolución Colombia*. ETRC FARC. Web: <https://resistencia-colombia.org/caribe/b-m-c/mov-bolivariano/54-medios/reproduzcalo?start=8&fbclid=IwAR3Ynd92jf2kLpBKixfCjMRrcAS8M3UBU2CceEOf72Ci3u0YeY5IJ-1DZho> adresinden 29 Temmuz 2019 tarihinde alınmıştır.

Internet: Sociedad Bolivariana de Colombia. *LA SOCIEDAD BOLIVARIANA EN LA HISTORIA*. Web: <https://www.bolivarianadecolombia.org/resena> adresinden 02 Şubat 2019 tarihinde alınmıştır.

Internet: Telesur. (2015, Kasım 05). *Noticias TeleSUR*. FARC-EP insta a erradicar unilateralismos por la paz de Colombia: <https://www.telesurtv.net/news/FARC-insta->

a-erradicar-unilateralismos-por-la-paz-de-Colombia-20151105-0009.html adresinden Şubat 2019 tarihinde alınmıştır.

Internet: Tiempo, E. (2000, april 29). Nace el Movimiento Bolivariano de las FARC. *El Tiempo*. Web: <https://www.eltiempo.com/archivo/documento/MAM-1291569> adresinden Şubat 2019 tarihinde alınmıştır.

Internet: Yetkin, M. (2017, Noviembre 13). *Hurriyet Daily News*.vAnd Erdoğan praises Atatürk. Web:<http://www.hurriyetdailynews.com/opinion/murat-yetkin/and-erdogan-praises-ataturk-122325> adresinden Mart 2019 tarihinde alınmıştır.

Letorneau, J. (2007). *La Caja de Herramientas del Joven Investigador (The young Investigator's Toolbox)*. Medellin: La Carreta Editores.

Lynch, J. (2006). *Simon Bolivar*. (A. Chaparro, Çev.) Barcelona: Yale University Press.

Mango, A. (2002). *Ataturk: The Biography of the founder of Modern Turkey*. The Overlook Press.

Marin Zafra, G. (2010). El Frente Nacional como sistema de coalición y ¿fraude? en las elecciones presidenciales de 1970. *Revista Ciencias Humanas*, 29-43.

Melmet, T. (2014). FATHERING THE NATION. FROM MUSTAFA KEMAL TO ATATÜRK. *Traditiones*, 53-64.

Nietzsche, F. (2007). *Untimely Meditations*. (R. J. Hollingdale, Çev.) New York: Cambridge University Press.

Öztürkmen, A. (2001). National Holdays in Turkey; History and Memory. *New Perspectives On Turkey*, 47-75.

Özyürek, E. (2004). Miniaturizing Atatürk: Privatization of state imagery and ideology in Turkey. *Etnologist*, 374-391.

Peterson, M. D. (1962). *The Jefferson Image in the American Mind*. . New York : Oxford University Press.

Pividal, F. (2006). *Bolivar Precursor del Antimperialismo*. Venezuela: Ediciones de la Presidencia de la Republica.

Popan, A. (2015). *The ABC of Sycophancy; Structural Conditions for the Emergence of Dictators' Cult of Personality*. Austin.

Puentes, M. (1943). *Bolívar, Padre de las Izquierdas Liberal*. Bogotá: Tipografía Hispana.

Restrepo , J. M. (1827). *Historia de la revolución de la República de Colombia*. Libreria Americana.

Samper, J. M. (1883, Julio 24). Bolívar. *Papel Periodico Ilustrado*, s. 380.

Sözcü. (2012, Ağustos 10). Logo: <https://www.sozcu.com.tr/logo-4/> adresinden alındı

TBMM. (1951 Mayıs). TBMM Tutanak Dergisi, C 7., (s. 56). Ankara.

- Tekiner, A. (2010). *Atatürk Heykelleri Kült, Estetik, Siyaset*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Tovar, B. (1997). Porque los muertos mandan, el imaginario patriótico de la historia colombiana (Because the Dead Command, the patriotic imaginary of Colombian history). M. Archila içinde, *Pensar el pasado (To think the past)*. Bogota: Archivo General de la Nación.
- Ünder, H. (2008). Atatürk İmgesinin Siyasal Yaşamdaki Rolü. I. A. Ed. içinde, *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce - Cilt 2* (s. 138-155). İstanbul: İletişim.
- Urdaneta, R., & Briceño, M. (1981-1982). *Papel Periodico Ilustrado (Aydınlık Gazetesi)*.
- Vanegas Carrasco, C. (2010). Arte y política a mediados del siglo XIX en la Nueva Granada: el caso del "Bolívar de Tenerani". *Ciencias, tecnologías y culturas. Diálogo entre las disciplinas del conocimiento*. Santiago de Chile.
- Vanegas Carrasco, C. (2012). *Disputas simbólicas en la celebración del centenario de la independencia de Colombia en Bogotá (1910): los monumentos a Simón Bolívar y a Policarpa Salavarrieta*. Ministerio de Cultura, Rep. de Colombia.
- Vignolo, P., & (Ed.). (2008). *Ciudadanías en escena, Performance y Derechos Culturales en Colombia*. Bogota: Universidad Nacional de Colombia.
- Vignolo, P., & Murillo, O. (2012). La vaina de la espada de Bolívar y otros accidentes patrios en la historia de Colombia y Venezuela. B. Tovar Zambrano içinde, *Independencia Historia Diversa*. Bogota: Universidad Nacional de Colombia.
- Yeğenoğlu, M. (2011). Clash of secularity and religiosity: The staging of secularism and Islam through the icons of Atatürk and the veil in Turkey. *Religion and state a comparative sociology* (s. 225-243). içinde London: Anthem Press.
- Zürcher, E. (2004). *Turkey, A Modern History*. London: I.B. Tauris.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Soyadı, adı : GARZON HERNANDEZ
İvan Leonardo
Uyruğu : Kolombiya
Doğum tarihi ve yeri : 07.07.1991 - Bogota
Medeni hali : Bekâr
Telefon : 505 144 62 45
e-mail : ilgarzonh@gmail.com
luisaesgay@hotmail.com

Eğitim

Derece	Eğitim Birimi	Mezuniyet tarihi
Yüksek lisans	Gazi Üniversitesi	2019
Lisans	Universidad Nacional de Colombia	2014
Lise	Colegio Saleciano de Leon XIII	2008

İş Deneyimi

Yıl	Yer	Görev
2015	İnstituto Educativo Distrital Pablo Herrera	Tarih Öğretmeni
2014	Centro Nacional de Memoria Historica	Araştırma Görevlisi

Yabancı Dil

İspanyolca
İngilizce
Türkçe

GAZİLİ OLMAK AYRICALIKTIR...

